САМОСТІЙНА УКРАЇНА

INDEPENDENT UKRAINE

ОРГАН О. Д. В. У.

Ч. 15-17 (111-113) БЕРЕЗЕНЬ — ТРАВЕНЬ 1958

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

Видає: Центральна Управа Організації Державного Відродження України

Адреса Редакції і Адміністрації:
INDEPENDENT UKRAINE
Cooper Station P. O. Box 4
New York 3, N. Y.

Редакція застерігає собі право скорочувати рукописи. Рукописи на бажання авторів повертаються.

Передруки з «Самостійної України» дозволені тільки за поданням джерела.

Редакція застерігає собі авторське право друкованих в журналі статтей.

Редакція містить теж дискусійні матеріяли, що є висловом думки автора, а не Редакції.

Статті підписані повним іменем авторів є їх особистими думками і вони не конче мусять висловлювати думки Редакції.

Ціна одного примірника в ЗДА і Канаді — 35 центів. В Англії і Австралії — 2 шілінги. В інших державах рівновартість 35 центів в перечисленні на валюту даної держави по обов'язуючому курсі.

Передплата «Самостійної України» виносить річно:

в ЗДА і Канаді — дол. 4,

в Англії і Австралії — 24 шил.,

в інших державх рівновартість дол. 4 в перечисленні на валюту даної держави.

INDEPENDENT UKRAINE
Published monthly by the Organization for the Rebirth of Ukraine
Cooper Station P. O. Box 4
New York 3, N. Y.

[redacted]

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

Ч. 15-17 (111-113) БЕРЕЗЕНЬ — ТРАВЕНЬ 1958

ПОЛК. ЄВГЕН КОНОВАЛЕЦЬ

Степан Куропась

ПОЛКОВНИК ЄВГЕН КОНОВАЛЕЦЬ В АМЕРИЦІ

На першому Конгресі Українських Націоналістів, що відбувся в січні місяці 1929 року в Відні, широко поставлено справу розбудови єдиної великої Організації Українських Націоналістів, замість дотеперішніх кількох, що існували під різними назвами. В порядку тієї організаційної діяльности відзеделено теж належне місце українцям американського континенту. Завдання їх мало йти по лінії допоміжньої діяльности в політичній і фінансовій ділянках, американський і канадійський терени мали відограти ролю глибокого запілля властивої революційної діяльности ОУН на рідних землях.

Але на Конгресі в Відні не було ні одного представника з Америки. Виринула потреба вислати сюди представника Проводу новоствореної організації, що мав би стати речником націоналістичного руху перед американськими українцями і вкінці стало на тому, що поїде самий Голова Проводу, полк. Євген Коновалець. На той час мав він уже дуже великий авторитет, як командир Корпусу Січових Стрільців і Начальний Командант Української Військової Організації, його ім'я широко було відоме у всій українській громаді, як керізника підпільної організації, що мала вже за собою майже десять років революційної роботи.

Найперше стало питання, до кого мав би приїхати полк. Коновалець і хто мав би організувати публічні виступи і ладнати контакти з українською громадою в Америці. Не було ще з тому часі в ЗДА організації, що стояла б на ґрунті націоналістичної ідеології і поставила б своїм завданням реальну політичну й фінансову допомогу націоналістичному рухові. Така допомога йшла з різної ініціятиви, чи то від окремих інших товариств чи то від приватних людей, то кріпшала в міру піднесення революційних настроїв у краю, то слабшала разом з тим, як революційна хвиля опадала. Було чимало прихильників націоналістичної ідеї в ЗДА, головно між колишніми вояками українських армій, що знали полк. Коновальця або особисто, або з війсьвого його становища, але вони не були ще пов'язані з собою організаційними вузлами. І власне головною й найпершою метою приїзду полк. Коновальця до ЗДА було зібрати тих людей і згуртувати організаційно довкола спільної ідеї. І до них, до тих людей, звертався полк. Коновалець у справі свого приїзду. Не знаю, з ким він ще контактувався в тому часі, але між іншими стояв він у кореспонденційному зв'язку зо мною.

Щоправда, вже від кількох років перебував у ЗДА п. Ярослав Чиж, колишній сотник Січових Стрільців і пізніше член УВО. Саме тому й приїхав він до Америки, щоб підготовляти тут ґрунт для підмоги революційним діям Української Військової Організації. Перед виїздом до Америки п. Чиж вступив до Праги і там, у домівці Української Студентської Громади на Сміхові, виголосив доповідь про дії УВО і пляни її в Америці. Виступав він тоді як член УВО і її висланець до Америки, отже всі присутні на вічу, а між ними був і я, були переконані, що п. Чиж зараз після свого приїзду до ЗДА почне здійснювати намічені Начальною Командою УВО пляни. Та сталося інакше. Приїхавши до ЗДА, п. Чиж відпекувався від того, наче б він був висланником УВО, і заявив, що приїхав сюди на власну руку. Ніякої допомоги визвольній акції УВО він не організував, щобільше, заявився проти неї і навіть виступав проти полк. Коновальця. Писав мені про те полк. Коновалець, тільки не сказав, чому. Отже на поміч п. Чижа годі було розраховувати, тим більше, що він уже тоді був редактором «Народної Волі» в Скрентоні.

Якраз тоді наближалися конвенції Українського Народного Союзу й Українського Робітничого Союзу. На тих конвенціях сподівалися великої кількости делегатів і гостей, ішлося про те, щоб створити представникові націоналістичного руху в особі полк. Коновальця можливість промовляти до великої маси зібраних з цілої Америки людей. Зо сторони Українського Народного Союзу не було перешкод. Ця організація прихильно ставилася до чинної визвольної боротьби і багато помогла полк. Коновальцеві в його поїздках по Америці. Особливо доволі труду до того приклав покійний д-р Лука Мишуга. До мене особисто в справі влаштування віча для полк. Коновальця в Чікаґо звернувся тодішній співредактор «Свободи», п. В. Кедровський. В наслідок такої постави керівних людей з кіл Українського Народного Союзу виступ полк. Коновальця на конвенції був одним величезним успіхом, вітали його там дуже сердечно, оплескам і оваціям не було кінця.

Інакше склалося з Українським Робітничим Союзом. Було б дуже корисно, якби полк. Коновалець і там мав можність промовляти до членів делегатів і гостей тої організації, але ми водночас здавали собі справу з того, що керівні верхи Українського Робітничого Союзу до того не допустять. Все ж таки плянувалося довести до того, щоб на

конвенції поставлене було формальне внесення допустити до голосу полк. Коновальця, цебто щоб знайшлися два делеґати, з яких один поставив би таке внесення, а другий прилучився до нього. Президія конвенції не могла б перейти до денного порядку над таким внесенням, мусіла б піддати його під голосування. Не було двох думок, що більшість делеґатів, соціялістів, серед яких не бракувало й комунізуючих, внесення це своїми голосами звалила б. Але мусіла б над тим іти бодай коротка дискусія і вже самий факт, що частина членства Українського Робітничого Союзу домагалася вислухати на конвенції полк. Коновальця, мав би велике пропагандивне значення.

Я жив тоді в Ґренд Репідс, Міш. Не було там Українського Народного Союзу і я вступив до місцевого відділу УРС. Зв'язався зо мною полк. Коновалець і доручив постаратися, щоб мене вислано делеґатом на конвенцію, де я вже мусів би знайти ще одного делеґата, щоб підпер моє внесення. В міжчасі я переїхав до Чікаґо і там мене обрали делеґатом від 93 Відділу УРС . Моїм противником був п. Мазурик. Хоч мене обрано величезною більшістю на зборах, але противники внесли відклик і по різних митарствах Верифікаційна Комісія признала мандат п. Мазурикові. Хтось мусів пробалакатися, вийшло на яву, що я маю підготовляти виступ полк. Коновальця на конвенції, тому пущено в рух усі таємні пружини, щоб до того не допустити. Нічого не помогли мої протести на руки Голови УРС мойого знайомого, п. Краснодемського, тоді Головного Радного УРС. До сьогодні не дістав я на них відпозіді. Таким чином не можна було провести на конвенції домагання дати слово полк. Коновальцеві, чого дуже лякалися головачі з УРС, бо невідомо було, як до того поставиться загал членства УРСоюзу.

Обійшлося і без того. В кожному місті знайшлися люди, що дуже радо взялися організацією виступів полк. Коновальця, як, напр., Теодор Свистун у Філядельфії, М. Близняк у Нью-Йорку, В. Попович у Клівленді й багато інших. Найперше зібрали ми організаційний фонд, щоб було з чого оплатити приїзд полк. Коновальця до ЗДА і перші його поїздки в терен. А потім уже йшло б від міста до міста зібраними з часі виступів фондами. Пам'ятаю, що з Філядельфії відгукнувся Теодор Свистун, зібравши на ту ціль дол. 100. Таких було більше. Я сам зібрав у Чікаґо теж дол. 100, ще й своїх стільки додав, а в тодішньому часі це було все, що я мав. Коли згадую тепер про ті справи, то не на те, щоб похвалити нас чи самого себе за жертвенність, бо її ми не на словах а на ділах уже багато років засвідчили. Хотів я тільки підкреслити, з яким ентузіязмом і завзятістю малий гурт прихильників націоналістичної ідеї підготовляв приїзд людини, на яку всі дивилися з найвищою повагою, від якої сподівалися багато і яка всім своїм життям і пізніше мученичою смертю виправдала довіря, пошану й любов своїх товаришів по зброї і по ідеї.

Таких віч відбулося багато по цілій Америці, в більших містах і менших місцях поселення українців і скрізь вітали Полковника щиро, уважно, вислухували його закликів допомагати визвольним змаганням. Наводив він приклади, як інші народи, зокрема ірляндці, поляки, чехи й литовці звідсі, з еміґрації з ЗДА здобули найбільшу й найважнішу політичну допомогу й фінансові засоби для визволення своїх країн. Багато слухачів були того свідками, знали про те дуже добре з власного досвіду, це кожному промовляло до зрозуміння і кожного переконувало.

Де не можна було влаштувати віча, там відбувалися зустрічі з громадянами на бенкетах, а то й просто в приватних мешканнях окремих людей або там, де спинився полк. Коновалець. Наш Гість говорив з усіма, не тільки з одвертими прихильниками націоналістичного руху. Переконував, що визволення України це — справа дорога для серця кожного українця, а що під теперішню пору на чолі визвольного руху висунулися націоналісти, то обов'язком кожного чесного українця, кожного українського патріота повинно бути підтримувати ту боротьбу і той рух, що її провадить. Зокрема старався полк. Коновалець наблизитися до духовенства. Не було це йому тяжко, бо відома була його глибока релігійність. В своїх подорожах ніколи не розлучався він з малим Розп'яттям, навіть захопила його з ним трагічна подія в Роттердамі. В ЗДА відвідав він обидвох українських Владик, католицького Богачевського і православного Теодоровича, а на всі прийняття в його честь і на бенкети завжди були запрошені священики обидвох віровизнань і треба сказати, що ніколи їх не бракувало..

Добре пам'ятаю величезне враження, що його справив на українців у Чікаґо приїзд полк. Коновальця до того міста. Крім віча і приватних зустрічей відбулося тут величаве свято Української Стрілецької Громади в школі Шопена, де полк. Коновалець виголосив знамениту промову і декорував пропам'ятними відзнаками членів Української Галицької Армії. Оточений він тут був опікою найвизначніших українських громадян, серед яких згадати б лиш д-ра В. Сіменовича, адвоката Романа Смука, д-ра О. Тарнавського й інших. Відбував він розмови також з окремими людьми, як от з о. Тарновським і о. Коцаном (обидва вже покійники) та з відомим українським багатієм, п. Савяком, що будував доми в Чікаґо. Спинився він у Чікаґо в готелі «Бісмарк» і зайво казати, що ми, гурт його найближчих прихильників, були там щоденними гостями. Не було дня, щоб не заходили ми туди з моїм товаришем з Праги, інж. Іваном Побуцьким,

а разом з нами приходив Михайло Белегай, товариш Полковника з гімназійної лавки у Львові і пізніше з військової служби в австрійській армії. Покійний уже сьогодні Михайло Белегай займався продажем домів, але це якраз був початок депресії, він геть збіднів, всім нам тоді вітер гуляв по кишенях і наші розмови мусіли йти або зовсім «на сухо», або тільки при чайку. Пізніше станув він на чолі першого зорганізованого Відділу ОДВУ в Чікаго. Найбільше ми, само собою, розмовляли про те, як здійснювати пляни полк. Коновальця в нашому колі діяння і постаралися ми пізніше дати з себе все, що можливо: в районі міста Чікаго діяло до війни 13 осередків ОДВУ і Братніх Організацій.

Від нас поїхав полк. Коновалець до Канади, де легше було йому організувати поїздки з публічними виступами, там уже два роки діяла сильна і добре поставлена організація Українська Стрілецька Громада, з якою він стояв у зв'язку від самих початків.

Побут полк. Коновальця позначився не абияким впливом на життя американських українців. Перш усього безпосередні зустрічі з прихильниками націоналістичного руху і безчисленні особисті розмови з людьми на місцях внесли багато ясности в наші завдання, як представників глибокого запілля і надхнули людей свіжою енергією, щоб гуртуватися у власній організації. Такою була ОДВУ разом з її Братніми Організаціями і вже в часі перебування Полковника в ЗДА Відділи їх виростали, як гриби по дощі, а пізніше число самих тільки Відділів ОДВУ перейшло сотню.

А далі, зустрічі з Полковником, першим Головою Проводу Українських Націоналістів, сильно розворушили не тільки тих, що вже себе почували націоналістами. Вони немало вплинули на ввесь патріотичний загал в Америці і треба сказати, що визвольний рух під керуванням українських націоналістів користувався до війни в ЗДА моральною і фінансовою підтримкою багатьох українців, що зовсім не належали до націоналістичного табору. Щоправда, не спали й вороги українства, а головно націоналістів — комуністи і їхні прихвостні з-під стягу «Щоденних Вістей», але їхні виступи тільки підбивали нас до більшої енергії і завзяття в боротьбі.

Сьогодні, в двадцяту річницю трагічної події в Роттердамі, що передчасно вкоротила життя одній з найбільших постатей новітньої української історії й основоположника націоналістичного українського руху, настав час, щоб ми, оглянувшись назад, перевели підсумки, що і скільки здійснили ми з Його заповіту для американських українців, пізнали наші помилки й недоліки, а може й започаткували нове життя всіх, що покликаються на ідейну спадщину Великого Покійника.

Зиновій Книш

МИКОЛА МІХНОВСЬКИЙ І ВИБОРИ ДО 4-ТОЇ ДУМИ

(Продовження)

Микола Міхновський був представник самостійницької української думки і в своїх політичних гаслах і концепціях — предтеча модерного українського націоналізму. В відношенні до Москви не робив він різниці між «московським урядом» і «московським народом», слушно вважав і ввесь час це своїм землякам доказував, що між цими двома поняттями нема різниці в відношенні до України, що кожен московський уряд репрезентує і проводить у життя загарбницькі апетити цілого московського народу. В обороні перед тим український нарід мусить іти на боротьбу, ставши на плятформу повної державної самостійности й виокремлення себе зо зв'язку з державністю російською, бо це державність московського народу, націлена на політичне і економічне використовування інших народів, що входять у склад царської російської імперії. Така його ідеологія, виложена найперше в брошурі «Самостійна Україна», стала ідеологічно-політичною основою для «Революційної Української Партії» (РУП), а пізніше, коли ця партія перейшла в соціялістичний табір і з'єдналася в спілці з московськими соціял-демократами, Міхновський заснував «Українську Народну Партію» для продовження політичної боротьби з незалежницьких українських позицій.

«Українська Народня Партія», з уваги на свої цілі й методи діяльности мусіла бути нелегальна, діяти в підпіллі. Але крім боротьби нелегальними, революційними засобами, життя подавало безліч нагод і можливостей легальної боротьби, навіть під найгострішим режімом. До таких належали вибори до Дум у Петербурзі і ніякий політик, будь він чинний у легальній партії чи в підпільній організації, не міг ставитися байдуже до тої справи. Не проходив мовчки попри вибори і Микола Міхновський. Не тому, щоб розв'язка і здійснення політичних домагань українського народу, як собі їх уявляв і до чого прямував Микола Міхновський з однодумцями, могли відбутися й закінчитися з Думі. Це була перш усього нагода пропагувати свої ідеї в часі

виборчої акції і направляти її так, щоб поширювати національну свідомість в українських масах і підвищувати національно-політичні домагання народу поза чисто культурницькі рами колишніх «українофілів» і їх послідовників з початку XX століття з одної та поза соціяльні гасла «поступових» елементів з другої сторони. Добре переведені, а головно — успішні своїм вислідом вибори могли все ж таки дати, в пізнішій діяльності послів, змогу закріплювати політичні позиції українців боротьбою за різні культурні, економічні й самоуправні реформи і підготовляти їх до дальшої політичної боротьби. Коротко, вибори до Думи і політичну діяльність українських послів Микола Міхновський уважав собі одним з тактичних засобів і вступом до дальшої безкомпромісової боротьби за повне політичне визволення й унезалежнення українського народу, а не за ціль саму в собі.

Свої погляди на можливості використання Думи для політичної роботи українців з'ясував нам Міхновський статтею «Вибори до Думи Державної» ще на початку 1906 року. [1]) З уваги на те, що збереглося дуже мало написаних ним речей, та ще й тому, що все те речі нам майже недоступні, а хто знає, яка їхня доля в бібліотеках і архівах Совєтської України, вважаємо за доцільне передрукувати цю статтю в цілості.

«Вибори до Думи Державної».

Нехай це правда, що Державна Дума обкраяна в своїх правах; нехай це правда, що членів Думи треба вибирати при поганих обставинах; нехай це правда, що не всім вільно й вибирати до Думи; але Дума буде скликана, збереться й видаватиме закони. І коли ми хочемо пам'ятати, що живемо на землі, а не в утвореному нашими думками світі, ми не маємо права забувати, що коли ми не підемо до Думи, то й не зможемо усунути шкодливі нам закони або видати такі закони, які нам потрібні. Хто піде до Думи, той і закони видаватиме. Підуть пани, будуть панські закони, підуть селяни — не буде панських законів. Через те українці мусять послати й своїх членів до Думи. Це буде перший раз, коли представники українського народу можуть сісти поруч і нарівні з представниками росіян і інших народів. Ще вчора всі вони гукали, що ніякого українського народу нема, а ось-ось завтра вони мусять зважати на цей народ. Ця зміна може статись тільки в Думі.

Розуміється, права й компетенція Думи малі. розуміється, росіяни, як і ми, не можуть бути вдоволені такою Думою, але все ж для нас, українців, Дума — це двері, прочинені з тюрми на ясний широкий світ.

За сотні літ нашого мовчання, пониження й поневолення ми розучились і ходити й говорити по-людському. Отже швидше з тюрми крізь прочинені двері! Швидше виходьмо, а там на видноці поза тюрмою ми зразу згадаємо, як треба говорити і кудою йти!

Але український нарід ще мало свідомий, він не тямить ваги політичної боротьби, і може так статись, що він сам своїми руками, не тямлючи, що робить, замкне двері своєї тюрми. Українці здебільшого не розуміють, що до Думи треба посилати своїх, а не чужих. І може статись, що замість українців з України правобережної поїдуть поляки, з України лівобережної — росіяни, з степової України — німці. Нехай тільки це лихо станеться і тоді нікому в Думі буде навіть згадати про права і потреби нашого народу. Нема що й казати: в Росії кожен народ вибере собі своїх членів Думи: поляки — поляків, росіяни — росіян, вірмени — вірменів, але є такі два темні, неосвічені народи, українці й білоруси, які, мабуть, виберуть представниками не своїх людей, а поляків та росіян.

Що є сили, треба стерегтись і боронитись проти того, щоб часом не скоїлось з народом нашим саме тепер оте нещастя. Але не всякий і не кожний «свій» буде корисним для нашого народу. Є такі «свої», що гірше від чужинців потягнуть наш народ у неволю, темноту та безземелля! Тільки той має право бути народним представником, кому боляче бачити кривду й нужду народну, хто відчуває болі й страждання свого народу, наче свої власні. Хто хоче йти до Думи, назвавшись ім'ям народного предствника, тільки на те, щоб збільшити панське панування, хай спиниться: бо він зробить найбільший злочин проти свого народу. Та сам нарід інстинктом не вибирає своїх ворогів і звідусіль надходять вісті, що селяни вибирають тільки селян. Це навіть дало привіт графові Вітте висловити своє вдоволення, що Дума буде мужицькою. Через що ж так радіє вельможний граф? Невже через те, що біля селян легше буде поратись? Не хочемо в це вірити, але графові радощі звучать пересторогою українському народові. Уявім собі, що представниками українців у Думі Державній будуть виключно самі селяни — саме тоді, коли росіяни й поляки виставлять цвіт своєї інтелігенції. Що можуть зробити там недосвідні в політиці, нетямущі селяни? Не досить сказати «хочемо землі!», щоб земля вже й була. Треба зуміти досягти свого. Треба через Думу перевести ряд реформ — одну по одній, направлених до одної цілі: добробут, розвит, освіта й щастя українського народу. Для цього треба тямущих людей, перейнятих інтересами народними. Отже треба, щоб рядом з селянами були вибрані до Думи й інтеліґентні сили українського народу. Треба тих і других. А чи багато в нас таких інтеліґентів? Скільки було галасу та ґвалту, а де тепер сини українського народу, тепер, коли треба послужити велику службу Україні? Де вони поховались? Чиїм богам служать? В чию одежу перелицювались? Кипить жвава боротьба на Україні поміж партіями. Але ті партії не українські. Кожна з тих партій добивається, щоб її вибранців, її ставленників нарід український послав до Думи, хоч ні одна партія не має на те права, як партія неукраїнська. Та нікому цього сказати, бо українська інтеліґенція мовчить, наче мертва, і не йде до свого народу в цей такий великий, такий важливий час. Отже слухайте, хто є живий в Україні, озвіться. Ідіть, поки не пізно, на поміч свому народові і проведіть до Думи дійсних своїх, українських кандидатів, справжніх борців за інтереси українського народу.

Уживайте свого права і не давайте свого народу на поталу.»

Становище, що його Міхновський зайняв до вибо-

---

[1]) Часопис «Слобожанщина», Харків, 25 березня ст. ст. 1906 року.

рів до Думи в 1906 році не змінилося й пізніше. Воно замикається в таких тезах:

1. Активна участь у виборах замість абсентування.

2. Вибирання послами тільки українців, і то не українців з роду чи з походження, тільки з національно-свідомими переконаннями.

3. Відсутність клясового підходу в доборі кандидатів на послів, — не обирати самих тільки селян чи робітників, але й освічених людей, що їх так дуже в той час Україні було потрібно і яких не було надто багато.

Збереглося дуже мало відомостей про те, як на практиці ставився Микола Міхновський до тих виборів. Одним з інформативних джерел до тієї справи може послужити виборча відозва «До українського громадянства на Україні російській. [2]) Документ цей настільки цікавий і важний, що вважаємо за потрібне передрукувати його тут повністю, тим більше, що сьогодні він — величезна рідкість. Зберігаємо мову оригіналу, тільки правопис достосовуємо до теперішніх вимог.

До українського громадянства на Україні російській.

Поміж українцями перед 1905 роком були дуже поширені сантиментальні думки, ніби до української нації неприхильно ставиться тільки російське правительство, видаючи раз-по-раз репресії, сама ж нація московська аж умліває з жалощів та болю, дивлячись на страждання братнього українського народу, та тільки й жде хвилини, коли матиме право скинути гніт з українців і повернути їм національні права.

Коли дійсність по 1905 році знехтувала цю ілюзію, сантименталісти вигадали нову форму для неї: на їх думку, народи російський і польський цілком не знають, не здогадуються і навіть не підозрівають, що український нарід страждає, що він понезолений, що його визискують, що на ньому лежить гніт. Отже досить освідомити поляків і росіян про цей тяжкий стан українців, щоб і поляки і росіяни навипередки почали улекшати долю українського народу.

Оці наївні думки наробили шкоди розвиткові української свідомости геть більше, ніж усі заборони правительства. Історія останніх років життя російської Державної Думи, в якій висловлюються впливові круги російської нації, дуже розчарувала сантименталістів, бо вони — хоч як пильно заплющають очі — мусіли побачити, що всі без вийнятку російські партії розв'язують важні для України питання не так, як це корисно Україні, але так, як це корисно їм, тим чи іншим російським партіям з їх партійного погляду на інтерес московського народу. Національно-політичні ідеали українців зовсім нецікаві пим партіям і не принімаються ними на увагу навіть там, де йде власне про Україну.

Наприклад, в справі вилучення Холмщини кадети і взагалі лібералі російські зайняли позицію, прихильну до того, щоб Холмщина зробилася польською землею, а консерватори та реакціонери російські взяли позицію, прихильну до того, щоб Холмщина зробилася московською землею. Але цілому російському громадянству цілком байдуже, що український народ Холмщини не хоче бути з'їджений ані поляками ані москалями, але хоче здобути права й законні гарантії, щоб жити вільно й розвиватись самостійно без польського чи московського гніту.

І поляки і росіяни дивляться на український народ тільки як на погній, як на матеріял, з якого і перші і другі можуть черпати для себе поживу матеріяльну й духову, бо до них плинуть і гроші й таланти української нації, чим збільшаються польські та московські національні скарби. Коли ж це так, то було б більше як наївно думати, що поляки чи москалі дадуть пільгу українцям, що вони самі зречуться історією їм наданого фактичного користування силами українського народу, або що вони спільними силами видадуть корисні для України закони. Ні! Діло не в самому тільки правительстві, але й у національних інтересах наших сусідів москалів та поляків, а ці інтереси в даний іст. момент протилежні інтересам нашого народу, бо Україна зробилася територією, звідки росіяни та поляки черпають багатства для зміцнення свого національного розвитку і звідки нас, украаїнців, вони випихають захоплюючи впливи економічні, політичні та культурні в свої руки, видираючи їх з наших рук. І робити їм це тим легше, бо відпорна сила нашої нації протягом 250-літнього лихоліття підупала до мінімум.

Отже, мабуть, кожному видно, що обороняти інтереси українського народу не можуть ані поляки ані москалі, а змогли б це робити тільки українці. Коли ж так, то **Україна повинна мати в Думі своїх послів, значить, українці повинні обрати українців,** а не чужих, як досі робили. Не треба забувати, що чужинці користуються на Україні більшими впливами, ніж самі українці. І ми, українці, мусимо з України післати іменно українців, бо не-українців з України пішлють і без нас. Більше того —ми мусимо боротись проти того, щоб з України обрано було не-українців, бо це робить нам кривду, бо це шкодить нашим інтересам, бо це понижує нас. Обрання не-українців за представників української

З архіву п. Андрія Жука, суспільно-політичного діяча й сучасника Миколи Міхновського, пізнішого Голови «Союзу Визволення України» в 1914-1917 роках. На цьому місці дякуємо п. Жукові за дану нам можливість використати цей документ і за його цінні завваження.
Редакція.

нації, це очевидне убожество її національно-політичної думки й організації.

У рабів є тільки одне право: оборонятися проти напасників. Це святе право рівняє раба з вільною людиною. Але коли й це право занедбується рабом, коли він свою оборону віддав у руки свого напасника, тоді годі вважати раба за живу людину, тоді над ним треба заспівати «со святими упокой».

Закон — навіть закон! — надав нам право обрати собі представників. Смішно, недостойно й ганебно, коли ми самі не вживаємо свого праза для себе, але зловимось на гачок російських лібералів і віддамо наші голоси на їхніх кандидатів.

Солодко співали нам російські ліберали при останніх виборах, запевняючи, що українську справу оборонятимуть, як свою власну, аби ми лиш віддали свої голоси на їхніх кандидатів. Ціла Україна (окрім Харкова) віддала свої голоси росіянам. І що з того вийшло? Вийшло те, що кадет Родічев виступив з ось якою обороною прав українців на рідну школу:

> **«Дайте їм (українцям) рідну школу, нехай вони самі побачуть, якої нісенітниці домагаються.»**

Чи найбільший ворог міг би сказати щось більш ганебне про українські домагання? А це ж так казав лідер партії і казав у Державній Думі! Тут уже нічого говорити про вибрики в «Русской Мислі» кадета Петра Струве і йому подібних! А ми віддали свої голоси власне кадетам. Через те в третій Думі й не знайшлося українців, щоб змити пляму, яку наложив отой кадет на честь цілої нашої нації. Але ж хоч тепер мусимо ми стерти цю пляму. Це повинні зробити наші посли в четвертій Думі.

Отже оберім українців, тих українців, які обстоюватимуть оці домагання:

Щоб по всіх школах, від нижчих до найвищих, скрізь, де вчаться діти української національности, навчання було українською мовою. Це найперше, найважніше наше домагання, бо нарід без рідної школи, це нарід без будуччини. Можна ще ждати з реформами політичними й соціяльними, але не можна довше дожидати школи. Школа потрібна нам зараз. Без школи нація мре й дичіє. Це через брак школи український нарід такий некультурний, такий розбитий, слабий і нікчемний! Це через брак школи гине геній українського народу! Нема школи, нема й освіти на Україні. Нема освіти, нема й людей, а є тільки живі етнографічні істоти. Через таку велику вагу школи правительство й забороняє українську школу, бо так найлегше обернути внівець українську націю.

Щоб у Києві була заснована на державний кошт українська Академія Наук. В нові часи наука стала дужчою за шаблі й рушниці. Цю величезну силу-науку треба націоналізувати, щоб українська нація могла її собі використати. Університет і Академія — це огнища й скарбниці наукові. Без української академії наук всі вчені українці розлазяться по чужинах, замість того, щоб працювати на свій нарід.

Щоб початкова освіта була загальна й обов'язкова для всіх хлопців і дівчат однаково. Не повинно бути неграмотних людей, бо неграмотний — це дикун.

Щоб свободи громадянські й національні були забезпечені законом. Це ж умови людського громадського життя, без цього неможливий громадський розвиток.

Щоб українська мова була в Україні рівноправна з мовою російською і щоб ця рівноправність була забезпечена законом. Нехай українець має змогу вільно користуватися своєю мовою в суді, церкзі та в адміністративних закладах.

Щоб робітницька праця була охоронена законом, щоб заведено восьмигодинний робочий день, щоб були дозволені робітничі стоварищення, щоб робоча сила була страхована про старість та про інвалідність.

Щоб налоги були зменшені.

Щоб фінансова та економічна політика російського правительства не була, як досі, направлена на знівечення та знехтування продуктивних сил України в інтересах центра.

Щоб Українська Церква була автокефальна, як то установлено Переяславським Договором з року 1654.

Обрані українським народом посли повинні поробити заходи, щоб земські самоуправи на Україні були зреформовані в тім напрямі, **аби найбільшу вагу по земствах мали народні українські елементи,** щоб земські самоуправи були справді самоуправами українського народу. Посли наші повинні дбати про видання закону, який би **об'єднав усі земства в Україні в одну самоуправу народу українського** в межах залюдненої україцями території.

Обрані нами посли обов'язані всі вступити до спільного Українського Клюбу Парляментарного, бо той, хто не вступить до Клюбу, розхитує національну солідарність, ослаблює силу Клюбу, бо і правительство і партії числяться тільки з чимсь значним. Український нарід не може обрати на послів тих, хто не схоче вступити до спільного національного Клюбу.

При виборах до четвертої Думи Державної українці повинні облишити свої сварки, і всі, як партійні так і позапартійні, повинні віддати свої голоси на спільних кандидатів, ухвалених місцевим українським громадянством. Подавання голосів не за

українців треба вважати зрадою, а подавання голосів за неухвалених українців злочином, бо річ іде про переведення українського кандидата проти кандидатів чужих націй і кожен голос може мати вагу для успіху національної справи.

Українці можуть в кожній окремій виборчій місцевості вступати в технічні бльоки з ліберальними партіями чи з групами інших націй, але при обов'язковій, конечній умові, щоб до списку кандидатів були вписані й українські кандидати в такій кількості, яка відповідає місцевим комбінаціям. Українці не можуть ніяким чином віддавати свої голоси на такий список, де нема ні одного українця. Там, де по закону з певної округи може бути обраний тільки один кандидат, українці повинні обов'язково виставити такого кандидата-українця.

В тій виборчій окрузі в Україні, де тільки один українець, він повинен подати голос за себе, як кандидата українського.

Вибори до четвертої Думи повинні відбутися в Україні не під прапором ліберальної російщини, як досі було, а під прапором поступового українства. Українці повинні пізнати свої сили й вивести себе з байдужости та оспалости.

Група виборців.

Пригляньмося ближче тій відозві.

За інформаціями Андрія Жука друкована вона в друкарні львівського «Діла». Це, саме собою, на летючці не зазначено, бо призначена вона була для поширювання в Україні під московською владою.

Автором відозви був без ніякого сумніву самий Микола Міхновський. Про те маємо свідчення не тільки сучасника і знавця тих справ, Андрія Жука. Вистане уважно перечитати вступ до відозви і перші її уступи — не лише хід думок, але і стиль і добір слів і понять свідчить про знане нам з інших писань перо Міхновського.

Підписана вона «групою виборців», а не від «Української Народної Партії». Ця партія, хоч ще існувала в тому часі, але дуже була слаба й малочисельна, а Міхновський уже не стояв у її проводі, правдоподібно навіть не був уже її членом, — імпульсивна й непогамована його вдача утруднювала йому співпрацю. Тимто й відозву підписує «група виборців», за якою скривається Микола Міхновський, що в тому часі не міг уже поставити під нею іншої фірми. Проте це не значить, що діяв він одинцем, як про те пізніше буде мова з нагоди його виборчої діяльности на харківському ґрунті.

Андрій Жук уважає сумнівним, [3]) чи ця відозва взагалі була поширювана в Україні, бо ж вона своїм змістом була суто нелеґальним твором і не могла бути пропагандивним засобом у леґальній виборчій акції. Можливо і навіть правдоподібно, що не поширювалася вона масово. До того треба відповідно розбудованого організаційного апарату, а його «група виборців» Міхновського не мала.

Одначе в якійсь мірі ця відозва таки була розповсюджувана в Україні, ще восени 1911 року, і потім передрукована в тижневнику «Сніп» у Харкові. Зо статті «Про українські виборчі плятформи»[4]), автором якої був Микола Міхновський, хоч і підписав її псевдонімом «Другий виборець», виходить, що в одному з давніших чисел часопису «Сніп», якого на жаль не маємо під рукою, була надрукована виборча плятформа, з якою полемізує в чч. 129 і 133 київської «Ради» невідомий автор, підписаний як «Виборець». З різних натяків бачимо, що в плятформі «Снопа» була мова про автокефалію української Церкви, про забезпечення законом громадських і національних свобід, про робітниче питання, про систему податків, про технічно-виборчі бльоки з групами інших націй, — отже всі ті виборчі домагання, що їх читаємо в відозві «До українського громадянства України російської». І в полемічних уступах цієї статті Міхновський обороняє ці домагання, як становище «групи», що під нею можна хіба розуміти тільки «групу виборців», яка підписала летючку. А крім того в одному місці статті сказано виразно:

«Плятформа, передрукована в «Снопі», була видрукована окремою листівкою ще торік і вже восени 1911 р. ширилася між українським громадянством».

Але сам зміст відозви показує те, що не була вона агітаційним засобом у самій виборчій акції, як такій. Це скоріше загальні орієнтаційні думки не в імені власної виборчої акції «групи виборців», тільки для всіх українців, що в тих виборах будуть брати участь, під якою б це не було фірмою. Це основи загальної української виборчої стратегії. Ось найважніші з них:

1. Вибори в Україні мусять переходити під знаком українства, а не під прапором ліберальної російщини.

2. Не зважаючи на партійні розходження українці мусять у виборах виступити разом, схвалюючи на місцях спільних своїх кандидатів-українців.

3. В окремих виборчих місцевостях українці можуть бльокуватися з ліберальними партіями чи з групами інших націй, але при конечній умові втягнення на виборчий список українських кандидатів у відповідній комбінації.

4. Не можна українцям віддавати своїх голосів за такий список, де нема ані одного українця.

5. Де виборча ординація допускає тільки одного кандидата в окрузі, там обов'язково висунути кан-

---

[3]) Лист Андрія Жука до автора з дня 3 червня 1957 р.

4) «Сніп», ч. 23-24, Харків, 15 березня 1912 року, гл. додаток на кінці.

дидата-українця.

З цього зовсім ясно випливає, що «група виборців» не виступає в імени якоїсь одної партійної організації в Україні, що не веде виборчої агітації у власному імені, тільки старається викликати загальний настрій в усіх українських виборчих масах і в усіх тих організаційних силах, що будуть мати відношення до виборів, у напрямі використання цілої виборчої акції, без уваги на те, в чийому імені і під чиєю фірмою вона не проходила б, для загальних національних українських інтересів.

Отож бачимо тут підхід до виборів не з позицій одної партії, хочби й націоналістичної по своїй ідеології і політичній програмі, тільки з точки погляду національної солідарности: використати всі українські сили в протиставленні чужим, не-українським, виступати у власному українському імені, як український нарід, господар землі української, а не як виборче тягло з загально-російських політичних партіях під кутом боротьби за загально-російські справи хочби в тому чи іншому випадку з того й прийшла для українців якась полегша в льокальному маштабі. В виборах до Думи український нарід повинен виступити одностайно, як одна національна цілість, а й після виборів одностайно ставати через об'єднання всіх українських послів в один «Український Парляментарний Клюб».

А чого практично можуть домагатися і що могли б осягнути українські посли в Думі? Звичайно, ніякої революційної роботи вони там не зроблять, та й не місце там на неї. Але форум Думи можна і треба використати для скріплення національних позицій українського народу обстоюючи і боровшися за такі справи:

1. Заведення української мови навчання в усіх школах України.

2. Впровадження загальної й обов'язкової початкової освіти, однаково для хлопців і дівчат.

3. Заснування в Києві на державний кошт Української Академії Наук.

4. Зрівняння в правах в Україні украаїнської й московської мов.

5. Забезпечення законами громадянських і національних свобід.

6. Охорона законом праці робітника, 8-годинний день праці і соціяльні забезпечення.

7. Зменшення податків.

8. Скасування колоніяльного визиску України в фінансовій і економічній політиці.

9. Створення Української Автокефальної Церкви.

10. Об'єднання всіх земств в Україні в одну українську самоуправу і покладення цим початку територіяльної української автономії.

Це домагання, що їх повинні ставити всі українці, не дивлячись на те, під якою фірмою ідуть до виборів.

Одначе на тому політична боротьба українського народу не вичерпується. Це тільки один її відтинок, один фронт. Остаточна ціль — повне усамостійнення України — само собою не може бути здійснена в рамах легальної роботи та ще й в московській Думі.

Авже ж, не багато було українських виборців, що так дивилися б на справу з початком 1912 року, коли відбувалися вибори до 1У Думи. А наближався грізний час — гарматній рокіт на Балканах віщував світову завірюху, в якій аж після шости років поставилися в програмах українських партій гасла, що їх Міхновський з «групою виборців» висунув 1911 року. Та ще й тоді, в 1917 році, розумілися вони як остаточна політична ціль, а не переходовий етап у прямуванні до повної державної суверенности.

Погляди Міхновського і його «групи виборців» на поставу українців у виборах до IV Думи на знайшли зрозуміння в людей, що репрезентували тоді організовану українську громадськість. Проти них виступив, як було згадано, виївський щоденник «Рада», що його видавав Євген Чикаленко. В чч. 129 і 133 «Ради» невідомий автор, під псевдонімом «Виборець», критикував виборчу плятформу Міхновського, опубліковану в «Снопі». Ця критика, з якою полемізує Міхновський у своїй відповіді п. н. «Про українські виборчі плятформи», висувала ось такі заміти в сторону виборчої плятформи Міхновського:

1. Називає її «мішаниною без усякої провідної думки».

2. Домагання про самоуправу належить не до виборчої плятформи, тільки до політичної програми (і тому наче б надрукована в «Раді» її власна виборча плятформа це домагання пропускає).

3. Непотрібно вміщено там домагання автокефалії української Церкви, бо релігійні питання повинні бути вилучені з виборчої агітації.

4. Закид «вузькости» за те, що Міхновський з товаришами не хоче «передовірити оборону українських домагань у Думі кандидатам поступовців з інших націй».

5. «Група виборців» не озвалася на «дошкульні всім народам і краям хиби устрою держави».

6. «Група» нехтує національні права й потреби інших націй в Україні і в державі, (тобто з цілій Росії).

В своїй відповіді Міхновський блискуче розправляється з тим «Виборцем», розшифровуючи його, як політичного общеруса, що користується вже новішою тактикою, говорить і пише по-українськи, а термін «загально-русские інтереси» заступив «загально-державними справами». Цей «Виборець» нарізні з різними «поступовими росіянами» промовчує справу самоуправи в Україні, наче б то вона

«не на часі», а насправді тому, що це не лежить у московських інтересах. І разом з москалями домагається, щоб інтереси українців в Україні заступали не українські посли, але «поступовці з інших націй». Що ж, нехай «поступовці з інших націй» обрані голосами тих націй, обороняють українські інтереси, але українці таки повинні вибрати послами українців.

Навіть у такій справі, як вибори і виборча тактика, Міхновський виходить з основних своїх ідеологічних націоналістичних заложень, що життя треба розуміти як боротьбу, що ця боротьба йде теж і між націями, як цілостями, і хто того не розуміє, той себе духово розброює і підготовляє сам собі поразку. Його думки ядерним схопленням ісdоти речі, прецизністю форми і гострістю вислову з нічому не поступаються перед такими пізнішими ідеологами й публіцистами модерного українського націоналізму, як Дмитро Донцов, Микола Сціборський і Юліян Васиян, як це бачимо хочби з такого уступу;

«Доки «Виборець» і йому подібні не зрозуміють, що існує боротьба не тільки між шарами одної нації, але й між цілими націями, як колективними одиницями, доки «Виборець» і йому подібні не зрозуміють, що національні інтереси в важних хвилях об'єднують усі шари, всі кляси певної нації, доки д. Виборець не зрозуміє, що життя є боротьба в усякому значенню того слова, доти шкода з ним на цю тему говорити. Ти йому про українські інтереси, а він тобі про консолідацію всіх поступових сил держаави! Хотів би я знати, чи поступові групи якоїнебудь нації вже дали згоду йти з українськими поступовцями вкупі на основі рівноправности? Знаючи українські відносини, без помилки скажу, що з ніякою недержавною нацією поступовці навіть не перемовляли. Річ іде про те, що російські кадети хочуть українських голосів, а українці «премудро та велично» їм дають.

Але слова Міхновського до тих, що перебували в духовому полоні мрій про братерство народів, про міжнародню клясову солідарність і для яких «поступові» москалі вважалися спільниками в обороні українських національних інтересів, були голосом вопіющого в пустині. Трагічне пробудження наступило для них щойно після 1917 - 1919 років, коли вже було запізно і коли змарновано історичну нагоду, що приходить раз на цілі століття.

Заклик Міхновського, що «нині треба шукати те, що всіх нас українців єднає, а не копирсати те, що нас роз'єднує», щоб «спинити суперечки до кінця виборів», щоб «усі спірні пункти обміркувати вже по виборах, а нині скупчити свої національні сили до акції на спільних українських пунктах» глухо пролунав і загубився, неначе в порожнечі.

При помочі 1.200 голосів, що їх здобув Микола Міхновський на чисто українські виборчі списки, годі й думати, щоб виграти вибори. Та не в тому справа. Важне те, що знайшлася людина, яка відважно виступила з національним українським домаганням і серед шаленого тиску московської режимно-неділимської і ліберально-шовіністичної та соціялістично-централізованої пропаґанди все таки підняла прапор чести й сумління української нації і з найбільш обмосковленому місті України тих 1,200 голосів для того прапору зібрала. На скільки більшою і сильнішою випала б ця демонстрація якби провести її в цілій Україні! Сумнівної вартости виборчої перемоги вона не принесла б, але своїм виступом підтримувала б і скріплювала старі незалежницькі традиції і творила нові для них вартості, скріплюючи національну свідомість і підсилюючи розуміння потреби боротися за національне визволення.

Було б цікаво знати, яку участь у виборах до ІУ Думи брав Микола Міхновський особисто, на жаль свідчень про те майже нема. Жив він тоді в Харкові, де ввесь час провадив свою адвокатську канцелярію. Користувався він там повагою і впливами серед українців, тому не диво, що обидві «ліберальні» московські партії, «прогресистів» і «кадетів» поставили йому пропозиції бльокуватися в виборах. Обидві ці партії складалися найперше з москалів, а потім з обмосковлених українців і для нас зрозуміло, чому Міхновський відмовився від виборної співпраці з ними й рішився виступити з самостійним українським списком. Нехай українці й не виберуть таким способом у Харкові свого посла, але дадуть про себе знати, як про нарід з окремими від московських політичними аспіраціями. В тому підтримала Міхновського величезна більшість української молоді Харкова. Обрано «Виборчий Комітет», куди ввійшли Орест Курдіновський, Петро Плевако і Володимир Доленко. Виставлено два списки: один від «домовласників» і другий від «квартиронанімателів». За першим подало свої голоси всього 37 осіб, а на другий голосувало 1157. З нагоди Міхновський писав у тижневику «Сніп»: «Тепер ми знаємо, що на 5,000 українських домовласників у Харкові тільки 37 не є зрадниками». [5])

---

5) Ці інформації ласкаво прислав п. В. А. Доленко в листі до автора з датою — Новий Ульм, 28. серпня 1957 р.

«Мова є кровю, що кружляє по народньому тілі. Виточіть з чоловіка кров, то разом з нею скінчиться життя людини. Виточіть з народу мову, то разом з цим закінчиться його існування».

Лібельт.

Галина **Лащенко**

ПОВОРОТ

(Продовження)

«Країно див загублена моя
Я знав тебе у дні дитячі, давні».
(Зеров)

Неначе до причастя їдемо я і Олег на другий день подивитися на Дніпро. Ідемо і боїмось, що він буде не такий, як ми собі його уявляємо — вужчий і гірший. Всюди окопи, барикади... Вітрини забиті дошками. На хідниках шкло. Це наслідки кількагодинної анархії по відступі большевиків. Розбизали, розтягали все, що большевики не встигли знищити. Прикро вражає і те, що місто говорить по-московськи. Під впливом несприятливих умов міста України були завжди різнонаціональні. А до того ще лукава політика большевикіз, коли тільки перед світом існувала УРСР, а фактично все національне переслідувалось. Ми йдемо до пам'ятника Володимира над Дніпром Але зараз пройти до центру міста найкоротшою дорогою неможливо. Там пожежі і туди не пускають. Тому обходимо ці зулиці, де стоять німецькі вояки. Разом з юрбою втікачів і інших киян дизимось на пасма диму, серед яких вириваються велетенські, ніби пекельні язики.... Небо якогось страшного кольору. Воно стемніло від диму й чаду і відбиває червону заграву.

Після Праги вражає, що в Киезі дуже мало церков. А це ж був колись осередок релігійного життя цілого Европейського сходу. Ще в XI ст. тут було, за свідченням чужинця, німця Тітмара з Мерзебургу, 400 церков! А в XX ст. злочинна рука ворога не здрігнулась, як нищила дорогоцінні історичні пам'ятки. За Постишеза зруйновано в Києві старовинний Михайлівський манастир з XI ст., де були чудові фрески з XII ст. На Подолі зруйновано Братський манастир. Колись при ньому була Духовна Академія, осередок церковно-освітньої науки з XУI ст., зв'язана з іменами митрополита Петра Могили, гетьманів Петра Сагайдачного і Івана Мазепи. Знищені церкзи: Великого Миколи (побудував Іван Мазепа), Десятинна з гробницями княгині Ольги і князя Володимира Великого, Трьохсвятительська — пам'ятник XII ст., Аскольдова могила і багато інших. Знищено панораму «Голгота», куди водили мене малою мама й бабуня. Знищено памятник княгині Ольги, що стояв на місці церкви святої Ірини, побудованої князем Ярослазом Мудрим на честь янгола своєї дружини. Тяжко й перелічити всі культурні цінності, що їх, глузуючи над нашою історією, знищили большевики. Що для них були наші святощі? З бестіяльною радістю хама вони систематично вирівнювали з землею наші історичні пам'ятки. І мовчало похмуро окрадене й обезчещене місто.

На круглих будках, типових для колишньої російської імперії, розліплені плякати в німецькій, українській і московській мовах, часом лише в німецькій і українській. Прапорів нема ніде. Лише на будинках, де німецькі уряди, висять німецькі прапори. І зо святої Софії звисає довгий жовто-блакитний прапор. В цьому німецька **Військова Влада** показала такт у ті перші дні, як узяла Київ. На будові старовинної народньої святині, яку так зневажили большевики, зони не повісили свого прапору з гакенкройцом. На все це зкоса поглядають москалі, яких у місті багато і малороси, яких ще більше... Йдучи по місті, ми часом натрапляємо на нові будинки. Але їх мало і вони не підходять своїм стилем до цілого міста. Чому ж тоді большевики робили такий галас, що відбудовують Київ? Сидячи в Празі, ми читали про те в советських часописах. Галас був на цілий світ, а зроблено так мало! Та ж у Празі в Чехословаччині за ці роки між двома світовими війнами виростали цілі дільниці міста, цілі бльоки великих домів! І ніхто про те не кричав, бо це була зовсім нормальна річ.

Входимо до парку. Осіннє листя вже досить рясно посипало алеї... Як тут скоро починається осінь! Далеко скоріше, як у західній Европі. Парк запущений. Може до війни часом підстригали щось й замітали. Але видко правдизого «плекання» парку не було. Все якось здичавіло. От би сюди послати відомих на цілий світ чеських садоводів, який чудовий парк вони б розкинули на цих висотах! Які пишні квіти виплекали б у цьому підсонню! За парком нашим очам відкрився вигляд такого безмежного простору вод, повітря, такого світла, такої широчіні, що дух захопило! Ось він, Дніпро — Бористен. Мовчки стоїмо зачудовані... Це дійсно могутня, королівська ріка.

«Жизе життя і силу ще таїть
Оця гора зелена і дрімлива,
Ця золотом цвяхована блакить».
(Зеров).

Взагалі з природі і положенні Києва є щось особливе, щось, що примушує пам'ятати про давнину, про початки нашої історії, навіть пра-історії і разом з тим радіти життю, що такий прекрасний світ Божий, таке ясне небо, таке прозоре повітря, така радість бачити дереза, води, далекі обрії. «В моюму прекрасному, древньому, обітованному Києві, увінчаному многоплодними садами, оперезаному моїм південним, прекрасним, чудовим небом, упоюючими ночами, де гора обсипана чагарниками зо своїми як би гармонійними урвищами і підмиваючий її мій чистий і бистрий, мій Дніпро». (Гоголь 1834 «Воззваніє до генія»). Ніде ми не бачили того, що з Києві. З одного боку ріки велике місто-столиця, з другого — поля, поля і далечінь... Це для великого міста небувале з'єднання: величміста з вільною природою. І це є в Києві. І це там едине, неповторне. І саме тут над Дніпром Володимир Великий хрестив киян «яко позна Бога сам и людие вси». Зупиняємось біля пам'ятника Володимира Великого. Оглядаємо його уважно.

— «Знаєш, пам'ятник непоганий», каже Олег. «Але п'єдестал робить трохи церковне враження. Та це не зле».

«Вдивляючись весною в дальній обрій,
Щороку баче князь: скресає лід.
І згадує, як по добі недобрій
Загинули, не полишивши слід,
І дикий печеніг, і люті обри».

(Ю. Клен).

Тут на сходах цього п'єдесталу, оповідав мені в дитинстві покійний тато згадуючи часи, як він був молодий студент, в теплі весняні вечорі збиралися київські студенти і співали пісні... Серед інших пісень обов'язково і бадьорий студентський гімн «Ґаудеамус Ігітур». Все темнішав Дніпро, на небі спалахали зорі, а в руках Володимира Великого засвічувався хрест. Князь ніби благословляв ним рідну землю. Дивно, що большевики залишили цей хрест в його руках. Але вночі він тепер не світить. А пісні все лунали далеко за північ, безпосередні, вільні, повні радости і смутку, як людське життя. Це були роки 1901-1902. Мабуть і тепер молодь збирається біля пам'ятника Володимира Великого. Але які пісні вона тепер співає?

«Хороша страна моя родная» (Дунаєвського).

З того часу минуло більше, як пів століття. Тато оповідав нам, як їхав пароплавом по Дніпрі. А ніч була така, як писав Гоголь: «Знаете зи українську ніч? Ні, ви не знаете української ночі. Вдивіться в неї. З висоти неба світить місяць...». Раптом залунала пісня. Високий і чистий, як срібло, дівочий голос тужно співав:

«Ой, не світи місяченьку,
Не світи нікому...»

Всі розмови на пароплаві змовкли... Хто вона була ця невідома співачка з придніпрових берегів? Ніхто на пароплаві не знав цього. Ніхто не бачив її серед темряви. Тільки голос її кликав, загрожував, ридав... Потім все стихло... Чути було лише плюскіт води, шум мотора і тихі розмови пасажирів. Ніби відходили береги. Відходило тамте життя... «Бо ми нічого не знаємо, тим що наші дні тінь на землі». (Книга Йова, Гл. 8 і 9). Пароплав під'їздив до Києва. І серед темряви ночі над Дніпром на небі засяяв Хрест.

«Вогнистий хрест, накреслений над містом,
Оповідає всім, що ні, не змер
Наш славний рід»,

(Юрій Дараган)

Я і Олег їдемо далі. Ось альтанка. При вході читаємо мабуть недавно розвішений плякат — відозву до населення міста, підписаний С. Бандерою. От, чорти, вже встигли нас випередити! Ми сміємось і читаємо відозву.

— «Написано не зле», каже Олег. «Зміст можна лищити. Тільки кінець зайвий». І він зриває лише кінчик пляката з ім'ям «Бандера». Ми сміємось. До нас раптово підходить пані (ми й не помітили що вона була в альтанці).

— «Скажите пожалуста, почему ви ето сделали»? - питає вона по російськи. Олег їй щось пояснює, а я дивлюсь на неї. Яке миле обличчя. Немолода, років 40-45, бідно вбрана, але щось є в її обличчю таке м'яке і шляхетне. Такий тип -- ніжний, але без солодкавости гарних жінок з портретів Манеса, є властивий лише Києву. І це бачили всі чужинці, що туди приходили. Такою мусіла бути героїня відомого вірша Лермонтова, княгиня Щербатова, що вихована в Україні, цю душу рідної землі несе в собою на пізніч чужої російської столиці:

«Но юга родного на ней сохранились примети,
Среди ледяного, среди безпощадного света».

Цей роками виплеканий тип ушляхетненої киянки — міста, де зійшлись кліматичні і культурні впливи півдня і півночі, заходу і сходу — мабуть і тут вже стає рідким. Занадто спролетаризували місто большевики. Занадто багато знищили, вивезли на заслання, вивезли на схід, багато постягали сюди люду «духом чужому цій землі». А скільки емігрувало! І тому приємно, що хоч рідше, все ж цей київський тип жінки ще зберігся, ще живе.

Я помітила, що до нашої розмови прислухається якийсь старий добродій, що теж увійшов до альтанки. Він все ніби збирався щось запитати. Нарешті спитав нас про О. Огієнка. Виявилось, що це колишній священник, один з тих духовослужителів, що були переслідувані советською владою. Питався нас, сам оповідав і... говорив по-українськи. Як священник, він за часів советської влади належав до категорії «лішенців», себто не мав права

голосу, не діставав карток на продукти.

— «Священники були майже поза законом. Нас виселюзали, розкулачували, висилали на заслання. Церкви зачиняли і священиків ставало все менше. В Софійському соборі влаштузали штаб протилетунської оборони. У Володимирському соборі влаштували «книгохранилище», в Лаврі антирелігійний музей. А скільки церков позносили!

— «А як населення до цього ставиться?»

— «Старі бояться ходити до церкви, бо можуть їх за це переслідувати, а молодь до релігії байдужа.» Він несподівано таємничо запитав нас, чи правда, що в Житомирі є український уряд на чолі з Винниченком. От ми тоді здивувались! Ці люди дійсно нічого не знають про те, що діється на еміграції! Вони зсе уявляють собі український рух таким, як це було за часів Центральної Ради. Бо зже в 1918 році, а тим більше в 1919, постать В. Винниченка, силою популярного в деяких колах сус пільства своїми еротичними романами і п'есами в ті роки на Наддніпрянщині, заслонив Симон Петлюра, якого ім'я скоро стала легендарне. Це відчула, передусім, армія а ветерани її ще й тепер, через кілька десяткіз літ, моляться перед його пам'яттю. Це знали і большевики і тому саме в нього (а через 12 рокіз в полковника Євтена Коновальця) скерували сзій стріл. В. Винниченко серед більшости еміграції перед другою світовою війною не користувався симпатіями через свої «ескурсії» до СССР і через сумну ролю під час судового процесу після убивства Симона Петлюри з Парижі. Тому в Києві вразило нас те, що про український уряд на чолі з Винниченком на протязі перших кількох днів нас питало кілька різних людей. І що згадували все В. Винниченка, а не Симона Петлюру, дійсного героя Визвольної Боротьби незабутніх літ 1918 — 1919. Правда, нам було відомо, що в 20-ті роки большезики вживали всіх заходів пропаганди, щоб стерти з пам'яті народу українського образ Головного Отамана, що навіть про смерть його в Парижі від ворожої кулі в Україні нічого певного не знали. Якимись таємними шляхами доходили чутки, але де була правда, а де легенда і хто зназ щось певного — про це говорити було небезпечно.

Мені оповідав пан Андрій Шекерик, що коли німці підходили до Києва, він чув у радіо, що з німцями ідуть українські націоналісти — військо і уряд. І кого большезики мали на увазі під словом «націоналісти»? Бо ж відомо, що «націоналістами» вони називають не лише членів Організації Українських Націоналістів, але всіх українців, які борються за самостійну українську державу. Але може тут мали на узазі таки членів ОУН? Зрештою, як це говорилось по радіо, перевірити я не могла бо ж не була в Києві під час облоги міста, а передаю ці слова лише так, як їх чула. Що переживали кияни, чуючи ці вістки? Що вони, принаймні старші з них, пригадузали про ту буряну добу?

«І вчорашнє своє спом'янемо, —
Це ж учора був час такий:
В стольний град шляхами багряними
Українські входять полки.
Здвиготіла гора Андріева,
Клекотить Михайлів град...
Слава дневі вступу до Києза,
Слава війську і граду стократ!»

Старий відійшов, а ми довго дивились на краєвид.
— «Дивись наліво. Та це ж Андріївська церква!»

Не було сумніву, що це вона. Ми пізнали її з листівок, що їх мали вдома. Легко окреслювалися в повітрі її тонкі бані. Храм невеликий але, мені він здався досконалістю архітектури. Та й не дизо. Його ж збудував геніяльний італійський майстер зісімнадцятого століття — Растреллі. Враження від храму збільшузало чудове місце, де він збудований — на горі. За легендою, яку згадує київський літопис, один з учеників Христа, апостол Андрій Первозванний, отримавши після вознесення Христа місію ширити науку Христа, прибув у Скитію над Чорним морем. Потім плиз у човні по Дніпру і, побачивши красу гір, на яких стоїть тепер Київ, освятив ці гори: «Видите гори сія? Яко на сих горах возсіяеть благодать Божія, імать і город велік бути і церкви многі імать Бог воздвігнути.»

П. Куліш згадує, що Микола Голодь любив сидіти на горі біля церкзи Андрія Первозванного і дивитись на Поділ. Може тоді зін задумував написати історію цього краю, та намір свій так і не здійснив.

Ще довго дивимось на Дніпро. Вечоріло. Перед нами відкривалась темна далечінь, темний простір Лівобережжя. Внизу похмуро чорніз Дніпро. Не світив вогнями хрест у руках князя Володимира. Зате там за парком, де були центральні вулиці міста, палали пожежі і виїдали саме серце міста.

Ходити по вулицях можна було від 5 години ранку до 8 взечері. Говорили, що під час вибуху мін загинуло багато німців, бо саме вони зайняли в Києві найпоказніші доми й уряди. Бачили вони в цій війні багато, але щось таке була і для них несподіванка. Місто-Хамелеон ще раз показало своє таємне обличчя.

«Нема на світі такого праведного, щоб чинив добрс, не грішивши ніколи»

Книга Езекіїла, гл. 7,20

Д-р Юліян Вассиян

МАЄСТАТ НАЦІЇ

В національній державі носієм його є суверен держави. Окрім цього представництва маєстату в реальній особі, отже **особового представництва,** існує власне сам маєстат, зрозуміло, в ідеальній формі надособової вартости. Динаміка її надзвичайна. Маєстат нації обсягає синтезу національної природи й національної історії, її культури та ідеали. В своїм маєстаті нація приявна фактично й інтенційно (навмірово) своїм абсолютом. Так окреслює маєстат нації розум, теорія, т. зн. таким є об'єктивне означення маєстату нації. [1])

Як ділає маєстат на окрему людину? Загальне, домінуюче почуття — це глибока пошана. [2]) Перед ним клониться голова, а серце почуває супроти нього безмежну відданість. Сила національного маєстату, теоретично окресленого в цілості, отже **формально** вповні означеного, — виявляється в дійсності, т.є безпосередньо щолиш у конкретному акті людської свідомости і то в різній формі змісту й **неоднаково сильній натузі відчуття.** Той, хто молиться до Бога, не має ніколи переживання, адекватного до свойого теоретичного означення Бога, але кожний зворот його душі до Бога — незалежно від змісту уявлінь про нього і супроти відчуття Божої природи, — кожна його молитва має **все той сам, своєрідний основний тон[3]) релігійної ревности[4]) й побожности.** Отже: національний маєстат, подуманий теоретично, має тільки свою повну **формальну** закінченість, однак йому бракує **змістової безпосередности,** що виступає тільки в переживаннях і не може ніколи повно нараз виявитися. **Людина переживає національний маєстат у межах індивідуальної підметовости.** І тільки в цій безпосередній формі можна вичути природу маєстату. В тому моменті **людина чує свою органічну приналежність до дійсности вищого ряду,** з якої **черпає відвагу до життя і творчу силу духа.** Самітність хочби найгеніяльнішої людської одиниці є в найкращому випадку буквою мертвої мудрости, або формою краси, що не має сили прокинути в людині іскру надхнення й одушевлення. Самітність[5]) звертається лицем до смерти, життя широко розкриває людській душі доступ до джерел своїх сил.

Маєстат нації виявляє свою духову й моральну потугу — націоналістам. Щобільше хто вжився в його дисциплінуючий вплив і щобільше він сам ділає в дусі істотних вимог національного маєстату, то основніше він приймає природу націоналізму. В тому розумінні кожний нарід, що живе повним життям і думає державно, здібний уже суб'єктизно переживати силу національного маєстату і самостійно приймати його вимоги за свої обов'язки. Якраз добровільність послуху й покори (це не почуття своєї малечі, але почуття величі перед тим, перед ким хилимо голову[6]) є одинокою формою взаємин між людиною і нацією з її маєстаті, бо цей останній не ділає силою примусу. В Советах кожен громадянин має абсолютне знання **формального** маєстату комуністичної пролетарської батьківщини, знає свої обов'язки на пам'ять, може збуджений зо сну як з гарячки рецитувати умови соціялістичного будівництва, а проте **суб'єктивно** мало хто, навіть сам Сталін, переживає цей маєстат, тому Совети — велетень на непевних ногах. Не ділаючи силою примусу, маєстат нації не має санкції за брак пошани або активний спротив. Передусім витворює іманентність (приявність у підметі) національного маєстату в людині непохитну певність у боротьбі за честь і добро нації. З неї, як з коріння життєдайности й духового здоров'я, розвиваються органічні звена національної моралі. Таке почуття й таку мораль мають англійці. Також слово «Ля Франс видає звук бронзи; сьогодні[7]) Німеччина й Італія найшли, здається, форми найсильнішого переживання маєстату своїх націй, бо джерелами їх сили є монолітний світогляд і тверді вимоги нової життєвої моралі.

В якому стані готовости (доконаности) є маєстат української нації і яка постава українців до нього, цебто, як глибоко переживають вони його **істоту?[8])**

---

[1]) *Автор зазначує, що цей момент треба розробити ширше. (З. К.)*

[2]) *«Ерфурхт» (Ю. В.)*

[3]) *«Грундтон» (Ю.В.)*

[4]) *Релігізес Інбрунст (Ю. В.)*

[5]) *Самітність релігійної людини тільки справедна, в дійсності релігія є почуттям зв'язку з найсильнішим джерелом всякого життя, з Богом. Релігійна людина шукає можливости скріпити свою душу й жити сильнішим життям. (Ю. В.)*

[6]) *Релігійно-молитовний стан — це готовість піддатися впливові Божої сили, величі й ласки. Коли людина приймає цей вплив, — вона клонить покірно голову перед тією силою. Це форма об'єктивно приявної сили. Є однак суб'єктивно приявна сила і тоді людина переживає хвилю найвищого особового напруження і творчої здібности. Тоді вона в героїчній поставі. (Ю. В.)*

[7]) *Ці слова писані в 1935 році, коли націонал-соціялізм у Німеччині і фашизм в Італії видавалися на верху своїх сил. (З. К.)*

[8]) *Цим питанням уриває автор, не даючи на нього відповіді. Тільки на маргінесі зазначує, що «в відповіді на те питання мають бути названі всі неґативи нашого життя, всі зловживання іменем народу й нації».*

Крім того, в кінцевій примітці автор подає: «Моменти сильнішого переживання національного маєстату - смерть національного генія, героя, державного діяча, поява нового вождя, виграна війна.» (З. К.)

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИЗВОЛЕННЯ.

Національне визволення хибно називають національною революцією. Революція бурить усе старий **соціяльний** лад, отже звертається проти панівного суспільно-господарського устрою шляхом захоплення політичної влади. Вона є двобоєм між двома частинами того самого суспільства, в часі, коли перша є боротьбою одного народу проти другого, щоб скинути з себе його панування. Сили революції укладаються за соціяльним ключем клясового поділу, отже передумовою її є поглиблення соціяльних різниць аж до розпаду суспільства на два воюючі табори. Національне визволення, навпаки, об'єднує різні соціяльно (клясово) елементи в **активний підмет нації.** Успіх революції вимагає, щоб соціяльний розрив між воюючими клясами був якнайповніший і психологічно висказаний — був абсолютною ненавистю наступаючої кляси, організатора революції. Успіх національного визволення тим певніший, чим соціяльна спаяність понезоленого народу тривкіша і то так, щоб висловом її було **одне неподільне** почуття чинної любови Батьківщині і такий же спільний від'ємний афект у бік ворога. Рушієм революції є соціяльний голод і почуття життевого упослідження та погорди з боку панівних верстов, рушієм визволення є **моральний критерій чести.** Нація не може витримати принизливого стану політичної гетерономії, тому йде боротьбою на здобуття власної держави. Найвеличавішим моментом тієї боротьби є **братерство крови,** що єднає в один суцільний, ідейний гурт різні первні соціяльного походження і таким чином перемагає голос матеріяльних інтересів, які відходять на дальший плян. В боротьбі це цілком нормальне явище, бо **армія уявляє собою окремий соціяльний тип, збудований на спільній основі ідеалу боротьби, зреалізованого вже в самому факті національного війська [1]).** Однак головним психічним вузлом, що чинить армію в боротьбі абсолютно гармонійною спільнотою — побратимством — **є спільне положення,** т. є **боротьба за поставлений ідеал ціною власної крови і власного життя. Всі учасники бою щодо того рівні, вони рівні також перед долею, бо однаково стоять перед лицем смерти. «Братерство крови воїнів на полі бою» — це єдина правдива рівність, досконала, чиста й величня,** визволена з усіх імпондерабілій життя і промовляє найбільшим чином людини — **ціною його життя.** Звичайне життя цієї мози не знає. І революційна кляса чує в боротьбі голос крови, але національна армія робить братерство крови більш пластичним власне завдяки з'єднанню різних соціяльних первнів, коли там — тільки один. Соціяльні інтереси є для революції джерелом інспірації, викладником революційної волі, засадою поділу суспільности на два воюючі табори власників і невласників, отже головним нервом перевороту. Мета його — змінити суспільний лад у даній державі. в даних державах, у цілому світі. Мета національного визволення — здобути політичну самостійність, т. є. стати **новою державою.**

---

[1]) *Фундаментальне для узасаднення того, що соціологія війни інша від соціології звичайного життя. (Ю. В.)*

Цю замітку дає автор на марґінесі рукопису, правдоподібно мав на думці розпрацювати цю думку ширше в окремій статті. (З. К.)

Ганна Черінь

ГАРЯЧА КРОВ

За роком рік двадцятий вже пройшов
В борні, надіях, запалі й розпуці...
Горить і не згаса, до помсти кличе кров —
Гаряча кров на Роттердамськім бруці.

Хоч храм горить — лишається навік
Святим і незабутнім попелище...
Отак герой, безсмертний чоловік,
З часом стає для нас все ближче.

Часом злітав на дужих крилах мас,
Часом покинутий він був, один, як палець.
Не на життя — на смерть стояв за нас
Один за всіх — полковник Коновалець.

Він більш досяг за свій відважний змаг,
Аніж заслужені відзнаки і медалі —
Бо в українських він живе серцях
І Нації лицем лишається й надалі.

Не оглядаючись, ішов він на пролом —
На полі бою чи у Лізі Націй...
Де меч не помагав, він воював пером,
Рука і думка — у невтомній праці.

Для нас вогнем горить його мета.
Як перемоги й слави запорука,
За нас пролита, праведна й свята,
Гаряча кров на Роттердамських бруках.

ІНЖ. С. КУРОПАСЬ - ОСНОВНИК НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО РУХУ В ЧІКАГО

Інж Іван Побуцький і інж Степан Куропась, секретар і голова Стрілецького Гуртка в Шікаґо, організатори виступів полк. Коновальця в Шікаґо.

Початки повстання націоналістичного руху в Чікаґо датуються роком 1928, коли то зорганізовано Українське Стрілецьке Товариство, яке поставило собі за ціль плекання визвольницьких ідеалів України, пропаґування їх серед нашої іміграції тут і гуртування її в рядах Товариства. Основником і душею цего Товариства та першим його головою був інженер Степан Куропась, бувший член УГАрмії та член УВО на рідних землях. Переїхавши в 1927 р. до Америки, разом зі своїми однодумцями і бувшими стрільцями УГА, підготовляє та організує терен для поширення організованої націоналістичної праці тут. Це була не легка справа. Інж. Куропась знаходить не тільки не прихожий ґрунт для своєї акції, але і ворожу постазу частини громадянства.

Не багато проминуло часу як завзяття і впертість, фанатизм і любов в формуванні нового націоналістичного авангарду інж. Куропасем принесли обильне жниво. Статутові рами Товариства не дозволяли на гуртування апостолів нової правди, треба було думати про нову організацію.

Тодішні політичні вимоги членства подиктували сформувати нову громадсько-політичну організацію — Організацію Державного Відродження України (ОДВУ).

Вже по одному році праці в наміченому напрямі, приїжджає до Америки, сл. п. полковник Є. Коновалець, провідник націоналістичного руху і разом з інж. Куропасем та іншими відвідує всі націоналістичні клітини по цілій Америці.

Сьогодні на передодні ювілейних святкувань основоположника націоналістичного руху сл. п. полк. Коновальця, ми видвигаемо ті історичні сторінки формування націоналістичних клітин інж. Куропасем в Чікаґо й Америці для повноти історії цего руху. Інж. С. Куропась хоч не молода вже людина сьогодні, він не відійшов від цего руху, противно, живе ним і активно працює для здійснення ідеалів українського народу.

Добрим товаришем в праці був інж. Іван Побуцький, б. секретар Стрілецького Гуртка в Чікаґо. Спокійної і лаґідної вдачі він добре доповняв працю інж. Степана Куропася..

Д-р Петро Стерчо

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ЗНИЖКА В ЗДА І БОРОТЬБА З НЕЮ

Економічні коливання являються природним явищем у приватно-капіталістичні системі економіки. Зумозлені вони так самим ходом господарського життя у вільній економіці як також основними її характерними прикметами, зокрема правом посідання приватної власности на землю і засоби виробництва, правом вільно диспонувати ними по вподобі власника, правом займатися любим виробництвом чи постачанням економічних послуг, правом робітника вільно вибирати собі рід і місце праці та вільно змагати за незалежне винагородження за його труд, і нарешті — але далеко не найменш важливою — вільною конкуренцією на товаровому, грошовому і робітничому ринку. Ці права мешканців країн, що мають вільні приватно-капіталістичні системи, зиключають суцільне плянування продукції та розподілу економічних дібр і послуг, бо таке централізоване плянування фактично знесло б усі ці права, що ними дорожить вільна людина.

Тому то в приватно-капіталістичній системі економіки іде постійний змаг поміж продуцентами, щоб здобути якнайбільше покупців для свойого продукту. Очевидно, цей змаг стимулюється правом на здобуття прибутку в формі зиску, отже егоїстичними мотивами. Егоїзм є природною характеристикою людини, зокрема він далеко сильніший від альтруїзму в справах господарської натури. Отож, неплянoване приватно-капіталістичне господарство — це сума зільних підприємців різних галузей виробництва і послуг, які використовують своє уміння, майно та зусилля для продукції таких і такої кількости товарів і послуг, у яких — на їх думку — відчувається потреба й існує на них попит на ринку. А де існує попит, там можна осягнути зиск. Тому то, в приватно-капіталістичній системі фактично покупці визначають рід, кількість і якість продукції. Продуценти ж готові кожночасно задовільнити існуючий попит. Вони достосовують свою продукцію до кожночасних вимог ринку. Намагаючися обрахувати вимоги ринку в майбутньому, кожний з продуцентів-підприємців може легко перерахуватися в один чи з другий бік: або замало або забагато продукції. Якщо більшість поодиноких підприємців, поступаючи обережно, випродукує в певному часі менш дібр, тоді в капіталістичній системі нема трагедії: покупці на ринку викажуть заінтересування в купівлі більшої кількости товару своєю готовістю заплатити за нього вищу ціну. Це дуже часто створює надто оптимістичний образ майже в кожного окремого продуцента, який, добачуючи можливість більших зисків у майбутньому, побільшує продукцію даного продукту, а щоб задовільнити попит — часто поширює продукційну спроможність свойого підприємства і в той спосіб, очевидно, збільшує попит не тільки на робочу силу, але і на машини та різного рода будівельний матеріял, що його вживає для розбудови свойого підприємства. В той спосіб він спричинюється активно до скріплення економічного оптимізму.

Змагання окремих підприємців за здобуття якнайбільше покупців шляхом задоволення їхніх потреб, очевидно виключає всяку плянозість у розумінні сцентралізованої акції. Кожний підприємець діє завласними розрахунками. Раз він поширив свою продукційну спроможність коштом зкладу значного капіталу, він намагається використати цю продукційну спроможність до можливого максимума. І тут дуже часто приходить перерахування: нова продукційна спроможність, працюючи повною парою, виробляє більше ніж ринок може прийняти. Магазини виробникіз і гуртівників щораз більше і більше заповнюються — наступає надпродукція. А тоді продуценти обнижують продукцію і те доводить до звільнення робітників з праці, обниження замовлень на сирівці, яке, в свою чергу, спричинюється до обниження виробництва сирівців і їх транспорту, і так ланцюгова причиново-наслідкова реакція поширюється на цілу систему економічного життя. Очевидно, безробітні, втративши джерело доходу обмежують свої закупи, а в той спосіб спричинюються до обниження збуту виробів, що їх продукують інші галузі господарства. І так, надпродукція в одній галузі господарки спричинює обниження збуту виробів інших галузей і, через взаємозалежність, майже всі галузі економічного життя зазнають труднощів.

До такого роду економічної знижки можна зарахузати сучасну рецесію в Злучених Державах Америки. Очевидно, існує багато інших причин чи цілих теорій криз і коньюктур. Хочемо тут підкреслити засадничу різницю поміж хвилевими економічними труднощами в ЗДА і перманентними економічними кризами в системі комуністичної господарки СССР і його сателітів. Тоді як у капіталістичному світі, по довгих роках зеликого добробуту, прийшло до конечного зниження продукції, щоб зужити змагазиновані запаси надпродукції в майже

всіх галузях виробництва, то в той сам час уряд СССР видав спеціяльний закон про загострення кар за спекуляцію і нагромадження товарів першої потреби що їх вічно недостає. Не диво ж бо, коли в капіталістичних ЗДА один сільсько-господарський робітник,внаслідок колосального піднесення продукційної спроможности, заготовляє хліб для себе і ще інших 17 осіб, то в соціялістичному СССР колгоспник спроможний виробити споживчих продуктів ледве на себе та ще на дві інші особи. От, один приклад для порівняння двох систем: вільного хлібороба і колгоспного раба.

Сучасна економічна знижка являється одною з багатьох у довгій серії майже регулярних економічних коливань в історії ЗДА. Більшість економічних знижок в історії ЗДА були короткотривалі, бо процес обниження продукції та затруднення тривав у пересічному один рік, а процес віднови до коньюнктури в пересічному два роки. Більшість з них переходили лагідно, бо знижка продукції під час найнижчої точки доходила в пересічному до 5% нижче найвищої точки підчас попередньої безпосередньої коньюктури. Подібні знижки були в 1949 р., а потім у 1954. У всій історії ЗДА тільки коливання в 1837, 1873, 1893 та 1929 рр. заслуговують на означення кризи чи депресії. Для всіх них була спільна характеристика: їх викликали фінансові катастрофи, що допровадили до повного заломання на ринках і довготривалого песимізму.

Сучасна економічна знижка має всі познаки короткотривалої і лагідної. На шляху довготривалого економічного росту ЗДА, продукція, затруднення і національний дохід дійшли були до вершка в серпні 1957 р. В тому часі поширення та вдосконалення звинування підприємств дійшло до свойого вершка і, ясно, підприємці стали на якийсь час у цій ділянці на рівні, а одночасно заплянували знижку інвестицій в 1958 р. За знижкою інвестицій наступила і знижка в замовленнях, зокрема на машини, що в свою чергу спричинило зменшення продукції машин і затруднення в їх продукції, як також зменшення замовлень на сировці для їх продукції, і т.д. В той сам час, уряд ЗДА під пресією публичної опінії рішив обнизити свої витрати, зокрема на зброєння, а центральні федеральні банки (Федерал Резерв Систем) у боротьбі з інфляцією утруднювали щораз більше кредит. На ринку споживчих товарів, насамперед упав попит на автомобілі, а потім на предмети домашнього устаткування. В додатку, впали також замовлення на американські вироби з закордону, отже впав експорт.

Починаючи з листопада 1957, затруднення почало спадати. В лютому 1958 воно впало на рівень 3.2% понижче затруднення місяця серпня 1957 р., що давало 7.7% безробітних з усієї робочої сили ЗДА. Абсолютна цифра виносила тоді коло 5 мільйонів безробітних, а вона зросла в березні на додаткових 173 тисячі, а вже під кінець квітня 1958, правдоподібно завдяки сезоновим працям, безробіття знизилося на 78.000. Отож, під кінець квітня 1958 було около 5.100.000 безробітних у ЗДА.

Теперішня економічна знижка найгостріше відбилася на затрудненні й продукції сталеварень, які працюють усього на яких 50% своєї спроможности, а відтак на продукції довготривалих дібр, а вже значно менше на працях у копальнях, будівництві, транспорті і виробі короткотривалих фабрикатів. Цікаво відмітити, що затруднення і продукція черевиків дещо зросла в останніх місяцях. Також збут харчових продуктів впродовж піврічного періоду, під кінець квітня 1958, обнизився всього на 1%, що означає існування великого оптимізму помимо тимчасової знижки. Такий приблизно стан економіки в моменті писання цих рядків. Очевидно, грошевий ринок теж зазнав деяких змін, а також операції на біржах вартостевими паперами не могли не відчути того. Однак слід відмітити, що саме на біржі цінних паперів позначився деякий зріст в операціях, як також деякий зріст цін важливіших родів акцій. Це одна з познак, що існує повне довір'я в економіку країни та що можна сподіватися скорого зросту продукції й обниження безробіття.

Боротьба з економічною знижкою далеко складніша ніж здавалося б пересічному громадянинові. В американській двопартійній системі організації політичного життя, опозиційна партія ніколи не щадить слів обвинузачення урядової партії за економічні труднощі. Очевидно, опозиційна партія, яка не поносить безпосередньої відповідальности за стан країни, нераз дозволяє собі ставити такі пропозиції для боротьби з рецесією, яких її провідники самі напевно не застосовували б, якщо б вони були при владі в Білому Домі. Тут ідеться часто про здобуття популярности в народніх масах, зокрема з уваги на близькі вибори. І тут, треба сказати, опозиційна партія часто переборщує економічні труднощі країни і пропонує такі заходи, яких навіть ті, що ніби в їх інтересі пропонуються, не бажають. Така була ситуація, наприклад, цього року. Перед Великоднем демократичні сенатори і репрезентанти голосно говорили про колосальну небезпеку депресії і пропонували негайну знижку податків. Поїхавши до своїх виборчих округ на великодні ферії, на місцях переконалися вони, що вони переборщували, а їхні виборці у більшості не поділяли їх поглядів про радикальні заходи.

Треба підкреслити, що згідно з духом закону про затруднення з 1946 р., Президент ЗДА зобов'язаний глядіти за розвитком економіки країни, а зокрема за станом затруднення 65-мільйонової робочої сили, як також уживати всіх доступних стабілі-

мої сили, як також уживати всіх доступних стабілізаційних заходів, щоб утримувати стабільність господарства країни. Цей закон представляє собою виразне відступлення від колишньої практики в американському економічному житті, коли уряд країни був невтральним обсерватором господарських процесів, а не їх стабілізатором. В давніших часах існування чистої приватно-капіталістичної системи, у випадку економічної знижки одинокою методою боротьби з нею було намагання збути надвишки продукції відповідним вичікуванням або введенням продукції якогось нового продукту, до того часу незнаного і невжизаного в економіці. В першому випадку тільки час робив своє, вимагаючи заміни зужитих дібр новими, а в другому новий винахід, який давав певні удогіднення в житті людей, суспільність сприймала раптово і на нього зростав попит, а це допроваджувало до збільшення його продукції, як також розбудови нового роду індустрії, що збільшувала запотребування на робочу силу, нові машини, сирівці, і т. п., які в свою чергу спричинювалися до скріплення економічного росту країни. Збільшена купівельна сила працюючого населення скріплювала попит і на давніше вироблювані добра та послуги й у той спосіб причинювалася до поступового росту продукції і повороту до стану коньюктури. Звичайно, це вимагало порівняльно довгого часу. Тим більше, що безробітні були позбавлені якогонебудь доходу і не мали за що купувати продукти, щоб обнижувати скоріше їх запаси в магазинах.

В сучасну пору, ситуація в американській економіці зовсім інакша. Насамперед, обов'язкове соціяльне забезпечення для певного роду працівників управнює всіх старших віком чоловіків і жінок, які також малолітних сиріт до щомісячних пенсій, які в пересічному тепер виносять 108. долярів місячно. Отже, є регулярний дохід для цієї категорії людей, які в минулому були часто здані на милостиню добродійних інституцій чи осіб. Друга важлива інституція, що існує тепер в американському господарстві, а не було її раніше, це публічне забезпечення на випадок безробіття. Засадничо, у відміну від старечого соціяльного забезпечення, яке є федеральним, це стейтова відповідальність. Тому то в поодиноких стейтах існують окремі закони, які устійнюють скількість тижнів та висоту безробітчанської допомоги. З уваги на різниці в законах, є стейти, що виплачують допомоги безробітнім у висоті 35. долярів тижнево впродовж 30-ти тижнів безробіття, а знову є й такі, що виплачують всього коло 25. долярів і то тільки впродовж 13-ти тижнів безробіття. З-поміж усіх 48 стейтів, Пенсильванія має найдовший термін і найвищі рати допомоги безробітнім. Між іншим, до фонду для виплати допомоги безробітнім вплачують тільки працедавці регулярні премії у висоті законом визначеного відсотку з платень працівників. Працівники премій не платять. Ця допомога, що її безробітний одержує регулярно впродовж законом визначеного часу, є дуже важливим чинником у боротьбі проти депресії. Вона постачає купівельну силу безробітному, хоч і обмежену, тому дає йому спромогу купувати бодай добра першої потреби, а це не тільки причинюється до обниження запасів надпродкції, але і має колосальне психологічне значення, підтримуючи довір'я населення в майбутній економічний розвиток країни. А психологічне наставлення населення у часі економічного застою це не маловажний фактор у боротьбі з економічними труднощами.

Тут згадані два чинники являються автоматичними «стабілізаторами» американської економіки. Подібними стабілізаторами є також приватні асекурації проти безробіття, як також гарантовані цілорічні платні для робітників у деяких великих підприємствах Америки.

Якщо йдеться про грошово-кредитову політику, то вона засадничо сконцентрована в руках Ради Ґубернаторів федеральної системи центральних банків (Федерал Резерв Систем). Від грудня 1957 р. Рада Ґубернаторів кількома наворотами обнизила відсоткову стопу на уділювані кредити комерційним банкам з 2.75% до 1.75%. Так само обнизила висоту законом вимаганих резерв, що їх комерційні банки змушені тримати в федеральних резервових (центральних) банках, як також обнизила значно відсоток вплат готівкою на біржі при купівлі цінних паперів на кредит. Всі ці заходи були скеровані на здешевлення кредиту для підприємців, що потребують його для своїх операцій, щоб у той спосіб заохотити підприємців до економічної активности.

Якщо йдеться про бюджетово-фіскальну політику в боротьбі з економічною знижкою, то вона також скервана на те, щоб скріпити купівельну силу людности. Ця політика звичайно іде двома шляхами, а саме: обниженням податків і збільшенням витрат уряду на публічні роботи. Обидві ці політики мають свої вигоди і невигоди. Дотепер федеральний уряд малощо зробив по цій лінії в боротьбі з економічним застоєм. Президент Айзенгауер вірить у короткотривалість теперішнього застою та в скоре збільшення продукції і зниження безробіття.

Політика більших витрат на публічні роботи знайшла своє частинне застосування. Саме в часі, коли ЗДА рішучо зменшували свої витрати на оборонні цілі, Совєти випустили свої супутники землі. Це стрясло публічною опінією ЗДА і по цій лінії Конгрес уповажнив уряд зуживати більші суми аніж було раніше пляновано. Також призначено около два більйони долярів на відмодернізування поштових урядів ЗДА у цілій країні і схвалено поважні суми на будову шляхів. Але, Президент відкинув проект іррігації деяких просторів і будови кількох

гребель, як довготривалі засоби, що в майбутньому могли б спричинюватися до поглиблення інфляції.

Якщо йдеться про податкову політику, то її ще зовсім не стосовано в боротьбі проти теперішньої рецесії. Над тим ведеться дискусія в економічних і політичних колах країни. Президент не бачить потреби покищо знижувати податків, побоюючися надто великого бюджетового дефіциту і взажаючи, що краще ще виждати дальшого розвитку економіки до половини 1958 року, а чинники, що пропонують негайну знижку в податках, не знаходять спільної мови, від яких податків зачинати. Одні пропонують знижку податків для осіб з низькими заробітками, інші знову для підприємців, а треті вимагають знижки податків для всіх. При тому всі вони стоять на становищі потреби негайного підвищення витрат на публічні роботи.

Теоретично, так збільшення публічних праць як і зниження податків повинно б мати лікувальний вплив на економіку країни, бо збільшували б купівельну силу в руках народніх мас. Однак є чималі труднощі практичного характеру. До них належить м. і. вимір висоти знижки податків чи інфляційного впомпування грошей у публічні роботи. Забагато — може призести до повороту інфляції, а замало — може не поправити існуючого стану. Якщо йдеться про витрати на публічні роботи, основна трудність полягає в тому, що підготова відповідних проєктів потребує багато часу, а також, і то передовсім, у релятивній немобільності безробітних. В більшості випадків, корисні публічні роботи потрібно переводити в таких районах ЗДА, які значно віддалені від центрів скупчення великого безробіття, як Пітсбург, Клівленд, Дітройт, Лос Анджелес і ін. Отож ті, що найбільш потребують заробітку, віддалені від місця, де мали б іти публічні роботи, а знову переїздити з цілою родиною десь далеко від постійного місця замешкання — це не проста справа.

Коли мова про зниження заробіткового податку, то тут треба мати на увазі факт, що безробітні і так не платять заробіткового податку, отже тут не було б для них безпосередньої допомоги. Коли взяти до уваги теоретичне твердження, що зниження податків дало б більше купівельної сили людності, то, підходячи до цього питання практично, треба було б обслідувати, чи ті працюючі, що одержали б напр., 3-5 дилярів більше заробітної платні на тиждень чи два, негайно зужили б ті гроші для купівлі дібр, що лежать у формі надпродукції у магазинах продуцентів і гуртівників, чи, ціначи гріш і не будучи певними за свою працю в майбутньому, перевели б їх на ощадність. Нема сумніву, що зниження підприємницьких податків могло б мати дещо відмінні наслідки. Поперше, тут ішлося б про поважні суми грошей, а не дрібні долярові суми, як у працюючих одиниць. Виходячи з заложення, що гроші сповняють тільки тоді свої економічні функції, коли вони в русі, підприємці шукали б для них льокати. І, мабуть, це приводило б до деяких іннозацій і т. п., а в свою чергу це творило б нові можливості затруднення. Зниження податків так для заробітчан як і для підприємців одночасно могло б мати позитивний вплив у тому розумінні, що, бачучи нові інвестиції підприємців, робітники були б більш оптимістично наставлені і скоріше витрачали б свої збільшені податковою знижкою заробітки, на купівлю дібр на ринку і в той спосіб причинювалися б до скорішої ліквідації надвишок у маґазинах і повороту до нормальної продукції.

Тоді як справи зниження податків і збільшення витрат федерального уряду на публічні роботи стоять під дискусією, президент Айзенгауер уважає поки-що найдоцільнішим продовжити на відповідний час виплачування допомоги безробітним після упливу кількости законом приписаних тижнів. У той спосіб, на думку Айзенгауера, публічна допомога піде в руки найбільш потребуючих. Цей його крок, як також піддержка цього проєкту Конґресом, є ще одним доказом віри Президента в лагідність і короткотривалість сучасної економічної знижки.

Адміністрація Айзенгауера кожночасно готова на знижку податків, а також має вона ряд готових пляні для публічних робіт, щоб їх негайно пустити в рух, як тільки зайшла б потреба. Така потреба зайшла б, на думку Айзенгауера, в разі дальшого зростання безробіття в місяцях травні і червні цього року. Президент вірить, що ситуація покращає в другій половині 1958 року.

Ще один засіб у боротьбі проти зубожіння безробітних, що його вже застосовується широко, це розподіл безкоштовно харчів з федеральних нагромаджень сільсько-господарської надпродукції. Ці дарові пайки для безробітних вищі, ніж їх може закупити советський робітник за свою повну винагороду за працю. Тому, тов. Нікіта Хрущов надто поспішився висловлювати співчуття мільйонам американських безробітних, що ніби «вмирають із голоду».

«Що вмієте, того не забувайте, а чого не вмієте, того вчіться!»

Князь Володимир Мономах

Степан Куропась
Президент Видавничої Спілки

ВІД ЦИКЛЬОСТИЛЮ ДО ВЛАСНОЇ ДРУКАРНІ І ДОМУ!

Цей короткий репортаж успіхів української друкарні, а радше сказати друкованого слова, не є самохзальбою. Не є теж висловом тріюмфу чи казкового розбагатіння. Це короткий перегляд впертости витривалих людей, перегляд сподівань проти надій!

Бо якже можна було надіятися успіху, тріюмфу чи багатства в часі духової депресії американських українців?!

Ще одна ставка на певну карту, що в тій другій світовій війні Україна визволиться, завела. Розвіялися надії, що поїдемо на постійне, а не на візиту на Україну, до Києва, святкувати Свято Перемоги. Україна і в тій останній заверюсі волі не добула, а в додатку найбільший її визвольний авангард розколовся немилосерно на двоє без надії, що знову зростеться в нову силу. А українські громади по містах Америки, відділи ОДВУ, втратили підпору своїх синів і дочок, втратили Молодих Українських Націоналістів (МУН). Війна забрала їх поголовно в свої збройні ряди і воювали вони, як каже американська військова пісня, «Від Монтезуми до берегів Тріполісу».

Така була повоєнна ситуація. Звичайно, під час війни замовкли всі наші націоналістичні музи в Америці. Перестала існувати преса, цей речник духа й ознака життя та вияв бажань людини й організації. Продано нью-йоркську друкарню за безцін, пропав або знищився архів, настала в ОДВУ — «Велика Руїна».

Одним із перших повоєнних еміґрантів до Америки був молодий скиталець Володимир Шемердяк, людина ентузіязму, витривалости, здібностей, знання і журналістичного наставлення.

Давайте видавати газету або журнал! — радив він мені. Треба будити ОДВУ. Без друкованого слова цього неможливо зробити. Натрапив він на камінь, бо за два тижні вже був цикльостиль, машинка до

Дім Видавничої Спілки в Чікаґо

писання й готовий журнал «Україна». Перші числа мали великий попит, бо люди були жадні новостей. Примітивний виглядом та без твердої обгортки — журнал був цікавий. А коли наш редактор переїхався по Америці з доповідями і згодом повернувся, то ми подбали і про тверду оправу, тризуба з мечем, і про гармату, що під дубом без листя гатить на ворогів — знак боротьби. Я зробив клішу і журнал, гарний на вигляд і багатий в матеріял, появлявся постійно. Я автом довозив редакторові папір до бейзменту його вуйка Лацика, а він редагував, справляв, висилав на відомі адреси. Почали зголошуватися люди, приїздили нові. Але як в країні доляра видавати журнал на цикльостилі?! Інша річ у підпільній дійсності, а не на волі, у вільній Америці. Не виглядає добре, ну, й сором перед своїми й чужими.

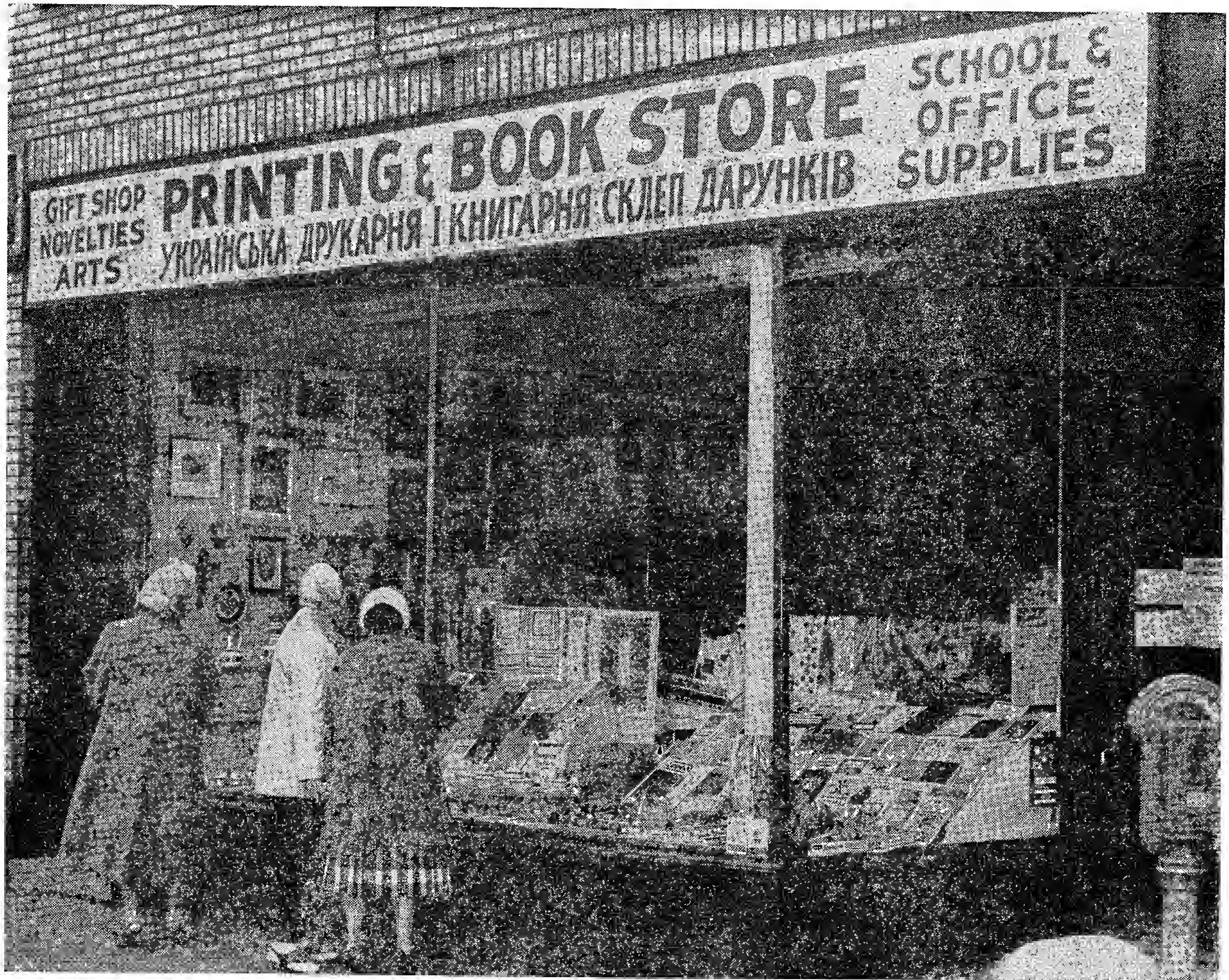
Шкода було нам розлучуватися з гарматою й нозою обкладинкою, але рада в раду - рішили перенести журнал до Канади. Змінили назву на «Самостійна Україна», оформили нову корпорацію правно, подбали за шеровців, а найважливіше

«Самостійна Україна» набула двох великих опікунів: п. Степана Коцюбу в Сент Пол і інж. Селешка в Вінніпеґу.

Перший фіґурував як видавець і докладав до журналу гроші, бо 10-долярові уділи не видержували видатків. Американська експедиція спочивала на голові п. Коцюби і, здавалося, все йшло добре, бо оба опікуни журналу люди ідейні й витривалі.

нема чим платити редактора й видатків. «Самостійна Україна» буде дальше в руках п. Коцюби як видавця і він приїде до Чікаґо на розмову з п. Шемердяком і зі мною.

Приїхав. Розмова відбулася й «Самостійна Україна» набула ще одного доброго опікуна в особі д-ра Томи Лапичака. Новий опікун, хоч лікар, знав добре друкарське діло і всі тонкості редагування га-

Фронт книгарні Видавничої Спілки

Не знаю навіть як це сталося, що опісля журнал повернувся знову до Америки. Нам, в Чікаґо, що правда, легше стало без нього і його повороту ми не сподівалися, тимбільше, що журнал виходив уже друком і гарно виглядав та поволі діставав передплатників, — число яких доходило до 1.000.

Одного гарного дня дістаю повідомлення з Нью-Йорку, що «Самостійна Україна» повертається на місце свого народження, до Чікаґо. Робить це не зі щитом, а на щиті! Гроші-уділи давно зужилися,

зети чи журналу, бо сам бувший редактор «Орлика» в Берхтесґадені. В додатку мав він українські матриці й черенки. Д-р Лапичак став до праці і «Самостійна Україна» друкувалась раз у Нью-Йорку, раз у Чікаґо, і кілька чисел навіть у Дітройті. За друк та працю платив я і п. Коцюба.

Рада в раду, і на ній д-р Лапичак наставав на власну друкарню. І купили ми стару друкарню, лінотип і інші друкарські парфаналії, що лише заваджали в друкарні.

При помочі д-ра Лапичака і п. Теофіля Ольшанського друкарня випускала «Самостійну Україну», правда, все з опізненням, але випускала.

Нема рації і потреби перечисляти всі ті труднощі росту. Машини псувалися. Пан Коцюба відійшов як видавець і не було опікуна! Центральна Управа ОДВУ в Нью-Йорку, новий видавець журналу, правда, далеко, але був близький до наших клопотів. Український Золотий Хрест у Нью-Йорку перебрав адміністрацію, а місцевий відділ УЗХ — експедицію.

Як відносини кращали, приходили нові клопоти. Відійшов редактор Шемердяк, а на його місце прийшов на редактора д-р Лапичак, який і так працював в друкарні й журився нею. При друкарні на вул. Суперіор зорганізовано в початках книгарню. За мізерних 50 дол. проф. д-р Маркіян Терлецький почав налагоджувати діло. Книгарня зростала, але не мала великих можливостей на бічній вулиці. Треба було вийти між люди на Чікаго Евеню. І знову новий чинш. У міжчасі відійшов від нас на віки д-р Вассиян, а пізніше і д-р Лапичак покинув теж «Самостійну Україну» як редактор. Центральна Управа ОДВУ відкупила від д-ра Лапичака право власництва друкарні і покликала на редактора д-ра Зиновія Книша з Канди.

І знову збори і рада за радою. Як довго жити нам у наймах? Чинш росте, друкарня відірвалася від книгарні. Преса нечинна, бо стара, ніколи навіть не працювала та забирала лише місце. Лінотип відмовився дальше служити. Проти волі Централі як видавця Чікаго купило інший лінотип, який служить і до нині. І хоч без грошей, з довгами, видавництво рішило перевести реорганізацію.

Покликано до життя кооперативу з 100 доляровими уділами, заінкорпоровано її в стейті Іллиной як Українсько-Американську Видавничу Корпорацію (Юкраініен Прінтінґ енд Паблішінґ Ко.). До 30 днів нова корпорація купила 3 поверховий дім з 4-ма мешканями, двома крамницями і ріжними прибудівками. Книгарня перенеслася до одної з крамниць, має гарне приміщення, товар, бо крім книгарні оперує як «ґіфт шап». Є з ній товару вартости 5 тисяч долярів і є фахова обслуга. Проф. Терлецькому помагає в крамниці його дружина.

За крамницею — у двох прибудівках, які злучено разом і відповідно пристосіблено, міститься друкарня, де «царює» п. Панасюк, що працює в шапі і в друкарні. Звичайно він має помічників п. Лабу, Малого, Барабаша, Миронюка і на переміну ріжних хлопців курсантів.

Чи ростемо? Чи багатіємо? Чому спізняємося з «Самостійною Україною»? Про це буде мова окремо, а тепер лише скажу кількома словами. Ростемо і не багатіємо, бо сплачуємо довги і морґеджі. Шукаємо за уділовцями. На річних зборах Спілки ухвалено дивіденду. Агенди Спілки зростають, бо є нові ділянки бизнесу, на які треба звернути увагу. Тому Спілка мусіла знайти менаджера всіх тих справ, і ним став п. Носієвич Теодозій, який значно відтяжив перевантаженого п. Панасюка.

Чекаємо на уділовців, без яких дальша розбудова нової бизнесової бази американських українців неможлива. З поміччю новій справі повинні в першу чергу прийти члени ОДВУ і Братніх Організацій.!

Галицька Наддніпрянка

ПРИКРО І СОРОМНО

12 січня цього року зазітали до нас через Канаду — з Австралії — артисти Віра й Ростислав Василенки. Для Чікаго це мусіла би бути дуже небуденна, небувала й неповторна імпреза. Як же було? Щоб не повторяти вже досі сказаного й написаного про Василенків, підкреслю тільки, що других Василенків нема! Щоб тримати публіку у чарівному трансі понад дві години, без декорацій, без допоміжних акторів чи «розбивання» програми співами, танками чи фокусами — треба бути Ростиславом Василенком. Ніхто ще у нас на еміграції не зважився на таку імпразу **чистого** художнього слова, не зважуються на це й актори інших національностей. В програмі художнього читання вони може хіба третину часу віддають слову, а решта — на «водичку рожеву» всяких інших жанрів.

Василенко кликав у бій, проводжав синів на війну, плакав материнськими сльозами, голосив за померлими, строчив кулеметом, віддавав серце за любов, стрибав з телячим захватом жовторотого юнака, ішов з рогачем в атаку на завзяту тітку, читав любовні листи милої Стефи, реготався разом зо слухачами з дотепів невмирущого Остапа Вишні! Боже, яка сила! Який нам Бог подав талант! Скільки сили вливає те слово в кров синів України!..

Але де ж ті сини України!?

Чи то їм шкода було заплатити за вступ (1.25 за особу), чи ще не повставали після вчорашньої Маланки, чи нездужали пройти два блькоки до залі? Як шкода, що буревійне слово, якого, може вже ніколи не почуємо в Чікаго, бриніло тільки для не-

багатьох — що потрудилися прийти.

Соромно було перед нашими гістьми, шкода було їх великої змарнованої праці. Адже Ви, читачу, самі знаєте, як важко Вам бувало завчити напам'ять якийсь невеликий віршик. А то ж треба читати з голови цілий вечір, не говорячи вже про якість виконання, яка дається тільки ціною крови свого власного серця... Артисти Василенки належать до тих, що ще не надбали і, мабуть не так скоро надбають собі хату чи дороге авто, бо вони собі вибрали неприбутковий «бізнес», яким є служення народу, піднятгя його патріотизму, щоб не перестали ми бути нацією і не пропали.

Перестати бути нацією і пропасти — це звучить страшно. Того ніхто з нас не хотів би. Але працювати для того мало хто хоче.. Чому ж хоч не підтримувати тих небагатьох, що на цьому полі працюють?

Якби імпреза була маловартісна, невитримана програмово чи нецікава — тоді й нічого було б судити наших земляків, не дивлячись не добрі цілі імпрези. Але ж з усіх друкованих джерел ми вже знали, яким успіхом користувались Василенкові виступи в інших містах, знали, що він — кваліфікований майстер театрів Франка й Блавацького, і все ж поставились до цієї імпрези, м'яко висловлюючись — апатично.

Ще не так було б прикро, якби пояснити це явище тільки втомою, апатією чи перевитраченням під час свят. Так ми й намагалися заспокоїти засмучених артистів. Але раптом шило саме виткнулося з мішка. Ще перед початком зистави заходить до акторської вбиральні добродій Н.:

— Чого Ви робите концерт в домівці СУМ-а?

— Бо ми у них винайняли залю, — спокійно й цілком логічно відповідає Ростислав Василенко. — А хіба що?

— От і маєте. «Наші» тепер сюди не підуть.

— Хто ж то — наші?

— Ніби Ви не знаете! Не «їхні», значить.

— Вибачте, — каже Василенко, — я саме приїхав з Австралії, і у нас такого, слава Богу, не було. Там є единий Український Народній Дім, підтримуваний і плачений всіми організаціями, і на культурну імпрезу ідуть усі українці, без ріжниці. Приблизно так справа стоїть і в Торонто.

— А в нас не так. Як хочете, щоб ми прийшли, треба було робити імпрезу в нашій залі.

— Але ж я хочу, щоб не тільки «ваші» прийшли. Я для всіх українців працюю.

— То треба було наймати залю Шопена.

— То виходить, краще наймати залю у поляків, аніж дати заробити своїм людям, лише тому, що ми не годимось!?

Початок концерту припинив цю досить прикру дискусію. До цього можна додати ще дещо: коли п. Василенко листово звернувся до голови Чіказького ДОБРУС-у з проханням взяти на себе або хоч підтримати організацію концерту, йому навіть не «зволили» відповісти. Це, ніби, ті, що зараховують п. Василенка до «наших».

Як же допомогли «ваші»? Вони любенько взяли ренту за винайняту залю, використали безкоштовного нашого артиста для звеселення своєї «Меланки», але через ніч з їх буйних голів усе вилетіло, і ні один молодий патріот не прийшов на концерт.

І таке сталося якраз напередодні потом і кров'ю виборeного спільного святкування Державности! Ні, не доходить іще Україна до розжирілих сердець Чіказьких домовласників! Самі сзарки їм ще на думці.

Звичайний факт походження з того чи іншого міста тут служить приводом для суперечок. Ті, що так не люблять тепер уродженців Львова, як легко забули ті часи, коли вони так охоче перехрещувались на львовян, і коли справжні львовяни йшли за них і присягали на скринінгу. А ви, горді львовяни, чи забули вже свої сни і мрії про Київ!

Коли говорити про покоління молоде, вже часто не можна розпізнати, звідки родом та людина. Тоді так, ніби між іншим, співбесідник ставить Вам запитання:

— А звідки ви?

І почувши відповідь, робить «логічний» висновок:

—О, то ви з «тих»..

Цей спосіб краяння нашої нещасної Батьківщини так обурює мене, що я, що досі гордо називала місто свого народження, тепер на запитання — Звідки Ви?» відповідаю «Нізвідки!», знаючи, що пряма відповідь не привела б до добрих консеквенсій.

Ох, бідні задурманені українські голови! Бійтеся Боча, соромтеся чужинців і наших рідних на Україні, які там на діляться, а люблятъся. Звідки у вас взялась така лють, що, якби дали вам волю копати Збруч, ви б зробили з нього Чорне Море? Адже окремо з нас нації не буде, і піском ми розсиплемося під ногами чужинців — не приведи Боже!

Навчіться нарешті, хоч би на прикладі американців, толерувати ріжні погляди, відмінні звички, діялекти і віровизнання, ставайте в одне дружнє військо, а лють свою подвойте й оберніть не на свого брата, а на ворога!

А. Висотенко

Я БРАВ АРСЕНАЛ

(Одноактівка)

Дієві особи:

НІНА: студентка, сестра-жалібниця;

ЮЛІЯ МИХАЙЛІВНА: дружина професора Зарудного;

ЛІДА: донька професора Зарудного, студентка;

ЛЕСЯ; донька професора Зарудного, гімназистка;

ОЛЕГ: син професора Зарудного, студент-вояк;

СТУДЕНТ-ПОЕТ:

ПОРУЧНИК ЩЕРБІЙ.

Під звуки «Крейцерової сонати» підноситься завіса. Вітальня професора Зарудного. На стіні портрети Шевченка й Франка. На видному місці піяно, донька професора, гімназистка **ЛЕСЯ,** продовжує грати. В центрі кімнати — **НІНА,** сестра-жалібниця, з жовтоблакитною опаскою й тризубом на лівій руці. **НІНА** пише за столом. Біля неї телефон. Напроти сидить старша пані, **ЮЛІЯ МИХАЙЛІВНА,** дружина професора Зарудного. Вона вся в чорному скорботна й зажурена. Осторонь, на стільці сидить **СТУДЕНТ-ПОЕТ.** Він часто робить паси руками, потім пише, потім знову паси руками і т. д. Біля його ніг валяється револьвер. Дзвонить телефон, ЛЕСЯ уриває грати.

НІНА (прикладає слухавку до вуха): — Мешкання професора Зарудного. Він на засіданні Центральної Ради. Сполучення з парляментом зараз нема. Бої відбуваються скрізь Наш двір в облозі. Ми готові на все. Дзвоніть частіше. (Поклала слухавку, звертається до присутніх): — За сьогоднішній день дістала перший зв'язок. Дзвонили наші з Берестейського шосе. **(Записує).**

ЮЛІЯ МИХАЙЛІВНА, Відколи Олег наклав головою під Крутами, ніби все кінчилося для нас (хусточкою витирає очі). Бідний, нещасливий сину, ти загинув і дарма — московського пекла на спинив. Воно довкола нас, воно вибухло тут, з самому Золотоверхому Києві.

НІНА; — Не кажіть так, Юліє Михайлівно. Ваш син, а мій наречений став звитяжцем. Всі вони, що впали під Крутами, славні, молоді герої. Вони першими показали, як треба змагатися за волю. Вони вже є прапором тих, що сьогодні б'ються з большевицькою наволоччю з Києві і поза ним.

ЮЛІЯ МИХАЙЛІВНА: — Ах, так мало оборонців волі України, горстка їх!

НІНА: — Зараз так, а завтра побільшає, а через багато років ними буде вся нація. **(Входить ЛІДА).**

ЛІДА: — Фух! Сніг засипає очі й уста. Але поручник Щербій вдоволений, не треба охолоджувати кулемета.

ЮЛІЯ МИХАЙЛІВНА: — Як він там, доню?

ЛІДА: — Тримається знаменито. Від брами не відступає ні на крок. Він, зі своїми п'ятнадцятьма студентами, сказали мені, що тільки через їхні трупи большевики ввірвуться до нашого будинку. **(СТУДЕНТ-ПОЕТ,** непомітно для інших, посилає **ЛІДІ** «повітряний поцілунок», але вона сердито одвертається).

ЮЛІЯ МИХАЙЛІВНА: — Не хочу більше смертей молодих людей. Досить мені загубленого сина, досить тих трьохсот студентів і гімназистів, що лягли під Крутими. Так пропаде ввесь цвіт нашої нації.

НІНА: — Поручник Генадій Щербій і ті, хто з ним, дістали наказ від Центральної Ради всіма силами боронити цей дім. Бойовий наказ мусить бути виконаний. Ми сьогодні не приватні люди, а захований від ворога зв'язок між всіма, кому дорога воля і честь України.

ЮЛІЯ МИХАЙЛІВНА: — Але маємо тільки один випадковий зв'язок. Відрізані від усього світу. З кожною хвилиною зближається кінець.

ЛЕСЯ: — Я не боюся, мамо. Як і Олег, сміливо кинуся на ворога.

ЮЛІЯ МИХАЙЛІВНА: — Ніхто не боїться, доню. Мені шкода лише молоді. Я в цю хвилину готова вмерти за порятунок всіх зас. (Дзвонить телефон).

НІНА (бере слухавку): — Слухаю. Доброго здоров'я. Ви до нас? Гаразд, передам. (Кладе слухавку). Дзвонила комендант дільниці Олена Шерета. Вона, зількома вояками, відступає сюди. На неї тиснуть з усіх боків.

ЛЕСЯ: — Неприємна вістка. Відтепер наші хвилини пораховані.

ЛІДА: — Ось бойова жінка! Лікарка й першорядний командант! Хоч і шкутильгає на одну ногу, хоч і ходить з палицею, а справляється за десятьох.

НІНА: Лесю, побіжи передай поручникові Щербієві про вимушений прихід Олени Шерити. Хай пильнує її шляху.

ЛІДА: — Ні, краще я це зроблю. Я, коли вибігаю на двір, накидаю на себе старенький кожушок. Червоні думають, що то звичайна служниця, тому не звертають на мене увагу. (СТУДЕНТ-ПОЕТ ще раз посилає їй «повітряний поцілунок», вона сердито відвертається, виходить з кімнати).

ЛЕСЯ: Цікаво, скільки ще часу ми так протримаємося.

ЮЛІЯ МИХАЙЛІВНА: - Небагато, коло стискається все тугіше.

НІНА: Можливо, та я не заздрю тим першим, хто вірветься до нас. (Оглядає в руках револьвера).

СТУДЕНТ-ПОЕТ (підскакує зі стільця).

ЛЕСЯ: - Револьвер бахне!

СТУДЕНТ-ПОЕТ (стрибає вдаль. НІНА підходить, піднімає револьвер з підлоги, кладе його до кишені поета).

НІНА: - Поручник Щербій доручив зам бути нашим охоронцем, а ви навіть зброю загубили.

ЮЛІЯ МИХАЙЛІВНА: - Що з вами?

СТУДЕНТ-ПОЕТ: - Мені вдалося підібрати кілька вдалих рядків.

НІНА: - Ну, то читайте, тільки не стрибайте по хаті.

СТУДЕНТ-ПОЕТ: - Зараз. Ніно, не будьте до мене такі суворі.

НІНА: - Якщо написали щось гарне, зміню гнів на милість.

СТУДЕНТ-ПОЕТ (деклямує):

Як зараз пригадую вечір,
Ріг і австрійську шинель.
Мій друже, це ти від картечі
Тоді окровавив панель.
Сніги над високим чолом
Кружляють, танцюючи в'юнко.
Ішла гімназистка із школи,
За рогом причаївся юнкер...

ЛЕСЯ: — А далі?

СТУДЕНТ-ПОЕТ: — Далі ще нічого нема. (Вбігає ЛІДА).

ЛІДА: — Олену Шерету поцілила ворожа куля біля самих наших воріт. Тепер, крім нас, вся вулиця належить большевикам.

СТУДЕНТ-ПОЕТ: — Готуймося! Наближається заключний акорд. (Всі, за винятком Юлії Михайлівни і Лесі, витягають револьвери. Леся на піяно дає уривок з «Жалібного маршу»).

ЛІДА: — Яке тяжке чекання. (Дзвінок телефону).

НІНА (слухає): — Так, так. Дуже добре. Вітаю (Кладе слухавку). Панове! Слобідський кіш, загін Симона Петлюри, перескочив міст і вдерся на Печерське. Большевики тікають до Арсеналу. Який надзвичайно радісний зв'язок!

ЮЛІЯ МИХАЙЛІВНА: — Хай Бог допоможе Петлюрі. (Дзвінок телефону).

НІНА (слухає, потім кладе слухавку): — Євген Коновалець, зо своїми стрільцями, прорвав оточення біля Центральної Ради. Большевики тікають до Арсеналу. Ми дістали зв'язок з парляментом.

СТУДЕНТ-ПОЕТ: —

Вставай, хто серцем кучерявий,
Ноза республіко, гряди!
Хлюпни нам море свіжі лави,
О земле, велетнів роди!

(ЛІДА посилає СТУДЕНТОВІ-ПОЕТОВІ «повітряний поцілунок», він хапається за серце, сідає назад на стілець).

ЛЕСЯ: — Оце вірш, перша кляса! (Дзвонить телефон).

НІНА (слухає, потім кладе слухавку): — З Берестейського шосе повідомили, що загін робітників заводу Гретера й Кризанека, під проводом інженера Кірсти, розторощив москалів на Галицькому базарі. Большевики тікають до Арсеналу. (Стукіт у двері).

ЮЛІЯ МИХАЙЛІВНА (здивовано): — Заходьте! (Входить поручник ЩЕРБІЙ).

ЩЕРБІЙ (виструнчується, прикладає руку до кашкета): — Поручник Генадій Щербій палко вітає всіх присутніх з блискучою перемогою українського війська. Облогу з вашого будинку знято. Мої хлопці не встигають переймати полонених. Олена Шерета не забита, а поранена. Ніно, підіть, будь ласка, надайте їй медичну допомогу. Я повартую біля телефону.

НІНА: — Вже йду (відходить).

ЮЛІЯ МИХАЙЛІВНА: — Так раптом все повернулося на добре! Не повернеться тільки мій Олег (плаче, відходить до іншої кімнати).

ЩЕРБІЙ: — Тяжко матерям.

ЛІДА: — Всім нам тяжко.

ЛЕСЯ: — Невже ніхто, ні один з-під Крут не вирвався живим?

ЩЕРБІЙ: — Хто-зна. Нема докладних вісток. А тут кипить життя, почалася нова доба в історії нашої країни. Співати хочеться самому, хочеться, щоб все довкола співало.

СТУДЕНТ-ПОЕТ: — Ви романтик.

ЩЕРБІЙ: — Кожний поручник має романтичну душу.

ЛІДА: — Після такого впертого бою, не на життя, а на смерть, вам треба відпочити.

ЩЕРБІЙ: — Бій? Я вже забув про нього. Досить ласкаво глянути на мене двом чудовим оченятам і я знову готовий кинутися в небезпечний вир, де вогонь, кров, смерть і... перемога відважних!

СТУДЕНТ-ПОЕТ: — Ач, куди загинає зальотник, і чого він сюди прийшов?

ЛІДА: — А, коли бракує чудових очей, тоді що?

ЩЕРБІЙ: — Тоді? Тоді теж все гаразд. Без чудових, мені можуть заблищати і звичайні очі. В таких випадках ми, поручники, говоримо:

Є вино — пий його,
Нема вина — пий воду.

ЛЕСЯ: — І вода вам смакує?

ЩЕРБІЙ: — При спразі все смакує, а кожний порядний поручник завжди має страшенну спрагу.

ЛЕСЯ: — То я зараз піду, наточу вам повного кухля свіжої холодної води. (СТУДЕНТ-ПОЕТ і ЛІДА легенько засміялися).

ЩЕРБІЙ (трохи розглублено): — Не треба, Лесю, я щойно в кухні випив два кухлі, на третього вже нема місця.

ЛІДА: — Завелися, поручнику. Леся вас піймала на спразі.

ЩЕРБІЙ: — Коли ви, сонцесяйна панно, тільки забажаєте, я готовий зараз же випити всю воду з київського водогону.

ЛІДА: — Цур вам, залишіть хоч трішки для інших.

ЩЕРБІЙ: — В таких випадках ми, поручники, для інших нічого не залишаємо.

СТУДЕНТ-ПОЕТ: — Дух героя з-під Крут наказує нам в цьому домі зберігати жалібну урочистість.

ЩЕРБІЙ: — Маєте рацію. Яка шкода, що Олег Зарудний вже не побачить розгрому большевицьких заколотників у нашій столиці! (відхиляються двері, крізь них просовується голова, а потім плечі військового чоловіка).

ОЛЕГ: — Можна?

ЛІДА й ЛЕСЯ: — Олег?

ОЛЕГ: — Він самий. (Заходить до середини кімнати. В нього ліва рука на перев'язі, правою віддає честь присутнім, ПОРУЧНИК ЩЕРБІЙ і СТУДЕНТ-ПОЕТ ледь-ледь йому відповідають).

ЛІДА (збентежено): — Ти втік?

ЛЕСЯ (теж збентежено): — Ти злякався?

ОЛЕГ: — З-під Крут ніхто не тікав, ні один чоловік. Ніхто там нічого й не лякався. Всі, як стій, хоробро кинулись на багнети ворога.

ЛІДА Й ЛЕСЯ: — А ти?

ОЛЕГ: — Одним з перших, сестриці мої, бо з нашої шереги почався рукопашний бій. Мені проткнуло біля ліктя і впав напритомним. Пізніше, місцеві селяни підібрали мене та відходили. Разом з ними дістався до Петлюри. Сьогодні я брав Арсенал! (Завіса).

Петро Пуцило

ОЩАДНІСТЬ - ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНИХ ВАРТОСТЕЙ

У практичному, щоденному житті дуже часто не звертаємо увагу на саме поняття слоза ощадність та не прикладаємо великої ваги до самого його змісту. Хоч воно банальне й усіма часто повторюване, однак в практичному житті не все застосозуване.

Ощадність, так само як інші шляхетні прикмети, як хоробрість, завзяття, відвага, видержливість, сильна воля, любов, милосердя і т. д., є одною з чеснот людського характеру. Це поняття не було чуже вже й первісній людині з огляду на самозберігавчий інстинкт, а що ж доперва говорити про модерні держави з високовартісною валютою та й ще з буйно розвиненим капіталістичним устроєм. Вона є основою всіх матеріяльних дібр та засобом реалізування духових вартостей, тому в сьогоднішніх часах їй надається ще більшу вагу, ніж колинебудь перед тим. Тим більше ми, члени нової батьківщини, це поняття ощадности повинні зробити одним із високоплеканих чеснот нашого життя і практикувати його в повседневному житті.

Кілька прикладів з нашого національного життя в краю і тут на еміграції може ще в більшій мірі вияснити значення й вартість ощадности. Коли ми на рідних землях стали розбудовувати наше кооперативне життя, ми не розпоряджали ані відповідними капіталами, ані своїми фабриками, які заосмотрювали б наші крамниці продуктами. Для реалізації кооперативної ідеї ми диспонували висококваліфікованими рядами інтелектуалістів-кооператорів, озброєними фанатизмом і любовю до самої ідеї. Однак вони, зумівши зацікавити широкий загал нашого громадянства, об'єднали для своєї ідеї маси західньої вітки України і розбудували мережу кооперативних сіток, яка вже по кількох літах існування стала сіллю в очах ворогів.

Кому ж треба було завдячувати такий успіх? Лиш дрібній ощадності українського громадянина, який своїм скромним членським паєм творив її основи. Коли вже постала ціла сітка для збуту продуктів, тоді ті самі загорільці стали творити промислові станиці — фабрики, продукуючи товар для тих же кооператив. Знову ж, з бігом часу, для налагоджування фінансових справ, постала ціла низка українських кас і банків, що перебрали фінансову господарку нашої кооперації. Отже основою розбудови західньо-української кооперації, різних її форм вияву праці, як харчової, промислової і фінансової була виключно дрібна ощадність масового членства.

Таке саме явище спостерігаємо в націоналістичному русі тодішніх часів. Політична, видавничо-пропагандивна база цього руху спиралася на матеріяльній піддержці не тільки зорганізованого членства, але на масовості нашого селянина і інтелігенції, які «тихо» йому сприяли. Себто — дрібна лепта загалу творила в Галичині матеріяльні основи націоналістичного руху. Коли розглядаємо економічний розвиток в історичному аспекті нової нашої

батьківщини, то запримічуємо таке саме закономірне явище, що його ми бачили на терені нашої старої батьківщини. Перші европейські поселенці знайшли в Америці широкі земельні простори, з розлогими лісами, повними диких звірів. Вони мусіли починати своє життя від основ — будувати мешкальні доми, господарські забудування, рільниче знаряддя і т. д. Брак примітивних технічних варстатів примусив їх кожну працю виконувати руками. Цвяхи, приміром, як найважливіший будівельний середник, що йшов на вагу золота, роблено руками. Ручна продукція в найменшій мірі не могла заспокоїти потреб поселенців, тому вони дорогою дрібних ощадностей — паїв будували примітивні виробничі станки для продукування товарів першої потреби, і через це клали перші основи під промислову розбудову Америки. Один з таких варстатів для виробу цвяхів через двадцять літ розвинувся в велике промислове підприємство й заосмотрював поселенців на широкому просторі Америки. Перші його дрібні пайовики — члени стали першими промисловцями продуцентами, що свій нагромаджений капітал вкладали в нові галузі промислу, які з бігом часу вкривали безмежні лятифундії Америки і були початком скорого і постійно зростаючого упромисловлення країни.

Яке величезне значення і вплив на національне українське життя мала дрібна ощадність, можуть послужити неперевершені досягнення нашої старої і нової еміграції. Одним із прикладів може послужити найстарша наша фінансова установа в Чікаго — «Тризуб», яка з дуже дрібних і скромних ощадностей тяжко працюючої старої еміграції протягом лишень не повних сорок п'ять літ виросла до потужної десять мільйонової установи. Я, як її директор, що вже протягом двадцять літ очолюю її, наглядно бачу, яку незрівняно велику функцію в фінансовому плянуванні відограє навіть дрібний цент, що є в безустанному обороті. Одиниці в приватному житті не доцінюють цього, ба навіть не добачають, що він саме є основою в великій фінансовій машині, і що він творить тривкі вартості безпосередньо в економічному житті й посередньо в національно-політичному.

Нова еміграція може теж похвалитися великими осягами на тому полі. Ціла низка кредитових кас, зорганізованих по більших скупченнях нашої еміграції, вже сьогодні перейшла вартість одного мільйона долярів і такий скорий розвиток завдячують виключно дрібній ощадності. Зиски з фінансових їх операцій ідуть лишень на корисні загальні справи. Надбання на нерухомостях, приватні чи інші торговельні підприємства, а подекуди навіть й новозорганізовані промислові станиці, виросли з дрібних ощадностей широкого загалу громадянства.

У загальному це все творить національне добро всієї української спільноти тут, формує нову заможню верству, якої доходи частинно посередньо підуть на національні потреби. В тому безперервному зв'язку, тісно пов'язаному між дрібною ощадністю і надбудовою національних вартостей, запал, змагання досягати вершини, видержливість і воля людини відограють немаловажну ролю.

Дрібна ощадність творить основи родинного, громадського й національно-економічного життя. Без неї ми не мали б сьогодні гігантичної індустрії Америки, без неї ми не мали б сьогодні заможної верстви в нашій суспільності, без неї ми не розбудували б поважних, і різних формою громадських установ, і без неї ми не творили б національно політичних цінностей. Свідомі значення слова ощадність, як глибокої, повновартісної, шляхетної чесноти, що в своєму практичному повседневному приміненні витворює дальші цінності — ми повинні її зробити одною з основних і нерозривних прикмет нашого характеру.

Володимир Шемердяк

В НОГУ З ДОБОЮ

В збірному житті нації, подібно, зрештою, як і в житті поодиноких членів нації, мають місце події, що приходять незалежно від бажань нації чи людини. Вони приходять як весна, літо, осінь і зима, вони є неминучими життєвими фактами, яких ми не можемо негувати, не можемо від них утекти, і які не зникнуть тому, бо ми їх не хочемо бачити. Якщо нація, її політичний провід чи проводи не є в безупинному контакті з дійсністю, якщо провідні ідеї національної спільноти не є побудовані рівнобіжно до життєвих, розвиткових магістраль, по яких іде національна спільнота, незалежно від того чи розвиткові тенденції є в згоді з нашими доктринами, то в певному моменті ця затрата контакту з дійсністю стає дошкульною, прірва, збудована штучно на конфлікті поміж дійсністю і мріями стає видною, й нація починає в ретроспекті відшукувати себе. Конкретні факти, які мають місце в часі й просторі, є самозрозуміло базою, на якій регенеруючі сили, які мусять прийти до голосу в такому моменті, вирізують нове русло, пробивають нові дороги, по яких мусить скорше чи пізніше піти вся нація. Франкове «... Мозиш нині інші війни — ну то іншу зброю куй...» є якраз дороговказом неспокійного і непокірного бунтаря, який в свою добу, в свій час, відчув, як ніхто інший, потребу безупинного поступу

— перемін, відважних реформ, які б все давали з руки борцям його нації — нову, сучасну зброю.

Життя, і зокрема життя великого народу, завжди пульсує, завжди знаходить форми свого вияву, навіть тоді, якщо цей нарід поневолений. Нація, її життя, її змагання, її шляхи розвитку — не дають ся вмістити в закостенілі форми доктрин, незалежно від того як дбайливо не передбачала б ця чи інша доктрина, місце для людини і шабльон для її вчинків. Навпаки, політична доктрина є найбільше здоровою тоді, коли вона виростає разом з національним організмом, коли вона є відбиткою-екстрактом перемін, які мають місце в низових формаціях національної спільноти. Правда, в такому випадку політична ідея чи доктрина тратить свої закостенілі форми. Вона стає радше практичним і реальним знаряддям-зброєю, що нею нація відповідає і борониться від все нових ударів. Сприймання життя в його повному, реальному вимірі, є найбільшим ідеалізмом. Великі ідеї мають цю властивість, що ростуть вони з життям, і всуголос до перемін в національному організмі та з окруженні — міняють свій зміст. Подібно мається справа з великими людьми, які мають відвагу і мужність знайти своє місце в ритмі подій, не розгублюються і не придержуються розпучливо штучно спрепарованих доктрин.

Бо є помилково думати й жити під враженням твердження, що відхід від визначеної колись в минулому, в іншому часі й інших відносинах, доктрини, є національною зрадою, чи зрадою ідеї. Ідеї, якщо ми дамо таку назву збірним тезам, засадам і принципам, які кермують політичною боротьбою нашого народу, мають більшу вартість настільки, наскільки вони є наближені до сучасности. Якщо людина в зимі буде твердити що є весна, то ми вважатимемо цю людину загубленою, твердитимемо, що вона є в конфлікті з життям і дійсністю.

Здається, що українське політичне життя є якраз побудоване на чуттєвих моментах, на сантиментальному підложжі, може навіть на минулому. Візьмім для прикладу, макабричну вимогу виборів, що їх за пропонував українській еміграції Степан Бандера. Ще гірше є те, що український загал піддається гіпнозі Бандери і починає з ним поважно дискутувати над виборами. Бандера живе в минулому й йому здається що сьогодні не є 1958-ий рік, а якийсь 1941-ий. Він втратив почуття реального, і живе у власному, спродукованому уявою, фантастичному світі. Ще більш трагічним є це, що є люди, які виборчі претенсії Бандери вважають актом револющійним, патріотичним, історичним і переломовим, від якого всеціло залежить визволення України. Чуттєвий фаєрверок виборів, що його для вдержання в стані екстази своїх членів партії запалив Бандера, став темою дискусії, і забере українській еміграції безліч часу й паперу.

Не менше збиваються з дороги критичного розуму експоненти і прихильники створення «Українського Визвольного Центру», в якому повинні зійтися партії і організації, що визволяють Україну. Кожному, хто має відвагу застановитися над сучасним положенням України, є ясно, що такий Визвольний Центр в найменшій мірі Україні не поможе, України не визволить, українському народові не принесе ніякої полегші, й творити його не має найменшого сенсу. Створення такого Центру лише побільшить хаос, викличе апатію й зневіру. Якщо це має бути емоційний фаєрверок, подібний до виборчого фаєрверку Бандери, то пропагандивної писанини нема чого прикривати патріотизмом, долею України, потребами визвольної боротьби, тощо. Чи повірить в це все український еміграційний загал, маючи перед очима ще напів живий приклад УГВР, установи, що якраз це все робила на протязі довгих років? Отже визволяла, координувала, спасала, воювала на словах, — а на ділі прикривала морем фраз, подібно як і Бандера — своє комплетне банкротство. Від того українському народові не буде ані тепло, ані зимно, якщо в світ фантазій і бажань, у якому досі жили Бандера і УГВР — перенесеться більше українських політиків. Ціллю здорового політичного проводу, для якого добро нації є найвищим наказом, не сміє бути анархізація і поглиблення політичного розбиття української еміграції.

Можна б навести більше прикладів втечі від життя, що його практикують українські політичні банкроти. Кожна людина з сумлінням і серцем мусить віднайти в собі жаль, біль, милосердя, та врешті зрозуміння для Ярослава Стецька. Вистачає подивитися на нього й послухати те, що він говорить, щоб відчути, що він є дуже нещасливий чоловік, який живе поза часом, поза простором, поза дійсністю.

Прикметою великих людей і відповідальних політиків є те, що вони відходять самі, резигнують, і не пробують більше водити свій нарід манівцями забріханости. Цього на жаль серед українців нема.

Великий нарід мусить мати не так велику політику, як мусить він мати одну політику. Шлях ревізій і реформ, які є неминучим сопутником здорових політичних рухів, в українській політичній дійсності був припинений українським антибольшевизмом. Найбільш абсурдна доктрина могла жити в безконечність, якщо десь, в певному місці, була хоч би маленька згадка про протимосковську чи протиокупантську боротьбу. Ми подібні були до людини, яка вибігши з горіючої хати, хапає найближче відро й ллє його зміст на вогонь, незалежно від того, чи в відрі є вода чи олія. В останніх трицяти роках ми не мали часу приглядатися до всього, що народжувалося в українському політичному світі ідей. Основна ідея боротьби з окупантами була до-

мінантною, й заради неї все інше відходило на другий плян. Може тому в недавно-минулому й сьогодні ми не можемо знайти в собі мужности, ми не маємо відваги стати чолом до дійсности, та врешті ми не маємо в руках потрібної зброї, одної для здобуття довір'я українських народніх мас, і другої, якою ми разом з своїм народом, поборемо окупантів. Мусимо відійти від традиційного прикривання антиокупанством і антибольшевизмом всіх запитів, що їх ставить до нас сучасність. Практична програма дальшої боротьби буде більш успішпішною при передумові, що ми врешті знайдемо конкретні відповіді для українських мільйонів, що і як ми думаємо зробити після перемоги. Суттєва, збудована на життєвих фактах, програма не сміє потонути в морі тез, деклярацій і світоглядозо-філософічних доктрин.

Автор цієї статті пригадує собі молодих хлопців і дівчат з села в Карпатах, які дістали в село повно літератури, з якої 95 відсотків не мала ніякого практичного примінення, бо ніхто її в селі не розумів, хоч бідні молоді люди не спали ночами, щоб зглибити світоглядово-філософічні, історіографічні, геополітичні, волюнтаристичні й сполучені доктрини.

Іншими словами говорячи — мусимо відгородити поезію від політики. У час між двома світовими війнами широко дискутувалися події 1917-21 років. Перед в дискусії вело молоде покоління, яке бачило помилки старших, і ніхто не обмежував дискусію. Про події в другій світовій війні ще дуже мало написано. Не знайшовся по сьогодні навіть один український історик, який в об'єктивний спосіб передав би факти й події з життя українського народу в другій світовій війні. Ми є в такому стані, що навіть не маємо ще свободи дискусії над всім що сталося. Коли, наприклад, д-р Дмитро Донцов писав про УЦРаду, про Гетьманат і Директорію все те, що йому подобалося, і про добу, в якій Україна мала ці три уряди, списано й задруковано гори паперу, то подібної свободи не дають сьогодні д-р Дмитро Донцов і його прихильники людям, які хотіли б розглянути добу і людей пізнішого періоду, періоду другої світової війни.

Є дуже зле вдержувати суспільство в неприродній ситуації, коли воно не може рости з життям, не може віднайти свого місця в сучасному. В такому суспільстві кумулюються вибухові сили, сили, що придержані греблею штучно витвореної ситуації, скорше чи пізніше невмолимо переллються поч.-рез греблю. Французька і російська революції були відповіддю таких скумульованих, штучно вдержаних в минулому сил. Абстрактні доктрини, що мали бути вічними у французькій і російській імперіях довели до моменту, в якому суспільства приспішено старалися наздогнати прірву в своєму природному рості. Коли б російські царі чи французькі королі відповідно до вимог часу ревідували свої доктрини, відповідно до росту своїх націй вносили корективи в відносні державні структури — обох революцій праздоподібно не було б. Большовики сьогодні вдержують суспільство в штучних, мертвих формах доктрини — терором. Лише жахливий терор боронить комуністичну державу від давно потрібних реформ. Зменшення чи усунення терору принесло б за собою поворот підсовєтського суспільства до природних форм розвитку процесів.

Суспільства чи народи бунтуються проти своїх і чужих тиранів, якщо тирани не йдуть в ногу з добою і не допускають свобідного розвитку підлеглих їм суспільств. Чим довше такий природний контакт з безупинно поступаючим життям не має місця, тим більший вибух визріє при кінці ненормальної лінії розвитку.

Ревізія й реформи в політичному українському світі, зокрема тут на еміграції, будуть в інтересі українського народу, і їх нема чого боятися. Наближення до життя, до сучасности, усуне прірву, яка існує поміж проводами й масами, запобігне вибухам, які є природною реакцією суспільств на спроби вдержувати суспільства в закостенілих формах минулого.

В читачів журналу, що читатимуть цю статтю, вирине самозрозуміле питання, яке відноситиметься до ситуації, в якій перебуває Україна під цю пору. Нам є важко зрозуміти, в який спосіб нарід може вести політику без політичного проводу чи проводів. Нам є важко зрозуміти, як це можливе, щоб сучасна Україна, яка не має жодної партії крім комуністичної, в якій нема ніякого зорганізованого політичного центру для керівництва опором — як ця Україна може давати знаки життя. Ми це знаємо дуже добре, що політичні проводи з еміграції не мають ані доступу, ані контакту з українськими народніми масами, і дивуємося, як це так, що Україна мимо цього є одним великим полем бою.

На початку цієї статті знаходиться відповідь на цей феномен. Нація є живим організмом. Подібно до зраненої людини, тварини чи рослини, збірний організм народу продукує в своєму лоні ліки на завдані рани. Є це жива, сучасна, природна реакція, якої форми і вияви можуть бути різні. Є це практична, ведена в ногу з добою, політика поневоленого народу. Може нема в цій політиці доктринального і світоглядового баласту. Є це радше політика й боротьба, ведена під прапором, на якому виписане тільки одне слово «жити». З цього інстинкту-снаги життя черпає свою силу сучасна протимосковська боротьба українськоо народу, яка є понад усякі сумніви тотальною боротьбою.

Українські політичні проводи на еміграції можуть бути горді за свій нарід. І рівночасно мусять дозріти до відповідальности, яку взяли на свої плечі. Першим доказом такого дозріння буде не лише дискусія й шукання, але й завершення політичної єдности на еміграції, яка, як вже згадано в цій статті, буде відбиткою процесів в низових формаціях національної спільноти. Подібно до українців з Україні, які відповідають новою зброєю на нову дійсність, українська еміграція мусить піти в ногу з життям, з дійсністю. Перед українським народом стоїть питання життя чи смерти. Перед нами стоїть питання визволення й влади. Ясно, що над поневоленим народом, якого перспективи визволення є мінорні — ми не маємо сенсу сперечатися над владою. Отже проблема влади в найменшій мірі не перешкоджає спільній боротьбі за визволення.

Для цього можна всесторонньо удосконалити й використати вже існуючі форми боротьби за визволення, без продукування аналогічних новотворів, з мірою й межами можливого, тобто того, що еміграція українського народу може зробити для українського народу в Україні.

З ДАВНІХ ЧАСІВ

Літописець

Продовження: Сєнкевіч перед судом —

Далі адвокат Роде подає перебіг голодівки й зазначає:

«Мені, як заступникові переможних мучеників не годиться оцінювати та вихваляти їхній чин. А скажу тільки одне: голодівка була сміливим учинком! І я подаю вам до відома, мої панове, що цей чин знайшов величезний відгомін у широких масах українського народу. Коли вістка про звільнення студентів облетіла край, то селяни на полях обнімалися. Кожен українець казав до себе: «Вони голодували за нас». І цей чин моїх клієнтів, що став святим споминим цілої нації, обвинувачений Сєнкевіч зневажив, добре знаючи, що він сказав неправду, і що він своїми словами влучив у серце їх і їхнього народу. Обвинувачений сказав, щоб виправдати себе в Кракові, що він не хотів образити голодуючих студентів, що він вірив у правдивість закиду, що студенти виводили комедію з голодівкою. Але це була неправда. Він не міг вірити в те і він добре знав, що він своїм зауваженням про голодівку метнув добре поцілену партянську стрілу в позовників. Я можу це вимовити, бо я це також можу доказати, бо твір пана Сєнкевіча виразно каже про те, як то було з довірливістю Сєнкевіча. Цей твір це майстерна збірка свідомих неправд, перекручень і фальшів. Маємо справу з одним з тих творів, якими поляки роблять себе за кордоном святими, вкривають себе чеснотами, яких вони ніколи не мали, одним з тих призначених на те, щоб затримати при житті традиційні фальшиві погляди Європи про справжній характер польського минулого та сучасного. Коли поляки показують чужинцям, чужим поетам чи чужим державним діячам свою країну, то підведені бачуть завжди Потемкінські села... Так є з твором пана Сєнкевіча.

Вигадкою є те, що тут сказано про становище полонізму супроти постання національних рухів на обшарі колишнього королівства польського; вигадкою є те, що він там розповідає про польську любов, вигадкою є те, що він каже про становище польського селянства. Невірне те, що він каже про горілчані права. Невірне й вигадане все, що він постачає про львівське університетське питання.

Сєнкевіч каже, що поляки дають литовцям змогу зростати; що вони дивляться, не роблячи проти того опору, як зростає українська нація та доходить до національної свідомости. Це не є щось таке, неначе помилка поета. Поет повинен знати, що сама протилежність є дійсністю, бо він сам головний проповідник і апостол тих ідей і стремлінь, з якими зв'язані заперечення, нищення та вирубування в пень, щоб говорити на мові Сєнкевіча, тих народів, які на обшарі колишньої Польщі втратили свою давнішу незалежність перед можновладцями цієї так званої держави. Сєнкевіч — найбільш ославлений воскреситель польських національних фантазій, що походять з так званої ягайлонської ідеї, що має своїм змістом поновне створення Польщі від Чорного до Балтійського Моря...

З цією ідеєю нерозлучне й належно зв'язане визнання тих народніх мас, що творять основну масу населення ефемерної польської держави. Пан Сєнкевіч каже, що поляки в Галичині ніколи не гороїжилися проти національного пробудження і національного зрівнання в правах українського народу. Але чи ж не чув ніколи пан Сєнкевіч чогось про галицькі вибори, ніколи не чув про те, що українським селянам в Східній Галичині мусить усміхатися те, що їх заступатимуть у соймі та в парляменті польські великі землевласники; ніколи не чув, що українцям багнетами й прикладами рушниць унеможливлюють користання зо своїх виборчих прав, що їх позбавлено національного представництва низькими фортелями, крадіжкою з виборчих урн і злочинним фальшуванням виборчих вислідів? Чи Сєнкевіч нічого не чув про криваве стлумлення великого виборчого руху, яким був охоплений український нарід у Східній Галичині до 1906 р? Не чув він нічого, як усіма засобами сили, нефарбованої жорстокости, ув'язненнями, найкривавішими секатурами був подавлений цей рух за загальне виборче право в краю Східня Галичина? Чи пан Сєнкевіч нічого не чув про великі галицькі рільничі страйки, що зворушили український нарід останніми роками? Про цей могутній рух поміж українським сільсько-господарським робітництвом, через який сотки тисяч хотіли визволитися з панщизняної служби на лятифундіях східньо-галицьких дідичів? Чи він нічого не чув про всі ті жорстокі засоби, при допомозі яких це повстання невільників було подавлене за співучастю австрійської армії?

Пан Сєнкевіч каже про польську любов. Він фантазує про те, що умова між Польщею і Литвою бринить неначе Євангелія... Чи не відомо п. Сєнкевичові, що найголовніший закид супроти його земляків є те, що вони на устах мають мед любови, що повсякчасно текла з них облудна чемність, але що на дні їх серця чатує — фальшивство?

Український селянин, що мусить за 40 гелерів працювати на ґрунтах свого польського пана, який відобрав від нього при допомозі австрійських урядів його ліси й пасовиська, мало може розказати про польську любов.

Те, що Сєнкевіч розповідає про поводження з селянами польських панів, це також мало б бути йому під час писання відоме як цілком суперечне історичній правді. Сєнкевіч гадає, що селянам у Польщі не поводилося гірше як загалом в Європі. Польська історія не знає жодного випадку продажу чи вбивства селянина... Чи ж пан Сєнкевіч не читав, що знаний подорожник по Польщі, англієць Кокс, написав про польських селян у XVIII столітті? Чи не відомо йому, що пише про те поляк Сташіц? Чи не читав він спогадів графа Старженського? Чи не відомо йому, як виривається в Старшіца: «Коли думаю про польського селянина, то перед очима стоять 5/6 польського народу, я бачу мільйони нещасливих людей, напів голих, вкритих шкірами і грубим рядном, спотворених брудом і димом, з глибоко запалими очима, що мурмочуть зідіотілі. Вони більш подібні до звірів, аніж до людей, їхня щоденна їжа хліб, змішаний з висівками, а чверть року живляться вони лише зіллям, п'ють горілку, живуть у землянках, куди не досягає жодний соняшний промінь. Виснажений денною працею спить там батько родини з голими дітьми на гнилій соломі, на однім ліжку, над яким стоїть його корова зо своїм телям і на якім лежить свиня з поросятами».

Польські пани не вбивали ані не продавали своїх селян! Чи ж пан Сєнкевіч, автор «Вогнем і мечем», не має жодного уявління про те, як то польські пани за мирних часів, ще на початку минулого століття поводилися зо своїми українськими підданими? Чи ж йому не знано, як пан немилосердно бив батогами своїх селян, чи він ніколи не чував про того Миколая Потоцького, званого паном Каньовскім, що примушував старих жінок вилазити на дерева, щоб їх звідти зістрілювати?

Я кажу, стаття пана Сєнкевіча переповнена вщерть свідомими неправдами. Чи ж панові Сєнкевічові невідомо, що все, що він писав про горілку в Галичині, про горілчані панські права — все це цілковито вигадане? Чи ж він не знає, що так зване право пропінації в Галичині існує до нинішнього дня, що виключний продаж цього диявольського напою, про який каже Бєрнсон, що польські пани готують його для своїх селян за таємними приписами Сатани, існує й тепер... Чи йому невідомо, що великі польські маґнати, напр., колишній австрійський президент міністрів, граф Казімір Бадені, орендував права на виріб горілки?

І так само неправильне, що пан Сєнкевіч каже про польські війни і революції, неправильне те, що він подає, як факти про спір за університет у Львові. Неправдою є, що студентів замкнули лише на кілька днів до в'язниці, неправдою є, що вони святкували свою голодівку з вином і біфштексами — та ж ці бідні селянські сини ніколи не вживають вина і біфштексів, навіть за ліпших часів, — неправильне те, що вони напали на університет за неприявности польських студентів і напали на одного безборонного польського професора. Скоріше правдою є, що польські студенти не поставили жодним способом опору супроти нападу, правдивим є, що побитий професор не дістав від свого колеги, теж польського професора, що стояв поруч з ним, коли його зневажали, отож не дістав жодної помочі від колеги, що був велетенської постави. У процесі проти українських студентів ми мали цього охочого до помочі колегу, як свідка. Цей чолов'яга має зовнішність польського героя з романів Сєнкевіча, одного з тих героїв, перед видом яких, як то пан Сєнкевіч уміє це завжди майстерно оповісти, розбігаються цілі загони козаків.

Отже я кажу, що не слід ані на крихту вірити запевненням обвинуваченого, буцім то він не хотів образити, що він вірив у правдивість поданого ним, бо він загалі не дотримується точно правди, він фантазує, він спотворює правду для своїх завдань. Далі я скажу, що те, що довели позовники своєю голодівкою, це стало святощами їхньої нації і в цьому серед терпінь здобутому характерові вони заслужили на право оборони від брудних наклепів».

IX. Сєнкевіч по процесі.

Після того, як знаменитий норвезький поет Бєрнстерне Бєрнсон станув в обороні українських студентів, арештованих з приводу варварського нападу в січні 1907 року на львівський університет, пристрасною статтею проти «Поляків, як гнобителів» у віденській «Цайт» з квітня 1907 року, — в обороні «покривдженого» польського народу виступив Ігнатій Падеревскі. Рівночасно Генрик Сєнкевіч у тій же «Цайт» з 19 травня 1907 року вмістив відповідь, що мала збивати твердження Бєрнсона, одначе разом з тим необережно й непотрібно зачепив арештованих студентів. Падеревскому відповів Бєрнсон у «Цайт» з 26 травня того ж року. А Сєнкевіча українські студенти, що влаштували голодівку у в'язниці, запізвали до суду за образу їхньої чести у відповіді Бєрнсонові. Віденський суд відкинув першу скаргу українців, приєднуючись до висновків спротиву проф. Розенблята. Тоді д-р Роде зиготував нове оскарження і суд визначив розправу на 25 березня 1908, але з приводу хвороби Сєнкевіча відрочив її. Нарешті 18 травня 1908 року відбулася розправа за неприявности Сєнкевіча і тоді засуджено Сєнкевіча одинадцяти голосами присяглих проти одного за образу через висміювання українських студентів на 300 корон кари, що рівнялося 30 дням арешту, і на покриття коштів процесу.

Ось так судовий присуд закінчив цю прикру справу. Але Сєнкевіч ще раз повернувся до неї в публічній промові. З кінцем травня 1908 прибув він до Кракова і спинився в готелі Поллера. Тоді саме, дня 31 травня, скупчилися в Кракові різні екскурсії з цілого краю, серед них багато селян, для отлядин краківських старовинностей. Довідавшися про перебування Сєнкевіча в Кракові, екскурсанти — в числі около 800 — рушили до готелю Поллера, щоб скласти пошану найбільшому з польських живих письменників.

Сєнкевіч, глибоко схвильований несподіваним привітанням, висловив подяку зібраним:

> «Працював я завжди з думкою — казав до вітаючих його селян — щоб служити своєю працею мойому народові і за цю мою працю почуваю себе тепер аж надто винагородженим, коли бачу, що сповнилися найгарячіші мої прагнення: щоб мої твори дісталися під селянську стріху.»

Далі, нав'язуючи своєю промовою до знаного віденського присуду, Сєнкевіч сказав:

«Відомо вам усім, дорогі земляки, про зміст вироку суду присяглих у Відні. Цей присуд я прийняв, бо не відхиляюся від відповідальности за мої вчинки, виконані згідно з переконанням. Але цю справу я вважаю за річ підрядну. Я почуваю себе гордим, що я міг супроти Бернсона і всіх ворогів наших станути в обороні мого укоханого і нікчемно спотвореного народу, почуваюсь гордим, бо на фальші міг відповісти правдою — і завжди стану в обороні мого народу, коли на те зайде потреба.

Щодо віденського присуду — ще раз повторюю, що вважаю його за річ підрядну, — одначе не хотів би, щоб дав він привід до поглиблення пропасти між народами польським і українським, бо, за вийнятком одного відламу й горстки аґітаторів, український нарід лишився нам братнім і не слід його чинити відповідальним за чини тих партій і одиниць, що хочуть нас розділити загравою братовбивчої війни.»

Сам Студніцкі, якого разом з Дмовскім і Сєнкевічем можна вважати чимсь у роді предтечі Адольфа Гітлера в каннібальському ставленні до українців, зазначав у своїх спогадах про «партію хлопську» та її керівника Вислоуха, що він не знайшов серед тієї партії належного зрозуміння для своїх україножерних плянів. В «Автобіографії політичній» цього пана читаємо:

«Вислоух...визбувся майже цілковито первнів соціялізму в своїй ідеології. Лишилося тільки співчуття для народніх мас, віра, що від них залежить прийдешнє народу і що «людові» верстви різних країн легше порозуміються з собою. Вислоух поставив собі завданням перетворити ґаліційського хлопа, що в той час був цісарським, на польського, додаючи цим силу народові для скинення ярма...

Мої стосунки з Вислоухом стали дуже приятельські, підлягав він у значній мірі моїм політичним впливам. Але в другому році нашої співпраці (1902) партія українських радикалів улаштувала аґрарний страйк у Галичині з гаслом «викидання Ляхів за Сян». Головачі страйку гадали, що страйк змусить поляків до випродажу маєтків. Польські хлопи в Східній Галичині виказали більше солідарности національної ніж клясової і до страйку не приєдналися, а навіть спричинилися до його заломання. Галицька «Польська Партія Соціялістична» прагнула підтримувати страйк, але не мала впливів на селах Східньої Галичини. Вислоух вагався: з одної сторони його догмою була солідарність простолюддя, з другої не бажав собі ослаблення нашого стану посідання в Галичині. Я вважав, що велика власність у Східній Галичині є підставою нашої політичної і господарської сили в тих краях і рільничий страйк я визнав за замах на польськість краю. В цій справі ми не дійшли до порозуміння, я не був задоволений неясним становищем і ваганням Вислоуха та зірвав з партією людовців». [2]

У «Вядомосцях» (Лондон) читаємо:

«Пані Кристина Бжозовська звернула нам увагу на нотатку Сєнкевіча під титулом «Ерудиція Французька» у веденій ним хроніці в «Газеті Польскій» (число з 6 квітня 188). Сєнкевіч пише, що в провідникові по паризькій виставі 1878 року «Унія Любельська» Матейка виступає як Відречення Галілея» і жартує: «Отже Зборовскі, каштелян краківський, що складає навколішках присягу, перехрещений у каталозі на Галілея, що вірікається своїх помилок. Кардинал Гозіюш став папою, Жиґимонт Авґуст, що стоїть з хрестом у руці, став папським інстиґатором, а гусар з крилами, що стоїть на другому пляні, хіба що статуєю архангела Михайла.

Не маючи в руках цього «ґіду» тяжко сказати, чи Сєнкевіч не впав жертвою помилкової інформації, але в кожному разі треба ствердити, що в книзі про цю саму виставу виступає як «Унія Любельска». Зрештою Сєнкевіч повторяв несправджені речі, як баламутство про нібито польське чи жидівське походження Жюля Верна (порівняй «Вядомосці» ч. 279). Ставлячи питання: «Чи Юліюш Верн є поляк?» («Газета Польска» з 10 червня 1880) Сєнкевіч наводить освідчення Верна (котрий ствердивши, що справді уважав би для себе честю бути польського походження, одначе не може до нього признатися, бо є родом з Гасконії), Сєнкевіч одразу додає: «Тим часом всупереч цьому один зо знаних нам і вірогідних людців оповідав нам, що бачив у Парижі, в подружжя Р...скіх фотографію Верна з присвятою і підписом по-польськи. Подружжя Р...скі казали при цьому нашому знайомому, що Верн буває в них часто і розмовляє з ними по-польськи, але тільки з ними одними, маючи якісь спеціяльні причини, задля яких хоче подаватися за родовитого француза, — а в дійсності є поляком чи власне ізраелітом польського походження і називається Ольшевіц.»

Не виключене, що й ці самі подружжя Р...скі, що розмовляли з Жюль Верном «по-польськи», дали Сєнкевічеві відомості про «Унію Любельску», потрактовану, як «Відречення Галілея». [3]

Це ніби дрібні інформації — але в дійсності вони освічують наче блискавка серед темної ночі артистичну й історичну методи, що ними користувався Генрик Сєнкевіч у своїй «Трилогії» і деінде...

2) «Вядомосці», ч. 301, з 6 січня 1952.
3) «Вядомосці», Лондон, 6 червня 1954, ч. 23 (426)

ВПЛИВ СЄНКЕВІЧА НА ПОЛЬСЬКУ СУСПІЛЬНІСТЬ.

На сторінках «Бюлетеню польсько-українського» (Варшава) десь у середині тридцятих років були надруковані спогади, здається Чарноцького, про затроєння українсько-польських відносин у середніх школах по виході славетного «Огнем і мечем» Генрика Сєнкевіча. Після появи того твору почалася цілковито нова доба, писав автор тих спогадів.

В спогадах Івана Бойка «Спомин про Бережани» читаємо, що бодай у Береженах «нова доба» розпочалася дещо пізніше. Прийшла вона разом з новим тоді польським часописом у Львові — москвофільським і україножерним «Словом Польським» — десь коло 1900 року.

І. Бойко пише в своїх цікавих споминах:

Відносини між українцями і поляками в гімназії були в початках досить приязні. Одні одним помагали влаштовувати свята Шевченка і Міцкевича, всякі інші імпрези і прогульки. Багато поляків говорили з нами по-українськи, між ними проф. Пащинський, мій земляк, вихований в гурті нашої сільської людности.

Але ця приязнь почала поволі занепадати, а врешті урвалася. Оскільки пригадую, менше-більше в тім часі, як основувалася «Молода Україна», почало виходити у Львові шовіністичне «Слово Польске». Воно одразу вплинуло неґативно на настрої поляків супроти нас. Шевченківські свята ми уряджували вже самі, без їх допомоги. Вони почали відтягатися від нас, почалася тиха боротьба.

Настроєні «Словом Польскім» я і Бородієвич, мій товариш і співмешканець, постановили відплатитися збитками. Нагодою до того були вибори

до сойму чи до парляменту. Ми намалювали велику кольорову афішу в польській мові такого змісту: «Згідно з традиційною звичкою запрошуємо всіх хрунів на ковбасу і чарку дня... Підпис...» Хто був тоді кандидатом, не пам'ятаю. По півночі під неділю наліпили ми афішу високо на мурі парафіяльного костьола. В неділю вся польська сметанка читала афішу, поки поліція її не зішкрябала.

В 1902 році «Слово Польське» нечувано попарилося. Хтось післав до редакції вірш з підписом «Влосцянін спод Грудка». Третього дня, коли «Слово» вже розійшлося, хтось, хто писав цю вршу, вдкрив, що перші букви стрічок давали речення: «Цо поляк то з...». «Слово Польске» з плачем писало: «Ми впали жертвою. («Молода Україна», альманах з нагоди ювілею гуртків у Бережанах, 1954, ст. 73).

«Студентський Вісник» (видає Центральний Союз Українського Студентства — ЦеСУС) р. VII, січень-лютий 1929, Прага, стор. 24-25 містить нотатку «Секція українських студентів-істориків при Т-ві «Студентська Громада» у Львові, в якій м. і. читаємо:

«Заходи в університетської влади, спочатку в напрямі усамостійнення Секції і потім спільно з «Гуртком україністів» коло створення «Товариства студентів-українців гуманістичного виділу» — покінчилися невдачею. (Жадано викреслення зо статута «українець» і «український»).

Бібліотека збагатилася двадцятьма цінними томами, закупленими з членських внесків. Академік Грушевський присилав безплатно науковий двохмісячник «Україна»... В нападі на Академічний Дім дня 1 листопада 1928 польські студенти знищили вандальсько 140 найвартісніших томів. Стан бібліотеки зараз: 90 томів».

В дальшій статті в тім самім числі «Студентського Вісника» п. н. «Дещо з історії «Медичної Громади» у Львові» (ст. 26-29) також читаємо:

«Коли мова про майно Товариства, то на цім місці слід згадати, що наше Товариство матеріяльно дуже потерпіло в зв'язку з минулорічними «листопадовими подіями» у Львові. Підчас нападу польських студентів на український Академічний Дім і під час демолювання того дому знищено також і домівку «Медичної Громади». Устаткування в ній і ввесь цінний інвентар зовсім знищено, порозбивано й поломлено бібліотечні шафи, бібліотеку розкинено, при тім знищено багато книжок, кільканадцять забрано. При невеличкім нашім доробку ці втрати дуже великі».

Коротко кажучи, Сенкевіч своїм «Огнем і мечем» втовкмачив полякам — від дітей починаючи — що українці, це ворог число перше для Польщі.

Наслідки його літературної творчости спочатку відчула Україна, але трохи пізніше зазнала, хоч і не відчула їх, також і Польща.

Про невмирущість впливів «трилогії» Генрика Сенкевіча і по цей день свідчить такий цілком новочасний допис з Англії:

«В домі українця п. Григорія Вакуменка (Англія) мешкає два поляки. Один з них привів на новий рік свого колєгу й о 2-ій годині ночі вони почали бити свого господаря, викрикуючи: «А! Ми вас давно чекали, проклятий українець! Вас треба з корнем вирізувати!»

Побили на його голові пляшку з питвом і скалічили плечі. Вони товклися по ньому, непритомному, і не переставали кричати: «Ви, гади, різали нас, тепер прийшов час на вас!»

Чула це Наконечна Марія.

Приїхав амбулянс і забрав п. Вакуменка до лікарні, де він і до сьогодні перебуває. Відчуває великі внутрішні болі.

Пан Вакуменко вперше в свойому житті зустрівся з поляками тільки на еміґрації. Доводилося йому багато чути з історії про чванькуватість і пиху польської еліти, про руйнацію православних церков на Холмщині й на Волині, про пацифікації і т. д. Як українець з Запоріжжя, приходить він до висновку, що поляки на еміґрації... дивляться на український нарід поглядами «Огнем і мечем» Сенкевіча. (М. Мельник «Що це нам дасть», Українські Вісті, Новий Ульм, 27 січня 1955).

Ірина Книш

ЩАСТЯ СУЧАСНОЇ ЖІНКИ

Модерна жінка народилася в часі схрещення нових суспільних ідей, у добі, коли завмирала культура аристократичного феодалізму, а з ним і одиниця та її індивідуальність. Тоді приходили до голосу великі людські маси: одиниця розплизалася в масі.

Ранній капіталізм приносив змагання до суспільного вирівняння, а відкриття незнаних енерґій у природі зменшували значення мускулярної сили. В слід за тим у виробництві чоловіка могла заступити жінка.

Економічний утилітаризм у погоні за багатствами трактував людину, як робочу силу, чим одночасно розбудив сумління: появляються перші закони про охорону праці жінок і дітей. Звідтіль уже тільки один крок до постановки жіночого питання в цілому: після усунення економічного визиску — прямувати до політичної рівноправности.

І в суспільних рухах XIX сторіччя, в перспективах щораз більшого значення людських мас, невідхильно мусіло прийти на чергу дня жіноче питання. Соціялізм один з перших звернув на те увагу і шукав союзників у жіночих масах, серед робітництва і тої кляси, що була основою його суспільно-політичної акції. Авґуст Бебель, творець і теоретик німецької соціял-демократичної партії, висунув гасло спільноти інтересів пролетаріяту й жіноцтва, обох нарівні поневолених.

Розпалені політичні пристрасті заставляли чільних людей тієї доби зайняти становище до т. зв. жіночого питання. Виріс цілий арсенал арґументацій довкола слушности чи неслушности в домаганнях жіночої рівноправности. З найрізнородніших джерел, від біологічно-фізіологічних до філософіч-

но-політичних черпано докази за і проти. Виринула при тому й моральна плятформа в дискусії і так постала проблема — жіночого щастя.

І поставлено питання: чи варто жінкам змагатися за повну політичну і юридичну зрівняність у правах? Чи будуть вони через те почуватися більше щасливі?

Таким чином справу пересунено з площини слушности-неслушности в площину **доцільности.** І пересунено в спосіб дуже небезпечний, бо з наміром, можливо, довести до добровільної резигнації самих жіночих мас з боротьби за поставлений ідеал т. зв. на той час «емансипації».

Теза була: нехай і осягнуть жінки засадничі зміни, нехай здобудуть бажаний успіх. Але що ж далі? Чи не настане тоді дивний стан почуття, що не варто було стільки енергії зуживати, щоб здійснити свій ідеал і не користати з нього? Бо жінки були, є і будуть дружинами й матерями. Не тільки є ними, але й хочуть ними бути і в своїй масі не зрезигнують з того ніколи. І чи не повториться тут доля людей, що жагуче прагнуть щастя, гаряче до нього прямують і кладуть за нього жертви, щоб, осягнувши його, пережити найтрагічніше розчарування, відчути марність свого змагання? І чи через те прямування модерного жіночого руху не пішло по зовсім хибній дорозі? Чи не краще замість правно-політичної рівноправности, що по суті речі буде тільки теоретичним ствердженням того факту без можности й потреби його кожночасного масового здійснювання, поставити це питання в аспекті зовсім іншому і правильному: «справедливий і природній поділ функцій у родині й суспільності з гарантією пошани для жінки та її достоїнства»?

Приманчивий цей погляд відкидає потребу боротьби і ставить візію санкціонування дотеперішнього становища жінки, відбираючи їй саме хотіння зміни. До того спирається він на незвичайно сильному психологічному моменті: прагнення щастя в жінки.

Котра людина не прагне щастя? Вся людська культура — релігія, філософія, поезія — основані на окреслюванні поняття щастя і прямуванні до здійснення його в цьому чи потойбічньому житті. Ніхто ніколи не був глухим на його зов. Ніхто не пожаліє труду й зусиль, щоб його осягнути, багато жертвували за нього життям. Прагне його чоловік, мріє про нього жінка, по свойому відчуває його й дитина, та річ не в тому, що щастя можна прагнути, але в тому, як його розуміти.

Чи існує абсолютне, всім спільне розуміння поняття щастя? Без потреби писати про те філософічні трактати, можна погодитися, що такого щастя нема і що це найбільш індивідуальне поняття, найбільш релятивне і найбільше змінне з усього того, що дав людині до цього часу світ. Інакше його відчуває людина примітивна, інакше високо цивілізована. Одні його вбачають у цьому житті, другі шукають його в посмертному існуванні. Різно його окреслюють релігія, філософія, психологія.

Та не тільки «щасливий стан» душі людини дуже індивідуальний, але і його розуміння різне в різних стадіях людської цивілізації. До того в великій скалі почувань людської душі можна інколи одні з них заступати другими, одне здоволення іншим, одне розуміння щастя — інакшим.

Нічим іншим тільки спробою такої субституції була теорія псевдоприхильників жіночого руху з минулого століття, що її наведено вище.

Як в одиниці так і в людських збірнотах розуміння щасливости різні, але мають вони одну підставову рису — кожна з них прямує до витворення такого духового середовища, в якому для кожного були б кращі можливості зазнати вдоволення з життя. Щастя збірноти — це сума почуття щасливости окремих її одиниць, не беручи до уваги вийнятків.

Жіноцтво з соціологічної точки погляду має деякі спеціяльні кола заінтересувань, що висувають спільні інтереси й спільні прямування. Тому воно теж потребує такої суспільної атмосфери, з якій могло б повністю розвинути свої вартості і в почутті своєї повноцінности й корисности для всього людського роду творити спільні для всіх цінності.

Чутлива і вражлива натура жінки дуже потребує отого духового клімату, в якому кожна одиниця має рівні можливості й рівні вигляди на життєвому шляху. І тільки на базі почуття абсолютної своєї рівности — рівности моральної і правної — можливо для жінки зірвати казковий цвіт щастя. Того почуття не можна заступити нічим іншим, без нього неможливий дальший поступ жінки.

Коли ж його жінка осягнула, то не на те, щоб задоволитися своєю сатисфакцією і спочити на лаврах. Перед нею дальший шлях творчого зусилля, разом і спільно з усіма працювати для щастя людськости, для щастя свого народу і тим самим свого власного. Шлях жінки не скінчився з моментом здобуття повноти політичних прав, з яких може й не всі будуть користати.

В 20-их роках нашого сторіччя Джіна Льомброзо, дочка відомого італійського кримінолога, піднімала алярм з приводу за далеко посуненої економічної незалежности жінки, яка не зможе погодити професійних обов'язків з родинними. І вона теж відкликалася до аргументів про щастя жінки: «жінка є альтероцентристка і знаходить щастя тільки в посвяті для других».

Та цими «другими» є не тільки члени родини. Ними є власна суспільність, свій нарід. І тут жінка ще певніше може задоволити властиве собі бажання — здобувши своє, помагати іншим здобувати краще завтра. Тисячами літ розвинений і виплеканий материнський інстинкт притупив у ній вістря егоїзму, властивого кожній істоті. Вона щастя своє бачить не тільки у власному свойому індивідуальному

задоволенні, але і в допомозі іншим його осягнути. Для того вона має невичерпні можливості в своїй душі. Але вивести їх наверх, випожиткувати для добра свого народу і свого оточення могла тільки ставши повноправною одиницею в своїй суспільності.

Юрій Артюшенко

ПРИЧИНКИ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

(З денника праці культурно-освітньої референтури Союзу Українських Ветеранів, відділу в Авгсбурзі, Німеччина).

(За час від червня 1948 по січень 1949 року, коли Культурно-освітнім Референтом був інж. пор. Юрій Артюшенко)

1. 24. 6. 1948 Реферат на тему: «Великий політичний в'язень — Павло Полуботко — і українські військові традиції» — читав інж. пор. Юрій Артюшенко. Присутніх до 100 осіб.

2. 3. 7. Реферат на тему: «Підготовка до другої світової війни і її наслідки» — читав полковник Коваль. Присутніх 150 осіб.

3. 10. 7. Відбулося відкриття Домівки Союзу Українських Ветеранів (СУВ) Відділу в Авгзбурзі. Присутніх членів понад 30 осіб.

4. 20. 7. Реферат на тему: «Маківка», — читав пполк. Миколин. Присутніх 24 особи.

5. 24. 7. Відбулося перенесення Домівки СУВ з блоку II (2) до блоку II1 в кімнату 29.

6. 25. 7 Реферат на тему: «Середземне Море й Україна в сучасності» — читав д-р П. Біланюк. Присутніх 34 особи.

7. 27. 7. Відбулися Річні Загальні Збори СУВ Відділу в Авгзбурзі.

8. 28. 7. Відбулося перше Засідання нової Управи Відділу СУВ в Авгзбурзі: Голова — полк. Рибачук, Заступник Голови — сот. Годованець, Секр. — пор. Сім'янців, Скарбник — сот. Тригубенко, Референт Виховання молоді — пор. Сенько, Референт господ, — адміністраційний — пор. Олексієнко, Зв'язковий — пор. Лавренюк і Референт Культурно-освітній — пор. Артюшенко.

Постановили:

а. Домівка СУВ повинна бути відчинена в вівторок, середу і в п'ятницю. В Домівці встановити дижури.

б. Передплатити «Українські Вісті» і «Час», поруч військових видань.

9. 30. 7. Реферат на тему «Підготовка до другої світової війни та її наслідки» — читав полк. Коваль як продовження свого реферату, дня 3. VII. 48. Присутніх понад 100 осіб.

10. 3. 8. Реферат на тему: «Від Ікара до ракетного літака — огляд історії авіяції» — прочитав п. Романів. Присутніх 39 осіб.

11. 6. 8. На засіданні Управи рішено в 40-й день смерти бл. п. генерала В. Петрова і пор Н. Кибалюка вшанувати їх пам'ять жалобними сходинами. До співучасти запросити інші організації. Також спільно з тими іншими організаціями рішено влаштувати Академію 31. серпня в день 29-річча здобуття Києва.

12. 13. 8 У вище згаданій цілі відбулося спільне засідання представників: СУВ — полк. Рибачук і інж. пор. Артюшенко; СУМ — п. Юзенів, Пласту — п.Штогрин; УСТ «Чорногора» — п. Кашуба, Культурно-Освітній Відділ Таборової Управи — п. Костенко та п.п. Луцький і Рань.

Постановили:

1. Жалібні Сходини влаштовує СУВ при співучасті всіх інших організацій.

2. Влаштовання Академії 31. серпня передати Культурно-освітньому Відділу Управи Табору з тим що: ЛГЗ

а) СУВ перебирає на себе обов'язок постаратися про головного доповідача — прелегента.

б) Пласт перебирає обов'язок знайти деклляматоріз і другого промовця — для кінцевого слова.

в) СУМ разом з Пластом перебирає на себе обов'язок поставити інсценізацію, якої проєкт тут же розглянено і доручено передати п. Раневі для написання до нього вступу.

г) Пан мгр. Залуцький буде дбати за мистецьку сторінку Академії.

13. 17. 8. Реферат на тему: «Підготовка до другої світової війни та її наслідки (трета частина) — читав полковник Коваль. Присутніх понад 100 осіб.

14. 20. 8 Відблося друге засідання представників організацій з тим, що СУМ тепер заступав не п. Юзенів, але п. Боднар. Заслухано інформації про те, що зроблено в справі жалобних Сходин, які сьогодні мають відбутися, та обговорено Академію 31. серпня. І так, прийнято, що на головного прелегента Академії 31. серпня запрошено полк. В. Чабанівського. Рішено просити п. полк. Рибачука переговорити з проф. Трухлим у справі підготовки хору до Академії. Переглянено доповнення до проєкту інсценізації і передано його до перегляду поокремим організаціям. Прийнято до відома, що будуть продеклямовані два вірші. Рішено вияснити приблизну висоту потрібних витрат і подбати про віднайдення необхідного матеріялу для декорації. Вкінці обговорено справу позички в фінансовім Відділі Управи Табору, що має бути покрита добровільними датками з Академії.

Рішено наступне засідання відбути 26. VIII. 48.

15. 20. 8. В год. 20-ій почалися Жалібні Сходини для вшанування пам'яти бл. п. генерала В. Петрова і пор. Н. Кибалюка. Почесну варту тримали пластуни. Жалібні Сходини відкрив сот. Годованець —

Заступник Голови СУВ. Підчас вшанування пам'яти померлих хор, під дириґенством п. Левицького відспівав «Видиш, брате мій». Потім виголосив реферат п. полк. Рибачук — голова СУВ. Опісля п. Левицький під акомпаніямент пані Терлецької відспівав «І знов страшні чутки...» — слова Олеся, музика Безковорайного. Після цього промовляв проф. Курінний від УВАН, а потім пполк. Миколин від СУЖ-у й Пласту. Було присутніх понад 400 осіб.

16. 31. 8. На святочній Академії в день 29-річчя здобуття від большевиків соборною Армією Української Народньої Республіки Києва, полк. В. Чабанівський прочитав реферат на тему: «Звільнення Києва Українською Армією — збройними силами Соборної України» та відбулася концертова частина як було заплянowано.

17. 16. 9. Реферат на тему: «Боротьба двох світоглядів» — прочитав д-р П. Біланюк.

18. 22. 9. Реферат на тему: «Україна й Схід» — прочитав інж. Ю. Артюшенко.

19. 29. 9. Реферат на тему: «Вплив економіки на еволюцію військової тактики» — прочитав пор. Станиславів.

20. 24. 10. Реферат «Українська державна охорона» — прочитав пполк. Ст. Миколин.

21. 19. 11. Реферат на тему: «Україна в боротьбі з московським большевизмом» — прочитав інж. Ю. Артюшенко.

22. 21. 11. Реферат про Базар і Зимовий похід — прочитав полк. М. Рибачук.

22. 1. 1949 року. Академія 22. січня 1918 і 1919 років. Промовляли — полк. М. Рибачук, говорив спогади д-р Ст. Витвицький і читав реферат інженер Юрій Артюшенко. Академія була в супроводі відповідної концертової честини.

24. 1. 1949. Реферат н. т. «Сучасне обличчя Українських Земель» — прочитав п. Михайло Данилюк.

••••••••••••••••••

В ЦАРСТВІ КНИГ:

Edward Crankshaw

RUSSIA WITHOUT STALIN.

(Michael Joseph, London 1956, pp. 287)

Англійський журналіст, автор кількох книжок про Москву й большевизм, Едвард Кренкшов уважається одним з кращих знавців проблем Сходу Европи, зокрема большевизму. Майже кожного тижня можна читати його статті на московсько-большевицькі теми, друковані ланцюховим способом у світовій пресі. Знає він московську мову, побував у СССР кількома наворотами, перебував там кілька років у часі війни, як пресовий кореспондент, пильно читає і студіює все, що відноситься до Совєтського Союзу.

Цю свою книгу написав він на переломі 1955 і 1956 років, після чергової подорожі по Совєтському Союзі. Закінчена вона була вже по тім, як відбувся XX Конгрес Комуністичної Партії, але ще перед опублікуванням на Заході тексту промови Хрущова. Пишучи книжку, автор поставив собі завданням пізнати «совєтський нарід», його внутрішні умовини життя, глибше ввійшовши в сенс того життя, не так, як роблять поверхові обсерватори — туристи чи дипломати. Бо становище СССР у світі і вплив його на світову політику й уклад політичних сил у світі тепер більш як коли залежать від постави совєтських мас, не дивлячись на те, що в світі панує переконання про їхній пасивізм.

Висновки свої і спостереження намагається автор доказати не тільки власним досвідом, з безпосередньої обсервації самовидця і з розмов, що їх мав нагоду переводити в СССР, але й голосами совєтської преси, критики, літератури, інтерпретацією історії й філософії. Пригляньмося, наскільки це йому вдалося.

Становище комуністичної партії і большевицького режиму, на його думку — сильні. За совєтським режимом стоять: партійний апарат, директори фабрик, вищі державні службовці, офіцерський корпус, совєтська інтелігенція. В величезній більшості всі вони вийшли з селянства або з робітництва, були відрізані не тільки від впливів Заходу, але і від власної московської традиції. Хоч мали обмежені можливості, проте доконали чудес і тепер їхнє завдання — перетворити безголову совєтську масу в модерну індустрійну суспільність. Кінець-кінців, совєтська система базується на людях, переважно на москалях. Ці люди не стоять спокійно на місці. Частинно вони самі обумовлені системою, але водночас самим своїм існуванням вони ту систему поволі модифікують. Тільки усвідомивши собі те, можна як слід оцінити проблеми совєтського керівництва, зрозуміти глибокі причини його поступків і поведінки, що на перший погляд могли б видаватися примхливі й незрозумілі.

Трудно уявити собі, щоб система, як така, впала, розпалася з середини. Величезна більшість москалів безумовно вірять в основну ідею, що на ній та система стоїть, і коли навіть критикують її, то тільки ті чи інші її браки, недоліки або перекручення. А на ділі московським масам і на думку не

приходить, що можна було б змінити систему і на те західні обсерватори якось не звертають уваги. Совєтські маси є проти нестриманости МВД, проти різних державних і податкових інспекторів, проти різного партійного і державного чиновництва — але не треба себе обманювати: **вони стоять за Кремль.** Совєтські проводирі в Кремлі вважаються захисниками народу проти безособової машини чиновництва і партійного начальства.

Все ж таки автор уважає, що не можна того самого сказати про «національні меншості» в СССР, отже виходить, що основною силою большевицької системи є московський **нарід.**

Одначе, автор помилково розцінює московський нарід, як «найбільш неполітичний нарід у світі» і що звичайний москаль зовсім не інтересується політикою. Можна б це зрозуміти, якби автор мав на думці зосередження всієї уваги совєтської людини серед теперішніх умовин на поправу свого особистого життя, але ж він це розуміє як сталу, незмінну рису московської національної вдачі. На його думку, це совєтські партійні й урядові кола постійно підкреслюють і надають політичну нотку всім буденичим учинкам, називаючи їх контрреволюційними і караючи, як протидержавні злочини. Зразком засадничого підходу автора до цієї справи послужить нам ось цей оригінальний уривок з його праці:

> «Існує багато людей на Заході, які думамають, що Совєтська Росія це країна з високим станом політичної свідомости. Всі ми піддаємося тій ілюзії, мабуть тому, що совєтське керівництво такий великий натиск кладе на ідеологічні зайняття і тому що політичні процеси справляли назовні враження інтенсивної політичної активности. Але чистки і процеси незмінно стосувалися до активних членів партії, так сказати б до членів малої політичної еліти, що стоїть окремо від решти країни. Так звані політичні злочини звичайного совєтського громадянина ніяк не можна назвати політичними в девяти випадках на десять. Критичні завваги про систему або її керівників повинні б уважатися нормальними скаргами, що подекуди підуть за далеко, але аж ніяк початком політичної револьти. Від часу жахливої акції Сталіна про ти селянства, що закінчилася колективизацією і в дійсності була серією зьлокалізованих громадянських воєн, не було більшого повстання серед селян або фабричних робітників. Зате було багато прихованого пасивного опору державним указам, постійне ухиляння від обов'язків, часом навіть фізичне насилля і розрухи — в часах особливих злиднів — в містах, як ось у Харкові 1947 року, як теж і по селах, а недавно в таборах примусової праці. *Але ніколи, наскільки мені відомо, не стояла за ними політична ідея.* Пасивний спротив, ухиляння від обов'язків, вибухи насилля не можна вважати випливом політичних переконань або принциповою опозицією до системи, як цілости... Це підтвержують звідомлення незлічених утікачів з Совєтського Союзу... які, хоч і ганять систему, але ні на момент не задумувалися над тим, що поставити на її місце і в дійсності осуджують тільки деякі надмірні ексцеси тої системи. Це підтверджує діяльність деяких більш політично освідомлених утікачів, що їх політичні переконання обмежуються до того, щоб звалити теперішній режім і поставити на його місце інший, дуже до нього подібний, з самими ними при владі. Це підтверджує навіть надзвичайна поведінка тих москалів, що брали участь у страйках у таборах примусової праці навколо Воркути на далекій півночі: від тих, більш як хто інший, безпосередніх жертов сталінської тиранії, можна б сподіватися авангарду політичної революції і пройняття конечністю перевернути систему, що довела до концентраційних таборів. Та нічого подібного — все, чого вони хотіли, це поправа життєвих умовин. Це підтверджує московська історія з оезчисленними револьтами проти утисків, не заторкуючи джерел тих утисків і подекуди навіть їх не критикуючи».

Блискуча аналіза, коли йдеться про властивих родовитих москалів, але наскрізь фальшива, коли стосувати її до цілого СССР, в склад якого входять багато інших, так різних своєю вдачею від москаля народів.

Не минає автор і темних сторінок совєтського життя, хоч у багатьох випадках вони прояснілн після смерти Сталіна. Цілий СССР це далі ще один величезний ринок чорної торгівлі, де процвітає «блят» від низу до найвищих верхів. Тільки за Сталіна про те всі мовчали, а тепер усі газети повні вісток про нього, але система проти того безсильна, бореться тільки пропагандою, щоб відвернути публічну опінію від гедонізму до пуританізму. Навіть книжками йде чорна торгівля, звичайно, не партійними виданнями, які друкуються мільйонами і яких ніхто не хоче читати, тільки творами клясичної літератури. Автор пояснює це тим, що величезні маси народу щойно недавно вийшли з неграмотности і пробудився в них голод і смак на книжку. Характерне, що, на думку автора, найбільше читають в Україні. Ніде нема стільки книгарень, як у Києві, і ніде вони так не переповнені. Крім того бачимо там цілі вулиці букіністів з кіосками й книжковими кучками, як у Парижі.

Під самою поверхнею офіційної совєтчини далі царює «Святая Русь» з її забобонами, знахарями, святими горами і цілющими джерелами, релігійними церемоніями і різними забобонними оргіями, що в них беруть участь навіть партійні активісти і комсомольці.

Так само «дух Патьомкіна» панує на кожному кроці, бачимо його в поїздках у терен партійних достойників, у прийнятті заграничних гостей, у статистичних звітах від низу до гори — все сперте на забріханні.

Широко розповсюднене хуліганство, це не так злочинство, як галабурдництво мас молоді. Дві найголовніші його причини: 1) політика партії й уряду, що жертвують усе для тяжкого промислу і створюють через те недостатні житлові умовини, 2)

вточкмачування нудної ідеології, часто напів грамотними агітаторами, замість відповідної розваги. Це смертельно нудне і заганяє молодь до горілки.

Народжується большевицька «золота молодь», що її називають там «стіляги». Комсомол переродився. Це вже не ідеологічна еліта кандидатів до комуністичної партії, тільки величезна, понад двадцятьмільйонова організація клюбового характеру, що пропагує «респектабільність» та інші наскрізь міщанські чесноти, подаючи їх за винахід і особливість комунізму.

Помимо всієї стабільности і сповидної непорушности совєтської системи, все ж таки помітні там деякі зміни і невідомо ще, як далеко вони зайдуть. Найперше і що найбільше впадає в очі — це відродження ленінізму. Після того, як Хрущов і Ска відтанцювали канкана на могилі Сталіна в часі XX Конгресу, виринула в них потреба знайти інше джерело авторитету і зовсім природньо, що повернули вони до Леніна. Але є й інша причина, що про неї не говорять — ривалізація з комуністичним Китаєм, в очах світу СССР мусить залишитися спадкоємцем ідей Леніна.

Найважніша різниця: Сталін уважав війну невідхильною для СССР серед капіталістичного оточення (стара теза Леніна), а колективне керівництво Хрущова й Булґаніна висунуло твердження «мирного співіснування». Помимо всього натиску на тяжку індустрію, тенденція мусить іти на піднесення життєвого стандарту, бо без того неможливо перемінити совєтських мужиків і некваліфікованих робітників і відповідальних членів модерної суспільности. Партійне керівництво нарешті дійшло до зрозуміння, що сама машина не вистачає, що нерозвинений і незадоволений пролетаріят не зможе нею належно керувати. А це доводить до зрізничкування суспільности. І хоч клясові різниці менші, як на Заході, зате сильніше кидаються ввічі. Покищо є тільки маса індивідів, що творять совєтську еліту, але вже їхні діти і внуки сформують нову клясу совєтської аристократії.

Несподівано дивно закінчує автор свою, з усіх боків цікаву, книжку. В останньому розділі «Соняшний промінь у Києві» переносить нас до столиці України, що для неї і для її мешканців не щадить похвал: чистота, охайність, своєрідний чар в атмосфері, багато зелені, чудове положення. Та це вже ми чули від не одного подорожника. Що нове, оригінальне і несподіване для читача, це те, що автор передсказує третю духову-культурну а разом з тим і політичну колонізацію Москви Україною. Закінчимо його власними словами:

«Українці в Києві показують, що можна зробити для прояснення життя навіть під найбільшим понурим режімом... Дуже правдоподібне, що українці, зо своєю нестримною енергією, тугістю і нагальністю щораз більше будуть опановувати Совєтський Союз, де цих якостей наполегливо потрібно. Україна вже експортувала Хрущова й Кириченка, не кажучи про цілу зграю партійних керівників, льояльних до Хрущова. А може прийти день, що вишле вона квітки й дерева, чистенькі й добре побудовані хатки на запорошені пустирі московських сіл, а разом з тим і скріплення характеру для опору емоційним ексцесам тиранів».

Одним словом, з-під соняшного неба України має виплисти нова струя на переродження і покращання похмурого підсовєтського життя. Сталінське «жити стало краще, жити стало веселіше» знайде початок свого здійснювання з України.

З браку місця не збираємось полемізувати з автором, нотуємо тільки з обов'язку рецензента цю надзвичайну думку, що її наразі ніде інде ми не стрічали.

Зиновій Книш

Ірина Книш: Смолоскип у темряві, Наталія Кобринська й український жіночий рух. З передмовою Олени Кисілевської, Вінніпеґ 1957 (стор. 302). Накладом авторки.

Українське жіноцтво може бути горде з того, що воно має поза межами України дослідницю історії українського руху калібру Ірини Книш. Емансипаційний рух належить загалом до історії. Всі основні права, за які передове жіноцтво десятки років тому зводило завзяті бої, воно вже давно отримало. Тому сьогодні на цьому фронті не дуже напружена ситуація. У зв'язку з цим і історія українського жіночого руху це поле, яке лежить майже зовсім облогом і не притягає цікавости фахових істориків, які мали б охоту присвятити свої студії боротьбі жіноцтва за рівноправність. Тим більша вдячність належить авторці обговорюваної нами книжки, яка не зважаючи на крайньо несприятливі умови присвятила свій час і сили дослідам історії українського жіночого руху.

Кожен, хто здає собі справу з прямо катастрофального стану належних бібліотек і з майже повного браку архівів на еміґрації, не зможе не подивляти труду і енергії авторки, яка зібрала стільки матеріялу до своєї теми. Хоч авторці бракувало часом деяких дуже основних праць до її теми (у її користь говорить те, що вона цього не скриває, а навпаки дуже ясно зазначує, чого їй бракувало), вона все ж зуміла зібрати стільки розкиданого по різних усюдах матеріялів, що вирівняла цим всі недомагання і дала майже повний образ одної з найбільших представниць українського жіночого руху. У всякому разі у праці Ірини Книш подано найдокладніший і найвсестороннійший образ Наталії Кобринської, який ми дотепер мали змогу читати з друку. Тому можна без перебільшення сказати, що книжка Ірини Книш про Наталію Кобринську є

епохою в цій ділянці.

Авторка не лише подала всі основні дані про саму Кобринську, але змалювала також її взаємовідносини з усіма бувшими діячами тодішнього українського життя. Ці взаємовідносини не завжди складалися якнайкраще. Кобринська була надто своєрідна, оригінальна і честолюбна, щоб не мати в цьому відношенні значних прозалів і криз. Це й стало причиною, чому ніколи, не зважаючи на те, що Кобринська боролася за справедливі домагання жіночої рівноправности — навіть між «прогресивними» колами тодішньої галицької інтелігенції вона здобула собі мало прихильників, а досить багато ворогів.

Далі треба дуже привітати те, що Ірина Книш подає (хоч і не дуже докладно) розвиток літературних поглядів Коринської, яка, як відомо, перейшла значну еволюцію від реалізму до символізму, а навіть містики. Це тим важливіше, що Кобринська належить до групи щасливих «реабілітованих» в Радянському Союзі, де недавно появився вибір її творів, очевидно, лише реалістичних.

Коли будемо розглядати недостачі праці Ірини Книш, то треба вказати на декілька до речі дрібних недотягнень. Найважливішим може є те, що твір був призначений на ювілей і тому авторка витримала його в хвалебному тоні та не змальовувала Наталії Кобринської безсторонньо з її не лише добрими, але й лихими рисами характеру. Цей брак, коли праця не появилася друком своєчасно, треба було на нашу думку надолужити, бо ж витворюється неповний образ про цю як не як передову жінку українського жіночого руху. Лише непрямо читач має змогу з характеристик інших діячів, які доречі досить одностайно висловлюються наприклад про те, що Кобринська була «нервова» (у праці витованого Павлика, а в іншому місці О. Маковея) додуматися, що не все в Кобринської було таке ідеальне, як могло б виходити з тексту. Зрештою всі великі люди мали свої помилки, а від цього вони не стають меншими. Цих хиб не треба скривати, бо часто вони допомагають краще й повніше зрозуміти постать даної особистости.

Дискусійною може видаватися декому й оцінка тодішньої ситуації в Галичині, яка була досить скомплікована. Тому що Наталія Кобринська опинилася в таборі так званих поступовців, цебто табору, що опісля себе оформив у радикальний рух (від якого до речі опісля Наталія Кобринська відійшла), авторка готова справді добачати ввесь прогрес по стороні радикалів і виставляти народовців як ретроградів. Коли ж ми признаємо, що справді радикальний рух мав напочатку декілька свіжих умів, то це ще не значить, що їх не було також між народовцями. У всякому разі провідник народовецького руху (передчасно померлий у молодому віці) Володимир Барвінський був і далеко розумніший і навіть можна сміло сказати прогресивніший (очевидно залежить від того, що розуміти під терміном прогресивний) ніж наприклад один з провідників поступовців — Михайло Павлик. Коли ж порівнювати всі за і проти, то треба, очевидно не заперечуючи ролі радикального руху в Галичині, таки ствердити, що народовці зробили більше корисної праці для Галичини, а зокрема вели розумнішу політику розраховану на довшу мету ніж радикали; останні таки надто часто відогравали ролю «Енфан террібль».

Здається нам, що авторка також трохи перецінила впливи московських революційних демократів на Кобринську, якої знання московської мови було надто недосконале (стор.16). Зрештою дві сторінки пізніше (стор. 18) авторка слушно підкреслює значення «Бориславських оповідань», які справді мали рішальний вплив на Кобринську.

Але, власне кажучи, за дрібними винятками це всі основні справи дискусійного характеру, які ми могли б підкреслити в обговорюваній книзі, а це — чи не найбільша похвала для праці Ірини Книш. З уваги на багато цінного матеріялу з історії національного руху в Галичині, який авторка зібрала в своїй блискучій праці про Наталію Кобринську, «Смолоскип у темряві» прочитають з великим зацікавленням не лише українські жінки, але й усі ті, кому дороге українське минуле і хто хоче ближче з ним познайомитися, а тому ми радимо прочитати цей твір якнайширшим колам нашої суспільности.

М. Антонович

THE SLAVONIK and EAST EUROPEAN REVUE

Черговий том цього цінного журналу приносить знову декілька цікавих праць з української проблематики. Так Пантелеймон Ковалів дає граматичну студію про морфологію прикметників, закінчених на - учий, критично розглядаючи погляди на це питання різних авторів, з тому насамперед Ольги Курило та Р. Смаль-Стоцького. В статті приведені теж паралелі аналогічних випадків в інших слов'янських мовах. Хоч стаття П. Ковалева коротка, вона являється дуже інформативною особливо для чужинців — філологів, що вивчають граматику слов'янських мов.

Стаття Михайла Ждана про проблему залежности Галицько-Волинської Русі від Золотої Орди є цінним підсумком сучасних поглядів на цю проблему. Треба признати, що ряд деталів історії Галицько-Волинських князівств у періоді від 1240 р. (оборона Києва перед монголами) до 1349 р.(окупація

князівств польсько-мадярською военною експедицією) ще й досі не є задовільно вияснена. Як правильно М. Ждан відмічає, погляди Вернадського, згідно з якими Галицька Русь була залежна від Орди в такій самій мірі як Київська Русь того періолу чи Московські землі, не є обґрунтовані як слід. На базі аналізи Галицько-Волинського Літопису (в редакції Т. Коструби) Ждан доходить до висновку, що залежність Галицько-Волинської Русі від Орди була різною по характеру від залежностн інших українських земель особливо в тому, що Галичина й Волинь не були поділені на т. зв. тьми, себто адміністративні райони Орди, і не було в них ставлеників (в роді губернаторів) хана — баксакіз. Якщо Галицько-Волинські землі і платили в XIII сторіччю данину Орді (т. зв. татарщина), тоді сплачували її безпосередньо ханові, а не якимсь його намісникам. М. Ждан вносить таким чином більше світла в характер залежности Галицько-Волинської Русі від Золотої Орди. Зате ще й далі залишається точно нез'ясованим період цієї залежности. Твердження Ждана, що вона існувала виразно лише в часи володіння Ногая не видержує всеціло критики. Ногай був самий тільки васалом монгольського хана (насамперед Бурундая), отже непереконливо звучить, що васал хана зумів накинути залежність західньо-українським замлям, а не зміг цього зробити самий хан. Документарних даних про епоху залежности не багато, проте вони однозначно говорять про союз між Галицько-Волинськими князями (особливо Данилом і Васильком, а також Львом) та Ордою. Тому, що союз цей був ззернений проти Польщі, Литви, а також мабуть проти пруських лицарських орденів, які не були небезпечні для Орди, але якраз для наших князів, треба припускати, що ініціяторами союзу були ці князі, і за підмогу Орди вонн мусіли чимсь реванжуватися. М. Ждан критично переглянув ряд важливіших джерел, на які він посилається, проте між солідні джерела він зарахував і такі, що їх строго науковими не можна назвати (н. пр. Іван Холмський, Богдан Загайкевич).

Надзвичайно цінний і глибокий нарис дає Юрій Шевельов про проблему Моравських складників у старій церковно-слов'янській мозі. Шевельов дає блискучу аналізу лінґвістичних та історичних доказів наявности цих складників, сумлінно віднотовуючи голоси як старших учених (Вонджак, Яґіч, Бартош, Обнорскій, Ґебавер) так і новіших дослідників (Г. Ґ. Люнґ, П. Лавров, Н. Трубецкой); особливо детально автор підсумовує погляди чеських і словацьких дослідників. Гіпотеза Шевельова, згідно з якою в оригінальному, стародавньому назовництві термін «(старо) - слов'янський» можна інтер претувати як «(старо) — слозацький» (Slovensky на Словаччині) є ще дискусійна, але з світлі доказів автора вона має сі ціхи правдоподібности.

Якщо йдеться про українїку в інших статтях книжки, то насамперед є там цікава стаття М. Ганса про студентів в Росії, які вчились на університеті в Лейдені, у XУ111 сторіччі. Серед тих студентів переважають власне діти неросіян (голляндців, шведів, французів, німців), які в той час перебували на службі царського двора. Ганс, між іншим, підкреслює, що єдиним зо студентів, які вчились довший час з Лейдені та здобули пізніше славу вчених, був син гетьмана України Кирила — князь Григорій Розумовський, що проживав пізніше в Льозан у Швейцарії. Проте перегляд списка студентів Лейденського університету того часу інсинуує думку, що між ними було мабуть більше українців, такі прізвища як Адам Антін Бжеський (1725 р. із Замостя, самий Ганс його клясифікує як українця, родженого в Польщі), Іван Полетика (1752 р., з Ромен), Матвій Крутень(1761 р.), Данило Самойлович (1779 р.), говорять про це досить виразно.

Крім згаданих статтей Но.: 85 «Ревю» містить низку інших цікавих матеріялів, з яких слід ще вирізнити працю В. К. Матіюса (Matthews) про зв'язки між балтійськими і слов'янськими мовами та продовження статті Зиґмунта Ґонсьоровського (перша частина якої надрукована в Но.: 84 Ревю) про польсько-чеські взаємини між двома світовими війнами. Ця остання цікава тим, що вона відзеркалює примнрливий тон, типічний для польської еміграційної історіографії останніх років. У внйнятково поганих стосунках, які заіснували з 1918-1939 рр. між згаданами двома державами автор обвинувачує і чеських, і польських політиків та дипломатів, у польському таборі він особливо критично ставиться до групи Пілсудського, якого він відкрито п'ятнує чехофобом.

Багатий том «Ревю» закінчують дві посмертні згадки (про Юсифа Ремені та про Сергія Петровича Мельгунова), та критичні рецензії багатьох славістичних новопояв. Особливим пріоритетом втішаються і в цьому томі, як, до речі, і в раніших — праці з історії та літературознавства слов'янських народів.

С. Ю. Процюк

Рильського. Говорить Хрущов:

«Мені на превелику силу вдалося захистити від нищівної критики такого заслуженого письменника, яким є Максим Рильський, за його вірш «Мати», сповнений глибоких патріотичних почуттів. Головним приводом для необґрунтованих обвинувачень проти Рильського і нападок на нього став той факт, що в цьому вірші, який оспівує Радянську Укаріїну, не було згадано ім'я Сталіна. І т. Кагановіч, який підлабузнювався і все робив для роздування культу особи Сталіна, почав зображати Максима Рильського, як українського буржуазного націоналіста. Він грав на слабих струнках Сталіна, не думаючи про ті тяжкі наслідки для української, та і не тільки української літератури, до яких могли б призвести ці необґрунтовані обвинувачення на адресу поважаного українського письменника-патріота Максима Рильського.»

Українські «письменники-патріоти» могли б щось інше сказати про те, як Микита «захищав» українську культуру в порозумінні зо Сталіном. Цього в нашій пам'яті не затре ніяка самохвальба й оборонна промова тов. Микити Хрущова.

«*Дніпро*», ч. 11, листопад 1957. На цю мову Хрущова зараз же відгукнувся від українських письменників Любомир Дмитерко. В статті «З партією, з народом!» радіє він, що «окрилююче слово знов пролунало для нас, як бойовий поклик до нових дерзань і перемог.» Які ж то нові обрії відкрив Микита-чарівник? В сотий і тисячний раз перебрехав стару пустомельщину про «тісний зв'язок літератури й мистецтва з завданнями комуністичної партії в боротьбі за будівництво комуністичного суспільства».

В телячому захваті Дмитерко, що повинен краще назвати свою статтю «З партією проти народу», захлистується осягами «української радянської культури»: твори Івана Франка і Тараса Шевчека вийшли «тиражами понад сім мільйонів примірників кожного, а твори Михайла Коцюбинського - понад п'ятимільйонним тиражем; тільки за 1951-1955 роки творів української клясики видано понад 13 мільйонів примірників, а книжок українських письмеників — 35.5 мільйона». Цифри справді великі, незвичні для старшого українського покоління. Але чи з того виходить, що в незалежній національній українській державі були б вони менші? Нам здається, що навпаки, вони були б багато вищі! Та ще забув Дмитерко поставити інші цифри для порівняння, а саме: а) скільки мільйонів примірників надруковано *в Україні* книжок *московською* мовою б) скільки надруковано *українською* мовою книжок у «Російській Совєтській Соціялістичній Республіці». А це було б нам для порівняння дуже цікаве і повчальне.

І взагалі виразно треба собі усвідомити те, що якщо й є якінебуть дійсні осяги української культури, то не з заслуги «партії» для народу, тільки здобуті важким зусиллям того народу в боротьбі з безнастанним намордником, що його ця ж партія на українську культуру накладає.

Вісті з Центральної Управи ОДВУ.

1. Відзначення 20-річчя смерти сл. п. полк. Євгена Коновальця.

Украïнці всього вільного світу підготовляються цього року врочисто відзначити 20-річчя з дня смерти Основоположника Організації Українських Націоналістів і першого Голови Проводу Українських Націоналістів, полк. Євгена Коновальця. Справою керує Діловий Комітет в Європі, що складається з представників усіх націоналістичних, військових і громадських організацій, Склад комітету і його завдання відомі нашим читачам з щоденної преси.

В ЗДА святкування переводять і ними керують спільно ОДВУ й ООЧСУ. В тій справі відбулися розмови представників обидвох Організацій і встановлено на них ось такі устійнення:

Представники Центральної Управи ОДВУ і Головної Управи ООЧСУ, обговоривши відзначення 20-ої річниці смерти сл. полк. Євгена Коновальця, устійнили:

А. Вшановуючи Основоположника українського націоналістичного руху, сл. п. полк. Євчена Коновальця, в 20-у річницю Його смерти, ОДВУ й ООЧСУ, разом зо своїми Братніми Організаціями, уряджують Сзято Героїв.

Б. Ці святкування мають відбутися в усіх осередках дня 25 травня 1958 року.

В. Відділи ОДВУ й ООЧСУ, влаштовуючи це свято запрошують до участи всі національні організації, що діють на їх теренах. За свято відповідають і його організують Відділи ОДВУ й ООЧСУ зо своїми Братніми Організаціями.

Г. Проголошення і публікації про свято мають звучати так, як це заподано в першій точці цих устійнень. Докладніші вказівки будуть подані окремими обіжниками обидвох Організацій — ОДВУ й ООЧСУ.

Ґ. Фінансові зобов'язання і наслідки, зв'язані зо святом, обидві сторони несуть по половині.

Д. Окреме звернення до української громадськости, з закликом до участи у святкуваннях, підписують ОДВУ й ООЧСУ разом зо своїми Братніми Організаціями.

Центральна Управа ОДВУ зживає членство ОДВУ і Братніх Організацій і просить усіх прихильників українського націоналістичного руху взяти масову участь у цьогорічних святкуваннях і таким способом не тільки віддати шану пам'яті Основоположни-

ка Організації Українських Націоналістів, але і засвідчити вірність Його ідеї.

2. Приїзд проф. Юрія Бойка до ЗДА.

До ЗДА приїхав член Проводу Українських Націоналістів і Голова Незалежної Асоціяції Дослідників Совєтської Теорії і Практики, проф. Ю. Бойко. Відбуде він поїздку по різних осередках — про те буде повідомлено обіжниками Центральної Управи ОДВУ. Протекторат над поїздкою перейняв Український Конґресовий Комітет Америки, виступи проф. Бойка на місцях улаштовують Відділи УККА, а проф Бойко буде виступати і промовляти, як Голова Незалежної Асоціяції.

Центральна Управа ОДВУ заохочує все наше членство і прихильників приходити на всі виступи проф. Юрія Бойка в терені, на його доповіді і зустрічі з громадськістю, сердечно його вітати і приймати.

УЗХ В ЧІКАҐО.

13-ий відділ Українського Золотого Хреста відбув Річні Збори. Наступили зміни. На місце довголітньої голови пані Антоніни Куропась прийшла енергійна пані Ольга Масник і інші нові обличчя.

За один місяць праці новий уряд УЗХ зорганізував дві успішні імпрези. З нагоди міжнародньої вистави при Чікаґо Юніверситі — пані зі Золотого Хреста мали свій кіоск, де, крім гарних експонатів, можна було теж посмакувати плоди українського кулінарного мистецтва. Робота ця дрібна, але дуже важлива для нації, що збирається себе визволяти й шукає приятелів своєї визвольної акції.

Знову в суботу 4-го травня відбулося традиційне «Бінґо», менше вдачне, при 40 особах. Причина? Інші імпрези? Ні! Не прийшли навіть членки до секретаря і урядників відділу включно!

С. К.

ЧОМУ СПІЗНЯЄМОСЯ?!

Видаємо злучене число «Самостійної України» за місяці березень-травень. Давати якесь оправдання на того роду чин — легко. Не хочемо оперувати обтріпаними фразами «від нас незалежних причин», чи «з огляду на зміну льокалю видавництва», або «прийшов інший редактор», бо що це передплатників обходить? Вони заплатили, або заплатять передплату і мають щомісяця одержати число «С. У.», або його рівновартість. Бути «пізними Іванами» не все добре і оправдання тут не може бути. Отже правдою є, що ми спізнилися. Вже травень і річниця «Ротердамської Трагедії». Важлива річниця — 20-ліття. Тому видаємо велике, обширне, потрійне число «С. У.» з багатим змістом, як рекомпенсату Читачам за спізнення і за втрату двох чисел. Віримо, що Читачі нас зрозуміють, що краще раз спізнитися і надолужити спізнення без втрат для нікого, ніж хронічно спізнятися й видати травневе число, присвячене пам'яті сл. п. полк. Коновальцеві в червні-липні!

«Видавництво «С. У.»

ЗАЛІЗНИЙ ЧИ ПРЕСОВИЙ ФОНД

В умовинах української дійсности в Америці видавання газети чи журналів не виплачується. Є на все гроші, але нема їх на газету чи книжку. І дивно, що навіть заслужені, довголітні пресові органи наших Союзів не виплачують себе фінансово. Передплата від членів союзовців навіть не вистачає на покриття заробітньої платні робітників друкарні. Але рятують справу оголошення, роботи, рятують Союзи. Видавництво «Самостійна Україна» теж не може жити з передплати. Воно розгробить справу оголошень і робіт, а тепер просить про датки на «Пресовий Фонд».

Близький нам «Новий Шлях» із Вініпеґу збирає тепер «Залізний Фонд», а «Самостійна Україна розписує тепер кампанію за «Прес-фондом». Будемо вести окрему рубрику «Прес-Фонду», з якій поміщуватимемо жертводавців з Америки й Канади. Українці, Друзі, Читачі, допоможіть! Жертви посилайте на адресу:

INDEPENDENT UKRAINE
2315 W. Chicago Ave
Chicago 22, Ill.

КАМПАНІЯ «ПРЕС-ФОНДУ»

На Пресовий Фонд «Самостійної України» зложили:

Інж. Степан Куропась	10.
Петро Пуцило	10.
Теодозій Носієвич	5.
Михайло Панасюк	5.
Володимир Попадюк	5.
Роман Миронюк	5.
Микола Лаба	5.
Степан Шумський	5.
Микола Ткачук	5.
Дмитро Пілецький	5.
Степан Маланчук	3.
Разом	**дол. 63.**

Всім Жертводавцям щиро дякуємо.

INDEPENDENT UKRAINE
2315 W. Chicago Ave.
Chicago 22, Illinois
Return Postage Guranteed